

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE, BOYUTLARI, SEKTÖRE VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Zahide İpek BÜYÜKKIRCALI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2009

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYE,
BOYUTLARI, SEKTÖRE VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Zahide İpek BÜYÜKKIRCALI

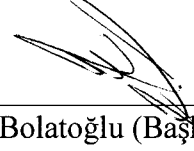
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

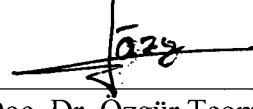
Ankara, 2009

KABUL VE ONAY

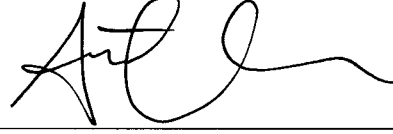
Zahide İpek Büyükkırcalı tarafından hazırlanan “Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye, Boyutları, Sektöre ve Ekonomiye Etkileri” başlıklı bu çalışma, 09.06.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nasip Bolatoğlu (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Özgür Teoman (Danışman)

Doç. Dr. Lütfi Erden

Doç. Dr. Müslüme Narin

Öğr. Gör. Dr. Pelin Öge Güney

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr.İrfan Çakın

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

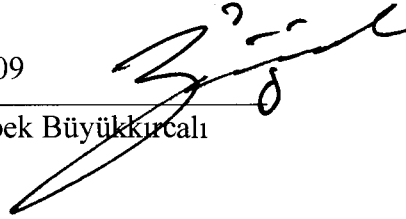
☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

09.06.2009

Zahide İpek Büyükkırcalı

**En iyi arkadaşıma; eşime,
sevgiyle...**

TEŞEKKÜR

Tezimin her aşamasında gerek bilgi anlamında gerekse manevi anlamda desteğini benden esirgemeyen sevgili hocam Özgür Teoman'a ve değerli katkılarından dolayı jüri üyelerine özellikle teşekkür ederim.

Yoğun ve yorucu geçen bu dönemimde bana katlandıkları için sevgili kardeşim Alkım'a ve ağabeyim Serdar'a, yanımda olduklarını ve bana güvendiklerini her zaman hissettiğim çok değerli annelerim (Sevim, Nisa) ve babalarım (Yurdaer, Hamza), canım anneanneme, yoğun iş temposuna rağmen bana izin vererek çalışmalarımın tamamlanmasına katkı sağlayan sevgili Müdür Yardımcım Sn. Süreyya Emiroğlu ve Müdürüm Sn. Sebahattin Bulut'a, destekleriyle beni yüreklendiren değerli iş arkadaşlarıma,

Ve tezimin hazırlanışı aşamasında karşılaştığım tüm zorlukları desteğiyle atlattığım moral kaynağım biricik eşim Fatih Büyükkırcalı'ya en içten teşekkürlerimi sunarım...

ÖZET

BÜYÜKKIRCALI, Zahide İpek. “Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye, Boyutları, Sektöre ve Ekonomiye Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

1980’li yıllarda yapısal bir dönüşüm sonucunda ortaya çıkarak tüm dünyayı etkisi altına alan finansal liberalizasyon süreci ve buna bağlı olarak artan sermaye hareketliliği bankacılık sektörünün ekonomideki önemini daha da artırmıştır. Söz konusu gelişmeler sonucunda kârlılık oranları artan bankacılık sektörü, çokuluslu bankalar için cazip bir sektör haline gelmiş ve özellikle gelişmiş ülke bankaları geliştirmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerine yönelmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, bankacılık sektöründe, artan yabancı yatırımların sektöre ve ekonomiye etkilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla öncelikle bankacılığın doğuşundaki temel unsur olan tasarruf olgusundan yola çıkılarak ve tasarrufun farklı iktisadi görüşlerdeki yeri ele alınmış, bankacılığın ekonomideki işlevi ve önemi ortaya koyulmuştur. Ardından yabancı bankacılığın artış nedenlerine, yabancı bankaların bankacılık sektörüne ve ekonomiye olumlu, olumsuz etkilerine ve geliştirmekte olan bazı ülkelerdeki yabancı bankacılık deneyimlerine yer verilmiştir. Çalışmada, yaşadığı büyük çaplı ekonomik krizlerin ardından bankacılık sektörünü yabancı sermayeye açan ve son dönemde sektördeki yabancı banka payı hızlı bir artış gösteren Türkiye’de ele alınmış olup, yabancıların Türkiye’yi tercih sebeplerine değinilerek, bankacılık sektörünün performansını ölçmede kullanılan bazı rasyolar yardımıyla Türkiye’de yabancı bankacılığın artışının sektör ve ekonomi üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Çalışma sonucunda yabancı banka girişlerinden maksimum fayda sağlayabilmek için; öncelikle sıkı bir denetim ve gözetim sisteminin oluşturulmasının ve finans sektöründe istikrarın sağlanmasının gerektiği, yabancı banka girişlerinde daha çok ülke istikrarını ve reel sektörün finansmanını sağlamaya yönelik girişlerin teşvik edilmesi gerektiği ve tüm olumlu etkilerine rağmen yabancı bankaların sektörde artan payının dikkatle izlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Finansal Liberalizasyon, Yabancı Bankacılık

ABSTRACT

BÜYÜKKIRCALI, Zahide İpek. “Foreign Capital in Banking Sector, Dimensions, Effects on the Sector and the Economy”, Master’s Thesis, Ankara, 2009.

The financial liberalization process that dominated the world in 1980’s by emerging by reason of a structural transformation and capital mobility increased depending on this, importance of the banking sector is widely increased. The banking sector profitability ratio of which increased as a result of the subject matter developments has become an attractive sector for multi national banks and especially banks of developed countries have turned towards the banking sector of the developing countries. The purpose of this study is to set forth the effects of the foreign investments, which have increased in the banking sector, to the sector and economy. For this purpose, starting out from the fact of saving, which is the fundamental element in rising of the banking, and taking in hand the place of the saving in different economic views, the function and importance of banking in economy have been introduced. After, reasons of increase of foreign banking, positive and negative effects of foreign banks to the banking sector and economy and foreign banking experiences in some developing countries has been given place. In this case, after the full-scale economic crises experienced, Turkey that opened its banking sector to foreign capital and the share of the foreign in the sector has especially shown a fast increase lately is also researched and by mentioning the reason of preference Turkey of foreigners, with the help of some ratios used in measuring the performance of the banking sector, the effects on sector and economy of increase of foreign banking in Turkey were studied.

At the end of this study, to be able to get the maximum utility from the foreign bank entries; building up a close supervision and control system and ensuring stability in the finance sector is required, in the bank entries; mostly the entries towards providing the stability of the country and finance of the real sector must be promoted and despite all the positive effects the increasing share of foreign banks in the sector must be followed with care.

Key Words: Financial Liberalization, Foreign Banking

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ADAMA SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

BANKACILIĞIN EKONOMİDEKİ İŞLEVİNE TEORİK YAKLAŞIM.....	4
1.1. YATIRIM TASARRUF DENGESİNİN İKTİSADİ GÖRÜŞLER ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ.....	5
1.1.1.Klasik İktisadi Görüşte Yatırım Tasarruf Dengesi.....	5
1.1.2. Keynesyen İktisadi Görüşte Yatırım Tasarruf Dengesi.....	6
1.1.3. Neo-Klasik İktisadi Görüşte Yatırım Tasarruf Dengesi	8
1.2. BANKACILIK SEKTÖRÜ VE EKONOMİDEKİ İŞLEVLERİ	9

2.BÖLÜM

FİNANSAL LİBERALİZASYON, ÇOK ULUSLU BANKACILIĞIN GELİŞİMİ VE ÖRGÜTLENME ŞEKİLLERİ	13
2.1.FİNANSAL LİBERALİZASYON.....	13
2.2.FİNANSAL LİBERALİZASYON SÜRECİNDE ÇOKULUSLU (YABANCI) BANKACILIK	17
2.2.1.Çok Uluslu Bankacılığın Gelişimi	18
2.2.2. Çok Uluslu Bankacılıkta Örgütlenme Türleri	22

3.BÖLÜM

YABANCI BANKACILIĞIN ARTIŞ NEDENLERİ, SEKTÖRE VE EKONOMİYE ETKİLERİ.....	24
3.1.YABANCI BANKACILIĞIN ARTIŞ NEDENLERİ	24
3.2.YABANCI BANKACILIĞIN SEKTÖRE VE EKONOMİYE ETKİLERİ	26
3.2.1.Olumlu Etkileri	27
3.2.2.Olumsuz Etkileri	30

4.BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YABANCI BANKACILIĞIN ARTIŞI.....	35
4.1.LATİN AMERİKA ÜLKELERİNDE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ.....	36
4.1.1.Brezilya	37
4.1.2.Arjantin	40
4.1.3.Meksika.....	41
4.2. DOĞU-ORTA AVRUPA ÜLKELERİNDE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ	43
4.3. ASYA ÜLKELERİNDE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ	45

5.BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN GELİŞİMİ, ARTIŞ NEDENLERİ VE TÜRKİYE’DEKİ YABANCI BANKALAR.....	48
5.1.TÜRKİYE’DE BANKACILIK VE ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN GELİŞİMİ	48
5.2. TÜRKİYE’DE YAŞANAN FİNANSAL KRİZLER.....	52
5.2.1. 1994 Krizi	52
5.2.2. Kasım 2000, Şubat 2001 Krizleri	54
5.3.FİNANSAL KRİZLER SONRASI BANKACILIK SEKTÖRÜN’DE YENİDEN YAPILANDIRMA	57
5.3.1.Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması	57
5.3.2.TMSF Bünyesindeki Bankaların Çözümlemesi	58
5.3.3.Özel Bankacılık Sisteminin Daha Sağlıklı Bir Yapıya Kavuşturulması	60
5.3.4.Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi ve Sektörde Etkinliğin Artırılması	62
5.4.YABANCI BANKALARIN TÜRKİYE’Yİ TERCİH SEBEPLERİ	66

6.BÖLÜM

YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE VE EKONOMİYE ETKİLERİ.....	70
6.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN RASYOLAR (ÖLÇÜTLER) ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	74
6.1.1. Kredi/Mevduat Rasyosu	74
6.1.2. Kredi/Toplam Aktifler Rasyosu	76
6.1.3. Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosu.....	78
6.1.4. Dönem Net Karı/ Toplam Aktifler Rasyosu.....	79
6.2.YABANCI BANKALARIN EKONOMİYE ETKİLERİ	81
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	87
KAYNAKÇA.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	100

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

DİBS: Devlet İç Borçlanma Senetleri

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IMF: International Monetary Fund (Uluslar arası Para Fonu)

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. : Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Katılım Oranları %.....	36
Tablo 4.2. : Arjantin Bankacılık Sektöründe Piyasa Payının Dağılımı.....	40
Tablo 4.3. : Meksika’da Yabancı Bankaların Payı 1997 – 2004.....	42
Tablo 5.1. : 1923-1932 Yılları Arasında Mevduat ve Mudi Sayısındaki Değişimler.....	49
Tablo 5.2. : TMSF’ye Devredilen Bankalar ve Son Durumları.....	60
Tablo 5.3. : Sermaye Artışları İle İlgili Taahhütler ve Gerçekleşmeler.....	61
Tablo 5.4. : Yapılandırma Sonrası Yabancılar Devredilen Bankalar.....	65
Tablo 5.5. : AB ve Türkiye Karşılaştırması.....	67
Tablo 6.1. : Yabancı Bankaların Aktif, Mevduat ve Krediler İçindeki Payları.....	71
Tablo 6.2. : Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bankalar ve Sermaye Yapıları.....	73
Tablo 6.3. : Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü.....	74
Tablo 6.4. : Bankacılık Sektörü Kredi/Mevduat Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi...	75
Tablo 6.5. : Yabancı Bankaların Kredi/Mevduat Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi...	75
Tablo 6.6. : Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	77
Tablo 6.7. : Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	78
Tablo 6.8. : Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	80
Tablo 6.9. : 2008 Yılında Bankacılık Sektöründe Kredilerin Gelişimi.....	83
Tablo 6.10.: Bireysel Kredilerin Dağılımı.....	83
Tablo 6.11.: Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı.....	85
Tablo 6.12.: Bankacılık Sisteminde Çalışanlar.....	85

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1.: Yatırım Tasarruf Eşitliği	6
Şekil 4.1.: Brezilya’da Yabancı Bankaların Piyasa Payları (1996-2006).....	39
Şekil 4.2.: Orta Avrupa Ülkelerinde Bankaların Sahiplik Durumu.....	44
Şekil 5.1.: 2001-Mart 2009 döneminde Sektördeki Bankaların Dağılımı.....	66
Şekil 6.1.: Bankacılık Sektöründe 2000-Eylül 2008 Arası Dönemde Aktif, Kredi ve Mevduatın Gelişimi.....	71
Şekil 6.2.: Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Mevduat Rasyosunun Gelişimi.....	76
Şekil 6.3.: Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi.....	77
Şekil 6.4.: Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi.....	79
Şekil 6.5.: Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi.....	80
Şekil 6.6.: Mevduatların Dağılımı.....	82
Şekil 6.7.: Kredilerin Dağılımı.....	82
Şekil 6.8.: Tüketici Kredileri Gelişimi.....	84

GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya da yaşanan gelişmeler ve özellikle iletişim ve telekomünikasyon teknolojilerinde görülen inanılmaz değişim, toplumları kayıtsız kalamayacakları biçimde birbirlerine yaklaştırmış ve finansal liberalizasyon kavramını hızla dünyaya kabul ettirmiştir. Önceleri ticaret hacminin artışıyla başlayan finansal liberalizasyon süreci, ulusal finans piyasaları arasındaki engellerin kaldırılmasıyla ivme kazanmış ve günümüzdeki boyutuna ulaşmıştır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda finansal piyasalar coğrafi sınırları olmayan, yirmidört saat aktif, katılımcı sayısının ve finansal ürün çeşitliliğinin her geçen gün daha da arttığı global bir piyasaya dönüşmüştür.

Finansal piyasalardaki bu büyük çaplı değişim, bankacılık sektörünün önemini daha da artırmış ve bankacılık faaliyetlerinin uluslararası sınırları aşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla başta gelişmiş ülke bankaları olmak üzere birçok banka diğer ülkelerdeki kârlı pazarlara, özellikle de gelişmekte olan ülke pazarlarına yönelerek, çokuluslu bankacılık faaliyetlerini artırmışlardır. Gelişmekte olan ülkeler ise; sermaye yetersizliği, teknolojideki yetersizlikler, bankacılık becerisindeki eksiklikler, bilgiye ulaşamama, dış borç temininde yaşanan güçlükler ve büyük çaplı ekonomik krizler gibi çoğaltılabilecek birçok eksiklik ve olumsuzluklara karşı yabancı banka girişleri sayesinde elde edebilecekleri faydaları göz önünde bulundurmuşlar ve bankacılık sektörlerini yabancı bankalara açmışlardır.

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü ve ekonomi üzerindeki etkileri konusunda birçok çalışma yapılmış olup; yabancı banka girişinin sektördeki rekabeti, ürün çeşitliliğini, finansal becerileri vb. artıracığını savunan olumlu görüşlerin yanında; ulusal bankalar üzerinde aşırı rekabet baskısı yaratacağını, kâr oranlarını düşüreceğini, müşteri ve kredi kalitesini yabancı bankalar lehine artıracığını ve kriz dönemlerinde ülkeyi terk edeceğini iddia eden olumsuz görüşler de bulunmaktadır. Bu sebeple yabancı bankaların sektöre ve ekonomiye etkileri incelenirken olumlu ve olumsuz yönleri bir arada değerlendirilmelidir.

Türkiye’de yabancı bankacılığın gelişim sürecine baktığımızda, yabancı bankacılığın Osmanlı dönemine kadar uzanmakla birlikte 2000’li yıllara kadar sınırlı kaldığı görülmektedir. 2001 krizinden sonra ise bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması programı çerçevesinde ülkeye yabancı banka girişleri önemli ölçüde artmış; yabancı bankalar, ülkemiz bankacılık sektöründe banka satın alma ya da bankalara ortak olma yoluyla ciddi bir piyasa payı elde etmişlerdir. Bu durum dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de bazı çevrelerce olumlu karşılanırken bazılarınca olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Dünya da ve Türkiye’de bankacılık sektöründe artan yabancı banka payının bankacılık sektörüne ve ulusal ekonomiye etkilerinin incelendiği altı bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; bankacılık kavramının doğuşundaki temel unsur olan “tasarruf” olgusu ele alınmış, kaynakların etkin dağılımının sağlanması açısından büyük önem taşıyan yatırım tasarruf eşitliğinin hangi yolla sağlanacağı hususundaki farklı iktisadi görüşlere yer verilmiştir. Ayrıca bankacılık sektörünün ekonomideki işlevine değinilerek sektörün ekonomideki kilit yeri vurgulanmaya çalışılmıştır.

Çokuluslu (yabancı) bankacılığın dünyadaki artışında önemli rol oynayan finansal liberalizasyon kavramı ve bu kavramın doğuşuna neden olan gelişmeler ikinci bölümde incelenmiş olup, çokuluslu bankacılığın gelişim sürecine ve örgütlenme türlerine de yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; çokuluslu bankacılığın artış nedenlerine değinilmiş ve artan çokuluslu bankacılığın sektöre ve ekonomiye olan etkileri, bu konuda yapılmış olan birçok çalışmadan yararlanılarak olumlu ve olumsuz etkileri bağlamında ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde; artan finansal liberalizasyon ve buna paralel olarak dünya da sıkça uygulanmaya başlanan deregülasyon politikaları sonucunda bankacılık sektörlerinin kapılarını yabancılara açan bazı gelişmekte olan ülke deneyimlerine yer verilmiş, bu ülkelerde artan yabancı banka girişlerinin sebepleri ve sektöre etkileri ülkemiz bankacılığı ile karşılaştırmalı bir analiz yapılarak değerlendirilmiştir.

Çokuluslu bankacılığın Türkiye’deki gelişimi, yaşanan finansal krizlerde ve sonrasında bankacılık sektörünün rolü, 2001 krizinden sonra bankacılık sektöründe uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programı, bu program çerçevesinde sektördeki bankalarda yaşanan gelişmeler, ülkeye giren yabancı bankalar ve yabancı bankaların ülkemizi tercih sebepleri beşinci bölümün konusunu oluşturmaktadır.

Altıncı bölümde bankacılık sektörünü değerlendirmede kullanılan bazı rasyolar yardımıyla ülkemize giren yabancı bankaların sektöre ve ekonomiye etkileri değerlendirilmiş olup, çalışma genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

1.BÖLÜM

BANKACILIĞIN EKONOMİDEKİ İŞLEVİNE

TEORİK YAKLAŞIM

Bankacılık sektörünün ekonomideki işlevini ve önemini anlayabilmek için öncelikle bankacılık kavramının doğuşundaki temel unsur olan “tasarruf” olgusunun ekonomik sistem içerisindeki önemini kavramak gerekir. Bu bölümde öncelikle tasarruf kavramı tanımlanmış ve ardından farklı iktisadi görüşlerdeki yeri ele alınmıştır.

Genel anlamda “tasarruf”; kişinin (özel veya tüzel) gelirinin bir kısmını tüketim ihtiyacı için harcamayıp başka amaçlar için kullanması şeklinde tanımlanabilir. Kişiyi tasarruf yapmaya iten birçok neden vardır, bu nedenlerin başında faiz geliri elde etme isteği gelmektedir. Kişiler faiz geliri elde etmenin yanında geleceğin belirsizliğine karşı hazırlıklı olma, ileride daha fazla tüketim yapabilme ve hatta cimrilik duygusunun tatmini gibi çeşitli sebeplerle tasarrufa yönelebilmektedirler.

Aynı ekonomideki bazı karar birimleri fazla fonlarını tasarruf ederken diğer bazı birimler ise çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ilave fon ihtiyacı duyabilmektedirler. Örneğin; bazı hane halkı faiz geliri elde etmek için elde ettikleri gelirin bir kısmını tasarrufa ayırırken, bazı firmalar ise büyüme süreçlerinde tesislerini genişletmek, üretimlerini artırabilmek için ihtiyaç duydukları her tür teçhizat ve teknolojiyi elde edebilmek amacıyla kaynak arayışı içerisindeyler.

Ekonomilerde yatırım ve tasarruf yapan birimler çoğu zaman farklılık gösterdiğinden, ortaya çıkan tasarrufların yatırımlara kanallize edilmesi ekonominin reel anlamda büyüebilmesi ve gelişebilmesi için büyük önem arz etmektedir. Ekonomik sistemlerdeki bu önemli işlevi ağırlıklı olarak çalışmamızın temel unsuru olan bankacılık sektörü yerine getirmekte ve tasarruf sahipleri ile yatırımcılar arasında bir köprü görevi üstlenmektedir. Başka bir deyişle, bankalar mevduat olarak topladıkları fonları, kredi olarak talep eden kişi ve kuruluşlara aktarmaktadırlar.

Tasarruflarla finanse edilen yatırım artışlarının; üretim, sermaye birikimi, istihdam, milli gelir gibi reel faktörleri artırarak ekonomik büyüme ve gelişmeye ivme kazandıracağı düşünülür. Bu sebeple özellikle kısıtlı tasarruf hacmine sahip olan gelişmekte olan ülkelerde tasarrufların reel yatırımlara yönlendirilmesi/dönüştürülmesi büyük önem arz etmektedir.

Ekonomilerde tasarruflar ile yatırımlar arasındaki denge birçok iktisadi düşünce okulunca ele alınmıştır. Aşağıda Klasik, Keynesyen ve Neo-Klasik iktisadi okulların bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir.

1.1. YATIRIM TASARRUF DENGESİNİN İKTİSADİ GÖRÜŞLER ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

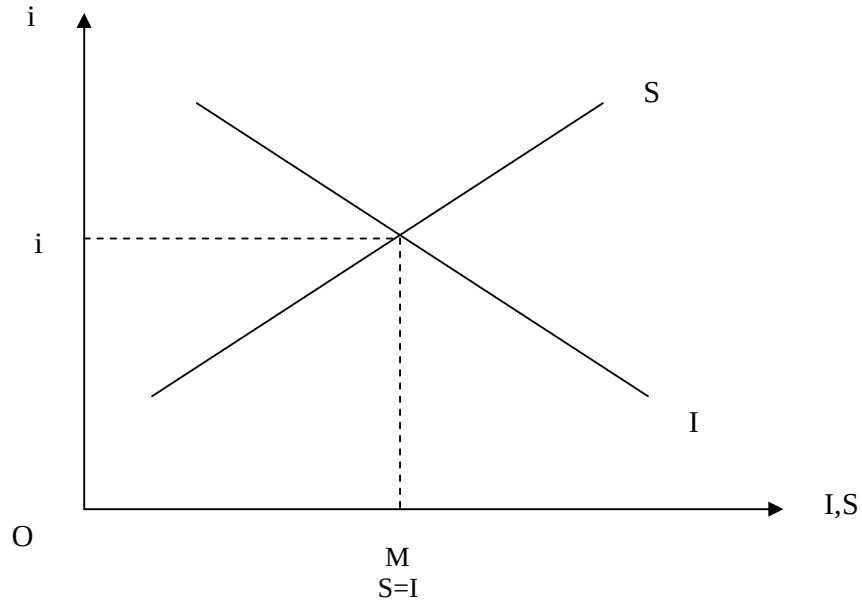
1.1.1.Klasik İktisadi Görüşte Yatırım Tasarruf Dengesi

Klasik iktisadi görüşte tasarruf “*geciktirilmiş bir tüketim*” olarak görülmüş, bugünün tüketimini yarına bırakmak olarak ifade edilmiştir. Klasikler tasarrufun sermaye birikiminin kaynağı olduğunu savunmuş ve sermaye birikiminde tasarrufun önemini;

“*Kapital; tutumlulukla artar, savurganlık ve yanlış davranışla azalır*” (Adam Smith), “*Kapital birikimi iki yolla sağlanır; ya artan gelirden tasarruf edilir; ya da azalan tüketimle birikir.*” (Ricardo) sözleriyle vurgulamışlardır (Kazgan, 2004; 90).

Klasik Okulda, “*ekonomide, iddihar ve gömüleme çözümü olmadığı, paranın sadece mübadele işlevinin göz önünde tutulduğu ve düzenin merkezindeki “akılcı” iktisadi adamın atıl para tutmayacağı*” görüşlerinden yola çıkılarak, tasarrufların yatırımlara eşit olduğu ve tüm tasarrufların yatırıma dönüşeceği kabulü yapılmıştır. Yatırımlarla tasarrufları birbirine eşitleyen noktada ise kâr haddi (faiz) oluşur; kâr haddinin düşmesi durumunda yatırımlar azalır ve tüketim artar; tam tersine kâr haddinin yükselmesi durumunda ise yatırımlar artar ve tüketim azalır (Kazgan, 2004).

Şekil 1.1: Yatırım Tasarruf Eşitliği

Yani faiz mekanizması sayesinde hiçbir müdahaleye gerek kalmaksızın ekonomi kendiliğinden tasarruf yatırım dengesine ulaşacak ve tasarruflar son kuruşuna kadar yatırım harcamaları olarak tekrar piyasaya dönecektir. Yatırım ve tasarrufların birbirine eşit olduğu bu noktada ise denge faiz ve denge milli gelir düzeyi oluşmaktadır. (Şekil 1.1)

Kazgan’a (2004) göre Klasik sistemde kapitalist-girişimciler, üretimi örgütlemeleri ve yatırım yapmaları dolayısıyla ekonominin en önemli sınıfı olarak görülmüş, kâr haddi (faiz) de birikimi belirleyen başlıca değişken olarak kabul edilmiştir.

1.1.2. Keynesyen İktisadi Görüşte Yatırım Tasarruf Dengesi

Klasik görüşte olduğu gibi Keynesyen görüşte de, tasarruf; “kişisel gelirin tüketim amacıyla kullanılmayan kısmı” olarak tanımlanmıştır (Keynes, 1936; 55). Fakat Klasik görüşün aksine Keynesyen görüşte, gelirin ekonomik birimlerce tüketilmeyen yani tasarruf edilen kısmının tamamen yatırımlara dönüşmediği; beklenmedik durumlarda kullanmak üzere iddihar yapılarak veya farklı mali kıymetler alınarak da kullanabildiği, yani tasarrufların piyasa dışında tutulabildiği iddia edilmiştir (Tanyeri, 1994).

Keynes, ekonomik birimlerin tasarruf etmiş oldukları fonların tamamını yatırımlara dönüştürmeme nedenlerinden birinin; geleceğin belirsizliğine¹ bağlı olarak ileride yapmak isteyecekleri veya yapmak zorunda kalacakları harcamaları için kaynak ayırmaları, yani ihtiyat güdüsü olduğunu savunmuştur. Diğer bir sebep ise servete sahip bir bireyin bu servetini çeşitli varlıklar olarak elde tutacağı yani bir portföy oluşturacağı temeline dayanmaktadır. Zira, ekonomik birey portföyde yer alan bir çok varlığın getirisi belirsiz iken portföyünün tamamını tek bir varlıktan oluşturmayacak, portföyündeki varlıkları çeşitlendirecektir. Kısacası riskli varlıklarla ilgili belirsizlik, çeşitlendirilmiş portföy stratejisine yol açacak ve kişi tasarruflarının bir kısmıyla yatırım yaparken, diğer kısmını para, hisse senedi vb. gibi mali kıymetler arasında dağıtarak portföy oluşturma yoluna gidecektir. Keynes farklı varlıkların getirisinden yararlanmak için elde tutulan bu para miktarını spekülasyon saiki ile para talebi olarak tanımlamıştır (Keynes, 1936).

Böylece tasarruflar; yatırımların finansmanında kullanılmak yerine, elde para olarak tutulacağından aktarım mekanizmasında bir kopukluk oluşacaktır. Bu da tasarrufların tamamının yatırıma gitmeyebileceğini, yani ekonomideki tasarruf miktarının, yatırım miktarına eşitliğinin kesin olmadığını gösterir. Bu %n kapitalist bir ekonomik sistem içinde yatırım tasarruf eşitliği Klasiklerin öngördüğünün aksine otomatik olarak sağlanamamaktadır.

Keynes'e göre, mal piyasasında (reel sektörde) denge; ekonomideki tasarrufların, yatırımlara yani tüketicilerin tasarruf etmek istedikleri miktarın, girişimcilerin yatırım yapmak istedikleri miktara eşit olduğu durumda oluşur; milli gelir denge düzeyi ve denge faiz oranı bu noktada belirlenir. Bu denge durumu, bir tam istihdam durumu olmayabilir. Keynes, bu durumda eksik istihdam ve düşük kapasite üretimini önlemenin en uygun yolunun, devletin ekonomiye müdahalesi olduğunu savunmuştur.

---

¹ Keynes (1936) belirsizliği matematiksel beklenti hesaplarının yapılamadığı bir durumu ifade etmede kullanmıştır.

1.1.3. Neo-Klasik İktisadi Görüşte Yatırım Tasarruf Dengesi

1970’li yıllarda gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik krizler, uygulanan ekonomi politikalarının yetersizliği vb. gelişmeler küreselleşme olgusunu ortaya çıkarmıştır. Finansal küreselleşmenin şartı olarak kabul edilen finansal liberalizasyonun küresel boyutta kabul görmesinde ise 1980’lerin egemen görüşü olan ve Klasik görüşün devamı niteliğindeki Neo-Klasik İktisadi görüş etkili olmuştur.

Neo-Klasik iktisat kuramında “*Sermaye hareketlerinin içeri ya da dışarı doğru, ülke sınırlarını serbestçe aşabilmesi ile dünya da optimal kaynak dağılımının gerçekleşeceği, etkinliğin sağlanacağı ve dünya refahının artacağı*” anlayışı hakimdir (Kazgan, 2004; 173).

Yani, yurtiçi tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı tasarrufların yurtiçi yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağı kabul edilmektedir. Bu temele dayanan Neo-Klasik düşünceye göre, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi sonucunda tasarruflar sermaye açığı olan ülkelere akacaktır. Diğer bir deyişle istenilen büyüme hızına ulaşmak için yeterli yurt içi tasarruflara sahip olmayan gelişmekte olan ülkeler, faiz oranını yükselterek, tasarruf fazlası olan ülkelere fon çekerek yatırımlarını gerçekleştireceklerdir. Söz konusu süreç, tasarruf açığı olan ülkelerdeki faiz oranı gelişmiş ülkelerdeki faiz oranı seviyesine inene kadar devam edecektir (Kepenek ve Yentürk, 2004).

Neo-Klasik iktisadi görüş; kendi imkanlarıyla yatırım tasarruf eşitliğini sağlayamayan ekonomilerin sermaye hareketleri önündeki engelleri kaldırmak yoluyla yatırım tasarruf dengesine ulaşacağını savunmaktadır.

Klasik, Keynesyen ve Neo Klasik iktisadi görüşün birleştiği ortak nokta; uygulanan yöntem ne olursa olsun (kendiliğinden, müdahale yoluyla ya da tasarruf transferiyle) ekonomideki yatırım-tasarruf dengesinin sağlanması ve ekonomideki tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesi gereğidir.

Bu aşamada bankacılık sektörü devreye girmektedir. Zira yurt dışından gelen tasarrufların ekonomiye girişi ve yatırım için fon arayışı içinde olan girişimcilerin, ekonomik birimlerce tasarruf edilen veya yurt dışından gelen bu fonlara ulaşımı bankalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Bu sebeple ekonomideki bütün bu tasarrufların atıl fonlara dönüşmemesini teminen bankacılık sektörüne önemli bir görev düşmektedir.

1.2. BANKACILIK SEKTÖRÜ VE EKONOMİDEKİ İŞLEVLERİ

Banka “Toplumu oluşturan geniş kitlelerden mevduat ve benzeri yollarla kaynak toplayan, topladığı kaynakları kredi gibi mali işlemlerde kullanan ve ekonomide kaydi para yaratan finansal kurum” olarak tanımlanabilir (Gürtuna, 2005; 3).

Bankaların ekonomide üstlendikleri temel işlevler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Finansal aracılık,
- Dış ticareti fonlama ve ihacatı teşvik,
- Kaynakların etkin kullanımını sağlama,
- Gelir ve servet dağılımını etkileme,
- Kaydi para yaratma,
- Para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olma (Gürtuna, 2005; 5).

Bankalar fon fazlası olan ekonomik birimler ile fon ihtiyacı olan ekonomik birimler arasında fon aktarımı sağlamak yoluyla finansal aracılık işlevlerini yerine getirmektedirler. Fon aktarımı en basit şekliyle bankanın toplamış olduğu mevduatı kredi yoluyla piyasaya sunması biçiminde gerçekleşir. Kredi yoluyla piyasaya aktarılan kaynaklar ekonominin birçok alanında farklı etkiler yaratmakta; istihdamdan üretime, ithalattan ihracata, kaynak dağılımından gelir dağılımına birçok ekonomik göstereyi etkilemektedir.

Bankacılık sektörü doğru kredilendirme politikaları sayesinde kısıtlı olan kaynakların dağılımında etkinlik sağlayabilmektedir. Bu sebeple özellikle gelişmekte olan ülkelerde kısıtlı olan tasarrufların hangi kişileri, yatırımları ve sektörleri finanse ettiği önem arz etmektedir.

Kredilendirmede sektör seçimi önemlidir zira bir sektöre yapılan yatırımlar o sektörde sağlanan ekonomik iyileşmelerle birlikte yan sektörleri ve diğer ekonomik göstergeleri de etkileyecektir. Örneğin, tasarruf hacmi yetersiz bir ekonomide mevcut tasarruflarla dış ticareti artıracak sektörlerin kredilendirilmesi ithalat ve ihracat hacmini artıracak, böylelikle ihracata yönelik üretim artacağı gibi, artan ithalatla üretimde kullanılacak hammaddelere ulaşabilmek de kolaylaşacaktır. Bankacılığın dış ticareti fonlama ve ihracatı teşvik işlevi sayesinde hem dış ticaret sektöründe üretim, istihdam vb. artacak ve sektör olumlu etkilenecek hem de ihracat artışı yoluyla ülkeye döviz girişi sağlanacak ve tasarruf hacmi artacaktır (Gürtuna, 2005).

Aynı şekilde; bankaların gelişmesi istenen öncelikli alanlara veya bölgelere düşük faizle kredi sağlaması; bu alan ve bölgelerde yeni iş sahalarının açılması suretiyle, istihdamın artmasını, dolayısıyla bu bölgede daha geniş bir kesimin milli gelirden pay almasını sağlamaktadır (Gürtuna, 2005; 6). Bu sayede bankalar gelir dağılımı üzerinde de etkili olmaktadır.

Bankaların en önemli işlevlerinden biri de kaydi para yaratmaktır. Bankalardaki vadesiz mevduatlar paranın sahip olduğu tüm fonksiyonları yerine getirdiği için para olarak kabul edilmektedir. Bankaların, tasarruf sahiplerinin açtıkları mevduata dayanarak kredi açmak suretiyle ekonomideki para miktarını artırmaları işlevi ise kaydi para yaratmak olarak tanımlanmaktadır. Bankalar mevduat toplamak yoluyla hesaplarında biriken paraları efektif yani asli para kullanmaksızın, hesaplar arasında transfer ederek, çek, kredi kartı vs. tahsis etmek yoluyla müşterileri lehine satın alma gücü yaratabilmektedirler (Keyder, 2002).

Sadece Merkez Bankaları tarafından yaratılan asli para ile tam ikameye sahip kaydi para ticari bankalar tarafından da yaratılabilmektedir. Yani bankalar üstlendikleri bu işlev sayesinde ekonomideki para arzını etkilemek gibi ciddi bir güce sahiptirler. Merkez bankası ise bankaların ellerinde bulundurduğu bu para yaratma gücünü kanuni ve ihtiyari karşılıklar yoluyla sınırlandırabilmektedir (Keyder, 2002).

Bankalar ekonomide uygulanmakta olan para politikalarının işleyişinde ve başarısında da önemli bir role sahiptirler. Zira para politikaları; açık piyasa işlemleri, reeskont oranları, disonibilite oranları vb. gibi parasal araçlarla yürütölmektedir.

Örneğın, ekonomideki para arzını ve likiditeyi düzenlemek amacıyla kullanılan ve en önemli para politikası araçlarından biri olan açık piyasa işlemleri; merkez bankası tarafından piyasadaki mevcut hazine bono ve tahvilleriyle, özel sektöre ait bazı tahvil ve senetlerin alınıp satılması yoluyla, bankalar aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve ekonomide büyük çaplı etkiler yaratmaktadır.

Açık piyasa işlemlerinin ekonomide yarattığı etkiler miktar ve fiyat etkisi olarak ifade edilmektedir. Merkez bankasının para piyasasında açık piyasa işlemleri yaparak kişilerden ve/veya bankalardan senet alıp satması ilk olarak, likiditelerini artırmak ya da azaltmak yoluyla bankaların tuttıkları rezerv para miktarını etkileyecektir. Söz konusu etki ise bankaların sahip olduğı kaydi para yaratma işlevi sayesinde tüm ekonomiye yayılacak ve para arzı üzerinde etkili olacaktır. Anılan etki açık piyasa işlemlerinin miktar etkisi olarak tanımlanmaktadır (Şıklar, 2007).

Fiyat etkisi ise Merkez Bankası'nın açık piyasa işlemleriyle para piyasasından senet alıp satmak yoluyla piyasada oluşmuş denge fiyatı (faizi) değıştirmesi sayesinde ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, Merkez bankasının piyasaya senet satması ekonomideki likiditeyi azaltmaya yönelik bir girişim olup, faiz oranını yükseltecek, tam tersine piyasadan senet alması ise ekonomideki likiditeyi artırmaya yönelik bir işlem olup, faiz oranını düşürecektir (Şıklar, 2007).

Göröldüğü gibi merkez bankasının ekonominin likiditesini ayarlamak amacıyla kullandığı, uygulanması kolay, sürekli olarak ve çok küçük ayarlamalar için bile kullanılabilen ve kolayca tersine çevrilebilen bir politika aracı olan açık piyasa işlemleri bankalar aracılığı ile yürütölmektedir. Ekonomideki para arzı ve faiz oranı üzerinde belirleyici olan söz konusu para politikası aracının etkin bir şekilde kullanılabilmesi ve hızlı sonuç alınabilmesi ise para ve sermaye piyasalarının gelişmişliğine bağlıdır.

Bu bağlamda uygulanan para politikalarının başarılı olması ve ekonomide istenilen etkileri yaratması güçlü, istikrarlı ve gelişmiş bir bankacılık sisteminin varlığı ile mümkün olmaktadır.

Özetle, bankacılık sektörü, uyguladığı kredi politikaları yoluyla sektörlerin ve ekonominin gelişimine yön vererek üretim, istihdam, milli gelir, gelir dağılımı gibi reel değişkenleri etkilemek, uygulanan para politikalarının işleyişinde rol alarak da para arzı, faiz oranı vs. gibi makro göstergelerin oluşumunda etkili olmak suretiyle ekonomide kilit bir sektör işlevi görmektedir.

2.BÖLÜM

FİNANSAL LİBERALİZASYON, ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN GELİŞİMİ VE ÖRGÜTLENME ŞEKİLLERİ

Ekonomik faaliyetlerin uluslararası nitelik kazanması ve farklı ekonomiler arasındaki sınırların ortadan kalkması dünya genelinde yaşanan yapısal bir dönüşüm olarak nitelendirilebilir. Global boyutta yaşanan bu dönüşüm tüm ekonomilerin birbirleriyle olan iletişim ve etkileşiminin artması sonucunda bir gereklilik halini almıştır.

Ülkeler arası mal ve hizmet ticaretindeki artışı ulusal finans piyasalarının bütünleşmesi izlemiş, bu durum finans piyasasının temel aktörü olan bankacılık sektörünün önemini daha da artırarak yerel bankacılık sektörlerini çokuluslu sermaye bankaları için cazip hale getirmiştir. Bankacılık sektöründe globalleşmeyle beraber ortaya çıkan çokuluslu sermayeye dayalı dönüşüm sürecini incelemeye geçmeden önce finansal liberalizasyon kavramı ve finansal piyasalardaki bu dönüşüme ortam hazırlayan gelişmeler ele alınacaktır.

2.1.FİNANSAL LİBERALİZASYON

Dünya ekonomilerinde küreselleşme üretimde küreselleşme ile başlamış bunu finansal küreselleşme izlemiştir. Finansal küreselleşme;

“Ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olması, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslararası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması” şeklinde tanımlanmaktadır (Durusoy, 2000; 1).

1980’li yıllarda finansal piyasaların küreselleşmesinde; uygulanan ekonomi politikalarının yetersizliği, o dönemde kabul gören Neo-Klasik iktisat kuramı, finansal piyasalarda yaşanan krizler, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler vb. birçok gelişme etkili olmuştur. Ancak II.Dünya Savaşı sonrasında yaşanan üç gelişme vardır ki bu gelişmeler yapısal dönüşümleri kaçınılmaz kılarak “finansal liberalizasyon” politikalarının ön plana çıkmasında en büyük rolü oynamışlardır; Europara piyasalarının oluşumu, çöken Bretton Woods² sistemi (sabit kur rejimi) ve petrol krizi.

II.Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan tabloya bakıldığında; bir tarafta siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduran ABD, diğer tarafta ise savaştan büyük yaralar almış ve her açıdan toparlanması gereken bir Avrupa yer almaktadır. Savaşın hemen sonrasında, savaşın izlerini silebilecek mali ve ekonomik bir sisteme ihtiyaç duyulmuş ve Bretton Woods sistemi bu amaca hizmet etmesi için kurulmuştur.

ABD, II. Dünya savaşından güçlenerek çıkan ekonomisiyle, yeni mali sistemin baş aktörü olmuştur. Avrupa ülkelerinin dışa kapalı bir ekonomik oluşum içine girmemesi ve savaştan zarar görmüş ülke ekonomilerinin onarımı için Marshall Planı³ çerçevesinde yardımlar dağıtmıştır. Bu sayede ABD, gerek uluslararası para sisteminin işleyişinden sorumlu IMF’nin, gerekse de Avrupa’nın yenilenme ve kalkınma çabalarına mali kaynak sağlayacak olan Dünya Bankası’nın oluşumuna öncülük etmiş ve finansal liberalizasyon sürecine hız kazandırmıştır (Seyidoğlu, 2003).

ABD’nin II.Dünya Savaşı’yla büyük bir ekonomik güç haline gelmesi, başta Sovyetler Birliği olmak üzere birçok ülkenin 1950’li yıllarda dolar rezervlerini ABD’den uzak

---

² II.Dünya Savaşı sırasında dünya ticaretini serbestleştirmek ve savaşta yıkılan ekonomilerin onarımını kolaylaştırmak amacıyla kurulan uluslararası mali ve ekonomik sistemdir. Bağımsız ulus devletlerin ilk kez ortak bir parasal düzen üzerinde anlaşmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Ayarlanabilir bir sabit kur modelidir; sisteme dahil tüm ülkelerin parası dolar cinsinden tanımlanmış, ABD doları ise altına bağlanmıştır. Ulusal paraların dolar paritesi etrafında dalgalanma marjı ± 1 olarak sınırlandırılmıştır. Sisteme dahil ülkeler müdahale yoluyla ulusal paralarını bu sınırlar dahilinde tutacaklardır (Seyidoğlu, 2003).

³ II.Dünya Savaşı’ndan sonra ABD, savaşta yıkılan Avrupa’nın onarımı ve bölgede dış ticaretin serbestleşmesi için planlı bir yardım programı üstlenmiştir. Adını zamanın Dış İşleri Bakanı Marshall’dan alan yardımlar, aralarında Türkiye’nin de bulunduğu birçok ülkeye dağıtılmıştır. Yardımların dağıtımı için OEEC (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü) kurulmuştur (Seyidoğlu, 2003).

tutmak amacıyla Avrupa bankalarına yatırımlarına yol açmış, bu durum da Avrupa’da eurodolar piyasalarını yaratmıştır. Artan işlem hacmi ve farklı ülke paralarının piyasaya girişi anılan piyasayı europara piyasasına dönüştürmüş ve daha da büyümüştür (Çağlar, 2003).

1973 yılına gelindiğinde dünya da ortaya çıkan Petrol Krizi⁴ ile birlikte petrol fiyatlarındaki % 400'lere varan inanılmaz artış; petrol ihracatçısı ülkelerde fon fazlası oluştururken, petrolü hammadde olarak kullanan, sanayileri petrole bağımlı gelişmiş ve gelişmekte olan petrol ithalatçısı ülkelerdeki üretim maliyetlerini artırmış, maliyetlerdeki bu artışlar ise hem üretimi kısıtlamış hem de dış ödeme gücünü, döviz darboğazı ve fon ihtiyacı yaratmıştır. Örneğin, petrol tüketiminin üçte ikisini dışalım ile karşılayan Türkiye o dönemde döviz gelirlerinin büyük bir kısmını petrol alımına ayırmak zorunda kalmış ve üretimde petrolü girdi olarak kullanan yerli üretimin fiyatları da hayli artmıştır.

Kriz sonrasında petrol ihraç eden ülkelerin sahip oldukları bu fon fazlaları europara piyasalarına yönelmiş ve petrol ithalatçısı ülke hükümetleri de bu fonları euro-bank'lardan ödünç alarak finansmanlarını sağlamışlardır.

1970'lerde yaşanan küresel istikrarsızlıklara ek olarak 1973-1974 yıllarında yaşanan bu petrol şoku çeyrek yüzyıl başarıyla işleyen Bretton Woods sisteminin çöküşünde önemli bir etken olmuştur (Çağlar, 2003).

Dünya ekonomisinde yaşanan söz konusu gelişmeler, ülkeler arası ekonomik entegrasyonu kaçınılmaz bir hale getirmiş ve artan küreselleşme ile birlikte her geçen gün ülkelerin birbirlerine daha da bağımlı hale geldiği bir süreç ortaya çıkmıştır. Başlangıçta mal ve hizmet ticaretiyle artan uluslararası ilişkiler, sermaye hareketlerinin ortaya çıkışıyla hız kazanmış ve günümüzde finansal liberalizasyon, gelişmiş

---

4 15 Ekim 1973 tarihinde Orta Doğu’da başlayan savaşta ABD’nin Arap ordusuna karşı İsrail Ordusuna destek vermesi Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği (OAPEC)’nin petrol ambargosu ilan ederek ABD ve savaşta İsrail’den yana tavır sergileyen bazı Batı Avrupa ülkelerine artık petrol ihraç etmeyeceğini bildirmesi ile başlayan bir enerji krizidir. Söz konusu ambargo neticesinde petrol ihracatçısı ülkeler dünya petrol fiyatlarını yükseltmiş ve 1973 yılında petrol fiyatlarında çok büyük artışlar yaşanmıştır (Sander, 2001).

ekonomilerin vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul edilir hale gelmiştir. Ekonomilerin uluslararası sermaye akımlarına açılma süreci olarak nitelendirilebilecek bu sürece 80’li yıllarda dünya da artan deregülasyon politikalarının ivme kazandırdığı söylenebilir.

Dünya ekonomik sistemi içinde finansal işlemlerin payının artması küresel ekonomik yapıyı karmaşık bir hale getirmiş ve piyasaların dış etkenlere duyarlılığını artırmıştır. Dünya genelinde 80’li yıllardan sonra büyük çaplı ekonomik krizlerin yaşanması, finansal liberalizasyon politikaları sonucu oluşan yeni ekonomik düzende “riskin çeşitlenmesi” kaynaklıdır. Söz konusu krizlerin yoğunlukla yaşanır hale gelmesi ise finansal liberalizasyonun ve her geçen gün daha da genişleyen piyasaların sorgulanmasına yol açmaktadır.

Canpolat ve Özel (2008), Karl Polanyi (1944)’nin “*piyasa genişlemesinin yarattığı etkilerin tersine döneceği ve gelecekte devletin baskın rol oynayacağı*” düşüncesinden yola çıkarak yapmış oldukları çalışmalarında; uluslararası piyasaların bu denli genişlemesine yol açan kuvvetlerin bu genişlemeyi tersine çevirip piyasa mekanizması yerine daha eşit gelir dağılımı sağlayacak yeni sosyal mekanizmalar oluşturup oluşturmayacağı üzerinde durmuşlardır. Çalışmaya göre günümüz global piyasalarından zarar görenlerin sayısı fayda temin edenlerden ağır basacak olursa, bu durum ekonomik politikalara yansiyacak ve piyasa genişlemesi üzerinde olumsuz bir etki yaratacaktır. Başka bir deyişle, çoğunluk ya da siyasi güç odakları açısından piyasa genişlemesinin maliyetleri, getirilerini aşarsa piyasada farklı ekonomik şekillenmelere doğru ani bir değişime tanık olunabilecektir.

Anılan nitelikte bir değişimin yaşanıp yaşanmayacağı bilinmemekle birlikte; içinde bulunduğumuz süreçte ekonomik politika oluşumunda ülkeler daha detaylı gözlem yapma ve çok yönlü tedbirler alma mecburiyetindedirler. Zira, ekonomilerde yaşanan krizlerin finansal sisteme ve onun en önemli unsurlarından olan bankacılık sektörüne yansiyarak tüm ekonomiyi etkileyecek boyutlara ulaşması kaçınılmazdır.

2.2.FİNANSAL LİBERALİZASYON SÜRECİNDE ÇOKULUSLU (YABANCI) BANKACILIK

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle hem ticaret hacmi hem de doğrudan yabancı yatırımların hacmi ciddi boyutlara ulaşmış olup, ülkeler kendi sınırları ötesinde de yoğun bir şekilde doğrudan yatırım yapmaya başlamışlardır.

Kendi ülkesi sınırları dışında doğrudan yatırım yapmayı planlayan şirketler bu amaçlarını değişik yollarla gerçekleştirebilirler. Şöyle ki, çokuluslu şirket kendi ülkesi sınırları dışında yatırım yapma kararı alarak, hedef ülke ya da ülkelerde bir ya da birden fazla şirket kurabileceği gibi kurulu bir şirkete de ortak olabilmekte veya sadece lisans anlaşması yoluyla sahip olduğu teknolojiyi ya da üretim tekniğini yabancı bir şirkete kiralayabilmektedir. Bunun yanı sıra yabancı firma hedef ülkede faaliyet göstermekte olan yerleşik firmayla ortak girişim ve tam mülkiyete dayalı bağlı ortaklık şeklinde bir birleşme veya hisse senedi değişimi yoluyla stratejik bir birleşme de kurabilmektedir. Tüm bunlar doğrudan yabancı sermaye yatırımı niteliği taşır (Corupbekov, 2005).

Doğrudan sermaye yatırımının bankacılık sektöründeki yansıması ise Çokuluslu (Multinational) Bankacılıktır. Çokuluslu bankacılığı birden fazla ülkede şube veya bağlı ortaklıklara sahip olan ve bunları kontrol eden bankalar şeklinde tanımlayabiliriz (Bumin, 2007). Çokuluslu bankacılığın sermaye sahipleri tarafından tercih sebebi ise şüphesiz artan bankacılık faaliyetleri ve işlem hacmine bağlı olarak artan kârlılık oranlarına dayandırılabilir.

Doğrudan sermaye yatırımlarında olduğu gibi çokuluslu bankacılığın da farklı oluşumları mevcuttur. Bu oluşumlara çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değinilecek olup, öncelikle yabancı bankacılığın gelişim süreci incelenecektir.

2.2.1.Çokuluslu Bankacılığın Gelişimi

Modern anlamda çokuluslu bankacılığın ilk dönemi 19.yy'da sömürgeleştirme dönemi ile başlamış olup, dönemin en önemli sömürgeci gücü olan İngiltere kökenli bankalar, ülkenin denizaşırı sömürgeleri ile yapılan ticaretin finansmanı amacıyla sömürge ülkelerinde banka kurma ve şube açma yoluyla faaliyette bulunmuşlardır. I. Dünya Savaşı ve takip eden dönemde ortaya çıkan ekonomik durgunluk yabancı bankacılığın da gerilemesine yol açmıştır (Bumin, 2007).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan yeni dünya düzeninde bir gereklilik olarak tekrar ortaya çıkan çokuluslu bankacılığın önemi 20.yy'ın ikinci yarısı ve sonrasında yaşanan ekonomik gelişmelerle birlikte daha da artmıştır.

Bu dönemde ABD, bir yandan dağıtmış olduğu Marshall yardımlarıyla Avrupa'ya fon aktarırken bir yandan da savaş sonrasında sahip olduğu sermaye birikimini geliştirmekte olan ekonomilerde değerlendirme yoluna giderek sınır ötesi bankacılık faaliyetlerini artırmıştır. Yabancı bankacılığın ikinci dönemi sayılabilecek bu dönemde yabancı bankacılık faaliyetleri ağırlıklı olarak banka satınalma yoluyla Amerika menşeli bankalar tarafından yürütülmüştür (Bumin, 2007).

1960'larda savaştan zarar gören ülkeler ekonomik açıdan toparlanma sürecine girmiş ve zaman içerisinde kalkınmalarını gerçekleştirerek birer ekonomik güç haline gelmişlerdir. Anılan dönemde dış ticarete yaşanan serbestlik, uluslararası ödemeler ve sermayenin uluslararasılaşmaya başlaması ülkeler arası ekonomik ilişkileri hızlandırırken bankacılığa da uluslararası bir nitelik kazandırmıştır. Bu dönemde birçok ülke, çeşitli bölgelerde bankacılık faaliyetlerini farklı düzeylerdeki/niteliklerdeki örgütlenme şekilleriyle genişletmiştir.

Krizler genelde olumsuz tablolar oluştururken, bankacılık faaliyetlerinin gelişimine baktığımızda 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi'nin uluslararası bankacılık faaliyetlerini yoğunlaştırdığını ve sektörün önemini daha da artırdığını görmekteyiz. Şöyle ki; bu

dönemde artan petrol fiyatları sebebiyle petrol ihracatçısı ülkelerde ciddi boyutlarda fon fazlası oluşurken, ithalatçı ülkelerde döviz darboğazları yaşanmıştır. Dolayısıyla, bu dönemde petrol ihracatçısı ülkelerdeki fazla fonların döviz darboğazında olan ithalatçı ülkelere aktarılmasını sağlama konusunda aracılık görevi uluslararası bankalara düşmüştür.

Ülkeler arası fon hareketliliğinin bankacılık sektörü sayesinde gerçekleştiği bu süreç çoğu az gelişmiş ülkenin, yabancı bankacılık ile tanışması ve çokuluslu bankacılık sürecine eklemlenmesinin başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Anılan dönemdeki fon hareketliliğinin boyutu veriler aracılığıyla saptanabilir; uluslararası bankaların toplam anapara alacakları 1973 yılının sonunda 155 milyar dolar iken 1979 yılında rakam 665 milyar dolara ulaşmıştır. Bu uluslararası kredi artışının % 24'ü az gelişmiş, % 9'u ise Doğu Bloğu ülkelerine gitmiştir. Bu, toplam kredilerin üçte birlik kısmının riskli kredilerden oluştuğunu göstermektedir ki, 1982 yılının Ağustos ayında en çok borcu olan ülke Meksika'nın dış borçlarını düzenli ödeyemeyeceğini bildirmesi, ardından iki ve üçüncü sıradaki borçlu ülkeler Brezilya ve Arjantin'in de aynı duruma düşmesi ve bunları birçok borçlu ülkenin daha izlemesi uluslararası bankacılık krizi olarak da adlandırılan dünya borç krizini ortaya çıkartmıştır (Altun, 2006).

Dünya da ardı ardına meydana gelen bu iki büyük çaplı kriz sonrasında hem ülkeler hem uluslararası bankalar ilişkide oldukları, kredi verdikleri ve hatta yatırım yaptıkları ülkeler konusunda daha temkinli davranış biçimleri geliştirmeye başlamışlardır. Bu çerçevede uluslararası bankaların gelişmekte olan ülkelere vermiş oldukları kredilerde ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

Başka bir deyişle, 80'lerde yaşanan bu dış borç krizi yeni bir risk algısının oluşmasına yol açmış; global piyasada hem iç hem dış risk faktörlerinin dikkate alınması gereğini ortaya çıkarmıştır. Zira, diğer ülkelerle entegre hale gelmiş tüm ekonomiler artık, sadece kendi ekonomik göstergelerini değil ilişki içinde bulundukları tüm ekonomik birimlerin risk derecesini de göz önünde bulundurmak zorundadırlar.

70'li ve 80'li yıllarda yaşanan söz konusu ekonomik krizler, krizlere karşı uygulanan ekonomi politikalarının yetersizliği ve küreselleşme olgusunun ortaya çıkışı, bu dönemde birinci bölümde tasarruf konusundaki görüşlerine değinilen Neo-Klasik iktisadi kuramın egemen olmasına yol açmıştır. 80'li yılların ikinci yarısından itibaren, bu iktisadi görüş doğrultusunda; dışa açık, deregülasyon politikalarının sıkça uygulandığı, finansal serbestliğin arttığı ve dünya genelinde bu yönde politika ve düzenlemelerin geliştirildiği bir yapısal dönüşüm sürecine girilmiştir.

Celasun (1991) söz konusu dönüşüm sürecinin, borç krizinin ardından ülkelerin makro ekonomik ve mali istikrarın sağlanması, ticaretin, finansal piyasaların serbestleştirilmesi, kamu harcamalarının yeniden yapılandırılması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi adımlarını izleyerek yeni döneme eklemlenmeye çalıştıkları bir süreç olarak ifade etmektedir.

Giderek artan finansal serbestleşme özellikle 90'lı yıllarda ne coğrafi ne ulusal sınırlar tanımış, özellikle mal ve hizmet ticaretinde yoğun ilişki içerisinde bulunan ülkeler arasında olmak üzere tüm dünya da çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu yoğun ilişkiler kaçınılmaz bir şekilde yabancı bankacılığın da boyutunu artırarak günümüzdeki boyutlara getirmiştir.

Finansal liberalizasyon politikaları ülkeler ve ekonomiler arasındaki sınırları ortadan kaldırırken, ekonomileri dış risklere, olumsuzluklara açık ve kısmen savunmasız olarak nitelendirebileceğimiz bir duruma getirmiştir. Bu sebeple dünya genelinde yaşanan büyük çaplı krizler artık içinde yaşanan ülkeyle beraber özellikle yoğun finansal ilişkide bulunan ülkeleri de etkilemektedir. Bu tür krizlere örnek olarak 1997 Asya Krizi ve 1998 Rusya kaynaklı krizler verilebilir.

Finansal liberalizasyon sürecinde altı çizilmesi gereken en önemli konu, liberalizasyonun ekonomiye olumlu bir katkı sağlayabilmesinin ancak ulusal ekonominin gidişatına, mevzuata ve yönetime ilişkin aksaklıkların giderilmesi sonrası liberalleşme sürecine giriş ile gerçekleşebileceğidir. Bankacılık sisteminin iyi yönetilmesi, etkili ve verimli düzenleme ve denetleme yapabilmesi, artan banka likiditesiyle risksiz alanlara plasmanının sağlanabilmesi ile mümkün olabilmektedir (Çakar; 2003; 3).

Ancak 2000’li yıllara gelindiğinde uluslararası finansal piyasalarda bazı dönüşümler gözlenmektedir. Bunlar ise temelde risk ölçüm tekniklerindeki gelişmeyle birlikte artan karmaşık finansal ürün çeşitliliği, artan finansal küreselleşme ve genel olarak küresel likidite bolluğudur. Bu ortamda başta ABD olmak üzere gelişmiş ülke ekonomilerinde güçlü düzeyde devam eden yurtdışı talep, yüksek cari işlem açığına neden olurken özellikle Asya ekonomileri kendi dış ticaret fazlalarını ABD doları cinsinden rezerv olarak tasarruf ederek doların göreceli değerini korumasını sağlamışlardır. Bu durum aynı zamanda küresel likidite artışına neden olurken gelişmekte olan ülkelerin borçlanma olanaklarını da iyileştirmiştir (BDDK, 2008b; 38).

Kısacası, 2000’li yıllar teknolojik gelişmeler sayesinde her türlü bilgiye kolayca ulaşmanın mümkün olduğu, finansal ürünlerin çeşitlendiği, katılımcı sayısının arttığı bir dönem olarak şekillenmiş ve finansal piyasalar coğrafi sınırları olmayan, 24 saat işleyen ve baş aktörünün ABD olduğu bir yapı kazanmıştır. Ancak bu iç içe geçmiş karmaşık yapı ekonomilerin birbirleri üzerindeki etkilerinin her geçen gün daha da artmasına ve 2007 yılında ABD’de başlayan kredi krizinin, finansal krize dönüşmesine ve finansal krizin tüm dünyayı etkisi altına almasına yol açmıştır.

Bu süreç ABD’nin faizlerin düşük olduğu dönemde kredibilitesi zayıf, düşük gelir gruplarına konut kredisi kullandırması, ardından ise faizlerde yaşanan yükseliş sonucu geri dönüşü olmayan krediler ile başlamıştır. ABD bankalarının söz konusu konut kredileri için gereken fonları yatırım bankalarına ihraç ettikleri tahviller yoluyla temin ediyor olmaları tahvillere yatırım yapan yatırım bankalarının da süreçten olumsuz etkilenmelerine sebep olmuştur. Söz konusu kredilerin geri dönüşünde yaşanan sıkıntılar ABD’deki yatırım bankalarının yanı sıra Avrupa’da bulunan ve anılan tahvillere yatırım yapmış yatırım bankalarını da etkilemiş ve ABD’deki kredi krizi çok geçmeden bir finansal krize dönüşmüştür (Felton, Reinhart, 2008).

Söz konusu finansal kriz likidite sıkışıklığı yaşayan ekonomilerin kredi verme imkanlarını da azaltarak kısa sürede reel sektöre de yansımış ve büyüme oranlarını negatif yönde etkilemiştir. Halen devam etmekte olan ve henüz dip noktasına inip inmediği belirsizliğini koruyan küresel likidite krizi uluslararası boyutta alınan birçok önlemlerle aşmaya çalışılmaktadır. Söz konusu önlemlere çalışmamızda yer verilmemiş olup vurgulanmak istenen esas nokta, birçok yaşanmış deneyimin de gösterdiği gibi uluslararası faaliyet gösteren bankaların kredi politikalarını ülke risklerine azami önem

göstererek, ilişkide bulunulan ülke ekonomilerindeki değişimlerin kendi ekonomilerine yansıyacağını öngörüsüyle oluşturmalarının önemine dikkat çekmektedir.

2.2.2. Çokuluslu Bankacılıkta Örgütlenme Türleri

Yabancı bankalar hedef ülkelerde; ticari bankacılık, kalkınma ve yatırım bankacılığı vs. gibi farklı faaliyet alanlarına yönelebilecekleri gibi, yürüttükleri faaliyetlerin dereceleri de farklılık gösterebilmektedir.

Yabancı bankalar, ülkede göstermiş oldukları faaliyetin derecesine göre farklı örgütlenme biçimlerine sahiptirler. Bunlar; muhabir bankacılık, temsilcilik, acenteler, şube ve iştiraklerden oluşmaktadır (Bain ve diğerleri, 2003; 18-22).

Muhabir bankacılıkta, doğrudan yatırım ve yabancı piyasada fiziki olarak bulunmak söz konusu olmamaktadır. Muhabir bankalar, kendi ülkelerindeki işlemleri karşılıklılık ilkesi çerçevesinde ve belirli bir ücret karşılığında diğer ülkedeki banka adına takip etmektedirler.

Temsilcilikler, yabancı bankacılık sektöründeki yatırımların en sınırlı şekli olarak yabancı ülkede ticari bir varlık kurulmasını gerektirmektedir. Temsilcilikler, mevduat kabul etme ve kredi açma gibi faaliyetlerde bulunmamakta, ancak ana bankaya gönderilecek ödemelere aracılık etmekte, ana bankadan verilecek kredilerin hazırlığını gerçekleştirmekte ve ülke ekonomisi hakkında bilgi toplamaktadırlar.

Yabancı ülkelerde kurulan acenteler, temsilciliklerden daha ileri bir düzeye denk gelmekte olup, daha geniş bankacılık hizmeti sunmakta, tüketicilere olmasa bile ticari işletmelere kredi verebilmekte, ana banka ve uluslararası para piyasalarından fon kullanabilmektedir. Acenteler, bu faaliyetlerin yanı sıra ticaretin finansmanını ve ana bankanın bu ülkedeki yatırımlarının yönetimini de gerçekleştirmektedirler.

Şube ve iştirak şeklinde örgütlenme yabancı ülkede yapılacak bankacılık yatırımlarının en ileri düzeyini oluşturmaktadır. Bu iki faaliyet şeklinde, mevduat kabulü ve kredi açılması da dahil, tüm bankacılık işlemleri ile uluslararası bankacılık işlemleri yapılabilmektedir. Şubeler toptan bankacılık üzerine yoğunlaşmakta, kaynaklarını da genellikle yaygın şube ağı gerektiren mevduat toplamak yerine, para piyasalarından edinmektedirler.

İştirak şeklinde örgütlenmede ise, yatırım yapan banka o ülkedeki yerel bankalar ve diğer yabancı bankalar ile rekabet etmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, iştirak şeklinde örgütlenmede, tüketici ve toptan bankacılık ile mevduat toplama faaliyetinde bulunmak için daha geniş şube ağına ihtiyaç duyulmaktadır.

Söz konusu örgütlenme şekillerinden hangisinin tercih edileceği yabancı ülkenin; uzmanlık alanına, tercih ettiği faaliyet türüne, piyasaya bakışına, yatırım için ayırmış olduğu bütçeye vs. bağlı iken, hedef ülkenin; yabancı sermayeye olan bakışı ve piyasanın ihtiyaçları da diğer belirleyici etkenlerdir (Bain ve diğerleri, 2003).

3.BÖLÜM

YABANCI BANKACILIĞIN ARTIŞ NEDENLERİ, SEKTÖRE VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Ekonomide liberalizasyon politikalarının benimsenmesinden sonra her alanda sermaye hareketliliği başlamış, ülkeler arası yatırımlar da artış göstermiştir. Çalışmamızın konusu olan yabancı bankacılık ise doğrudan sermaye yatırımları arasında yer almakta olup, kendi ülkesi dışında bankacılık alanında hizmet veren yabancı şirketlerin faaliyetlerini içermektedir.

3.1.YABANCI BANKACILIĞIN ARTIŞ NEDENLERİ

Deregülasyon politikalarının artışı, artan ticaret ve işlem hacmi bankacılık sektörünü önemli ve kârlı bir sektör haline getirmiştir. Yatırım kararı alacak rasyonel firmalar için önemli bir faktör olan kârlılık, yabancı bankacılıkta da esas faktör olmakla birlikte; yabancı bankaların sınırlar ötesi ülkelere özellikle de gelişmekte olan ülkelere yatırım yapma istekliliği birçok sebebe dayandırılabilir.

Dış ekonomik ilişkilerin artmaya başlaması ile birlikte sınırlar ötesi doğrudan yatırımlar artmış ve birçok ülke farklı bölgelerde değişik faaliyetlerde bulunmak üzere uluslararası firmalar kurmuştur. Yabancı bankacılık sürecinin başlarında; banka dışı doğrudan yatırımların hacmi, ülkeyle olan ekonomik ilişkilerin yoğunluğu, coğrafi yakınlık vs. o ülkede yabancı bankacılığın artmasına sebep olmuştur. Yani bankalar müşterilerini izleyerek, “müşteriyi takip et” kuralına uyarak onların yatırım yaptıkları ülkelerde bankacılık faaliyetleri yürütmeye başlamışlardır.

Wezel (2004) Almanya ile ilgili çalışmasında; bankaların ekonomik olarak yoğun ilişkide bulundukları ülkelere yönelik sınır ötesi bankacılık faaliyetleri yürüttüklerini ve bankaların yabancı bir ülkede faaliyete başlama aşamasında o ülkedeki banka dışı yabancı doğrudan yatırım miktarını dikkate aldıklarını ileri sürmüştür.

Anılan faktörler günümüzde de yabancı bankacılığın artışında önemini korumakla birlikte, özellikle gelişmiş ülke bankaları birçok finansal hizmeti sunabilen ve sınır ötesi faaliyetlerini her geçen gün daha da artıran, “dünya bankacılığı” yapan holding şirketlerine dönüşmüştür. Bunun temel amacı ise bankaların ölçek ekonomisini yakalamak maksadı ile faaliyetlerini ve pazarlarını sürekli genişletmek istemeleridir (Işık, 2006).

Söz konusu holding bankaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık faaliyeti gerçekleştirmeye oldukça isteklilik duymakta ve bu konuda kararlılık göstermektedirler. Bunun sebepleri irdelendiğinde gelişmekte olan ülkelerin yapısal problemi olan sermaye yetersizliği öne çıkmaktadır. Zira gelişmekte olan ülkelerdeki bu yapısal özellik bankacılık sektöründeki aktif yapısının da sınırlı kalmasına yol açmakta ve yabancı bankanın sektördeki rekabet maliyetini ciddi ölçüde azaltmaktadır. Bunun yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu; finansal sektördeki az gelişmişlik, bankacılık faaliyetlerinde ve ürün çeşitliliğindeki yetersizlik, ürün kalitesindeki düşüklük, asli görevini yürütemeyen ve etkin olmayan bir bankacılık yapısı, doyumluğa ulaşmamış bir pazar yapısı vb. şeklinde sıralayabileceğimiz özellikleri yabancı bankaları bu ülkelere yöneltmekte, karşılaştırmalı üstünlüklerini kullanarak ve ölçek ekonomilerinden yararlanarak pazarı ele geçirmelerine fırsat tanımaktadır (Işık, 2006).

Yabancı bankalar yatırım yapacakları ülke seçiminde ülkenin büyüme potansiyelini, müşteri yapısını, ekonomik ve politik göstergelerini, ülkede giriş engellerinin olup olmadığını vb. birçok faktörü de dikkate almaktadırlar.

Çakar (2003), yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalara artan oranlarda girmelerinin altında üç temel nedenin var olduğu üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki; finansal hizmetlerin globalleşmesi ve artan arbitraj⁵ imkanı, ikincisi yabancı sermayenin ulusal piyasalara girişlerini önleyen engellerin kaldırılmasına ilişkin politikalar ve sonuncusu ise yaşanan bankacılık krizlerinin gelişmekte olan piyasalara girişte maliyetlerin düşmesine neden olmasıdır.

---

⁵ Döviz, menkul değer, ticari mal veya üretim faktörü gibi bir ekonomik varlığın aynı andaki fiyat farklılıklarından kar sağlamak üzere eşanlı olarak alınıp satılması biçimindeki işlemler arbitraj olarak tanımlanmaktadır (Seyidoğlu, 2003).

Özellikle 80’li yılların ikinci yarısından itibaren; liberalleşme eğilimleri, yaşanan krizler, finansman yetersizliği gibi olgular, çoğu ülkenin giriş engellerini kaldırarak, yapısal düzenlemelere girişerek yabancı bankalara karşı davetkar bir tutum sergilemelerine yol açmıştır. Bunun sebebi ise yabancı bankalardan beklentilerdir. Hedef ülkenin yabancı bankalardan beklentileri;

- Ülkeye yabancı sermaye girişini artırmaları,
- Yatırımları ve büyümeyi çeşitli şekillerde, mümkünse uzun vadeli ve düşük maliyetle finanse ederek teşvik etmeleri,
- Uluslararası ticareti geliştirmeleri ve küresel ekonomiye entegrasyonu kolaylaştırmaları,
- Bankacılık alanındaki yeniliklere, ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet artışına katkıda bulunmaları olarak sıralanabilir (Çakar, 2003; 21).

Uluslararası alanda yabancı banka girişlerinin yaşanıyor olmasında en önemli itici güç olarak; gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkeleri yapacakları yatırımları için yeni ve kârlı pazar olarak görmeleri ve gelişmekte olan ülkelerin ise büyüme ve kalkınma finansmanının sağlanabilmesi için, yurtiçi ve yurtdışı tasarruflara, giderek daha fazla ihtiyaç duymaları ve daha fazla fon talep etmekte olmaları gösterilmektedir (Çakar, 2003; 2).

Özet olarak; dünyadaki yabancı bankacılığın hem oransal hem de coğrafi artışının arkasında yatan temel etken söz konusu faaliyetlerden yabancı banka ile hedef ülkenin karşılıklı yararı olarak tespit edilebilir.

3.2.YABANCI BANKACILIĞIN SEKTÖRE VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Bankacılık sektörüne yabancı banka girişi yerel bankacılık sektörü ve ekonomi üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler olumlu ve olumsuz etkiler olarak ayrıştırılabilir. Söz konusu etkiler bu çerçevede yapılmış olan çalışmalar temel alınarak incelenmiştir.

3.2.1.Olumlu Etkileri

Gelişmiş ülkelerdeki bankacılık faaliyetleri; gelişmiş hizmet yapısı ve anlayışına sahip, en son teknolojik gelişmeleri takip eden, ürün çeşitliliğine ve donanımlı iş gücüne sahip ve dünya çapında birbirleriyle rekabet eden bankalar tarafından yürütülmektedir.

Anılan özellikleri taşıyan bankalar gelişmekte olan ekonomilerde faaliyet gösterdiklerinde, ulusal bankacılık sisteminde değişim sürecine girilmesi kaçınılmazdır. Değişim sürecinin başlayacağı yerel bankacılık sektörü, başlangıçta zorlanarak da olsa yabancı bankalar ile maliyet, çeşit, etkinlik, verimlilik vb. açılardan rekabet edebilir hale gelecektir (Çakar, 2003).

Levine (1996), yabancı bankaların, modern bankacılık tekniklerine ve teknolojiye ulaşımı sağlayarak ulusal bankaların finansal hizmet kalitesini yükselttiklerini savunmuştur.

Graham (2001) benzer biçimde ulusal bankaların, kısa dönemde piyasaya giren yabancı bankalar ile rekabette sıkıntı yaşayabileceklerini, bunun sebebinin dışa kapalı ve alışılmış faaliyetlerini devam ettirmekte olan yerel bankaların bir anda kendilerinden teknoloji, hizmet, ürün çeşitliliği vb. gibi birçok yönden üstün niteliklere sahip yabancı bankalarla rekabet etmek olduğunu, ifade etmiş ve bu değişim sürecini başarı ile geçen bankaların ise uzun dönemde yabancı bankalar ile yarışabilir hale geleceklerini belirterek, yabancı banka girişinin sektördeki rekabeti artırıcı etkisine değinmiştir.

Yabancı bankaların, faaliyet gösterdikleri ülkelerde müşterilerine yeni, kaliteli, ucuz finansal ürünler ve üstün teknolojik hizmetler sunmaları sektördeki verimlilik üzerinde doğrudan etki yaratırken, yerel bankacılık piyasasında rekabeti artırmak yoluyla diğer bankaları teşvik etmeleri ise verimlilik üzerinde dolaylı etki yaratmaktadır. Yani sektöre yabancı banka girişleri doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki koldan toplam verimliliği artırmaktadır (Çakar, 2003).

Claessens ve Lee(2002) ve Song (2004) çalışmalarında; yabancı bankaların ulusal bankalar üzerinde gözetim, denetim sistemleri ile yasal çerçevenin iyileştirilmesi alanlarındaki katkıları üzerinde durmuşlardır. Yabancı bankalar sahip oldukları; gelişmiş muhasebe standartları, kredide riski dikkate alan fiyatlandırma politikası, disiplinli kredi kültürü, gelişmiş kredi düzenlemeleri, sorunlu kredilere uygulanan sıkı tasfiye politikaları, bağımsız denetim ve yoğun gözetim uygulamaları vb. gibi özelliklerini faaliyet gösterdikleri bankacılık sektörüne taşıyarak ciddi bir yapısal dönüşüme önayak olmaktadır. Song (2004) sıkı denetim ve gözetim altyapısı olmayan, derinlik kazanmamış finansal piyasalar krizlerden ve ekonomik çalkantılardan kolaylıkla etkilenme olasılığına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla sağlanacak olan bu yapısal dönüşümler olası krizlerin etkilerini azaltıcı rol oynayacağı düşünülmektedir.

Örneğin; kredi kültürü gelişmemiş, denetim ve gözetimden uzak kamu bankalarının ağırlıkta olduğu çoğu gelişmekte olan ülkede bankacılık sektörü hükümetlerin yönlendirmeleri ile piyasa koşullarına uygun olmayan krediler kullanırlar. Yabancı bankaların sektöre girişi ile söz konusu yönlendirilmiş krediler azalmakta ve daha rasyonel kredilendirme politikaları öne çıkmaktadır (Işık, 2006; Haas ve Lelyveld, 2002). Yine çeşitli sebeplerle kredi olanaklarından yararlanamayan bazı kesimler ise yabancı bankaların sektöre girişiyle krediye daha kolay ulaşabilmekte ve söz konusu değişim büyümeyi de beraberinde getirmektedir (Işık, 2006).

Bir diğer ifadeyle hedef ülkeye yabancı banka girişleri ekonomi için yeni fon imkanları yaratarak, fon yetersizliği sebebi ile kredilendirilemeyen sektörlerle ve/veya firmalara kredi sağlama yoluyla; üretime ve dolayısıyla ekonomik büyümeye katkıda bulunabilmektedir.

Yabancı banka girişi yatırım yapılan ülkenin finansal sisteminin gelişmesine ve derinlik kazanmasına da yardımcı olmaktadır. Yabancı bankalar sahip oldukları uzmanlıkla; aracılık hizmetleri, türev ürünler, sermaye piyasası işlemleri, varlık yönetimi ve yapılandırılmış ürünler gibi gelişmekte olan ülkeler için yeni birçok ürün sunmaktadır. Yabancı bankalar ayrıca faaliyetleri ve yatırımları sonucunda ortaya çıkan varlıklarının yönetimi amacıyla bankalar arası para piyasaları gibi yerel finansman piyasalarının oluşturulmasına da katkıda bulunmaktadır (BIS, 2004; 13).

Ayrıca birçok ülkede faaliyette bulunan çokuluslu bankalar önemli finansal merkezlerle yakın bağlantı içindedirler. Bu sayede yerel bankaların mali güçlerinin zayıf olduğu durumlarda; yabancı bankaların yabancı para cinsinden fon bulmaları yerel bankalara kıyasla daha kolay olmaktadır. Bunda yabancı bankaların dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili ayrıntılı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmeleri ve yabancı sermaye piyasalarına girişi kolaylaştırabilmeleri etkili olmaktadır. Dolayısıyla, sektörde yabancı banka varlığı çoğu zaman dış piyasalarda borçlanmakta zorlanan ve taze, sıcak fonlara ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkeler için önemli bir avantaj sağlamaktadır (Çakar, 2003; Tschoegl, 2003).

Yabancı bankaların finansal kriz dönemlerinde faaliyetlerini durdurup ülkeyi terk etme eğiliminde olduklarını savunan bazı görüşlerin aksine, yabancı bankalar, özellikle finansal kriz dönemlerinde ana ülkeden veya uluslararası piyasalardan sağlayabilecekleri fon imkânlarıyla krizlerin etkisini yumuşatıcı bir rol oynayarak ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olabilecektir. Meksika ve Venezuela’da kriz dönemlerinde yabancı bankalar ülkeyi terk etmedikleri gibi krizden çıkışta ve ekonominin yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynamışlardır (Gençkol, 2002). Yine Latin Amerika ülkelerinde ekonomik çalkantılar yaşamakta iken ülkeye giriş yapan yabancı bankaların krize rağmen kaçış göstermediği ifade edilmiştir (Çakar, 2003).

Levine (1996) “finansal hizmetler sermaye birikimini teşvik ediyor ve ekonomik etkinliği artırıyorsa, finansal hizmetlerin gelişimini sağlayan yabancı bankalar da ekonomik gelişmişlikte önemli rol oynuyor demektir” düşüncesinden yola çıkarak çalışmasında; finansal sistemlerin gelişmişliğinin ekonomik gelişmişlik düzeyi için neden önemli olduğunu ortaya koymaya çalışmış ve finansal sistemin ekonomik gelişmişliğe katkısı olan beş ana fonksiyonu üzerinde durmuştur.

Çalışmada finansal hizmetlerin ticareti ve risk yönetimini kolaylaştırdığı, kaynakları harekete geçirerek etkin dağılım sağladığı, bilgi temini, firma değerlemesi ve sermaye birikimini kolaylaştırdığı ve toplu denetim imkanı yarattığı vurgulanmış ve bu işlevlerin ya doğrudan sermaye birikimini artırmak ya da emek ve sermaye kullanımı ile üretim

yapan sektörlerin verimliliği artırmak gibi iki farklı yoldan büyümeyi etkilediği belirtilmiştir. Bu fonksiyonları gerçekleştiren finansal sistemlere sahip ülkelerin daha gelişmiş ekonomik yapıları olduğu ve az gelişmiş finansal sisteme sahip ekonomilerden çok daha hızlı büyüdükleri iddia edilmiştir.

Sektöre yabancı banka girişinin olumlu etkilerini savunan iktisatçılardan bir kısmı yabancı bankaların, tasarruf oranını ve/veya sermaye girişini artırmak yoluyla ekonomik büyümeyi hızlandıracağını iddia etmekte iken, diğerleri ise yabancı banka girişinin üretimdeki verimliliği ve ekonomik etkinliği artırmasının da en az sermaye birikimini artırması kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Son olarak sektörde artan yabancı banka payının, yabancı yatırımcının ekonomiye ve sektöre olan güvenini artırarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekeceği de düşünülmektedir (Uibupin, 2004).

Özetle, tüm bu çalışmalarda, sektöre giren yabancı bankaların; rekabeti ve verimliliği artırdıkları, ulusal bankacılık sektörüne gelişmiş ve modern bankacılık teknikleri, yeni finansal ürünler, sıkı denetim ve gözetim uygulamaları, rasyonel kredilendirme politikaları kazandırarak bankacılık sektörünü modernize ettikleri, uluslararası piyasalardan ya da gelişimini sağladıkları finansal piyasalardan büyümeyi finanse edecek fon sağladıkları, sağladıkları fonlar yardımıyla kriz dönemlerinden çıkışı kolaylaştırarak ekonomik istikrarı sağlamaya yardımcı oldukları, ekonomik istikrarın sağlanmasına destek olarak ülkeye yatırım girişini artırdıkları ifade edilmiştir.

3.2.2.Olumsuz Etkileri

Ülkeye yabancı banka girişinin etkilerinin yukarıda belirtildiği şekilde oluşmayacağını, girişlerin yerel bankacılık sektörünü ve ekonomiyi olumsuz etkileyeceğini savunan görüşler de bulunmaktadır.

Ülkeye yabancı banka girişini ve bu yolla yerli sektörün gelişip rekabet edebilir hale geleceğini savunan olumlu görüşün aksine, çokuluslu bankaların davranış tarzını

araştırdıkları çalışmalarında, Pomerleano ve Vojda (2001) bu şirketlerin son teknolojiye sahip olma ve toptan alış perakende satış yapma imkanları sayesinde genellikle yerli firmalardan daha düşük maliyetlere katlandıklarına dikkat çekerek, bu şirketlerin piyasaya girmesine izin verilmesi durumunda yerli bankaların kaldırabileceklerinden daha ağır bir rekabet baskısı altında kalabileceklerine değinmişlerdir.

Yabancı bankaların sektöre girişleri ulusal bankaların pazar paylarını ve sahip oldukları müşteri portföylerini kaybetmelerine sebep olarak, rekabet güçlerini kaybetmelerine ve yabancı bankaların düşük maliyet ve yüksek kârlılık oranları karşısında dayanamayarak iflaslarla karşı karşıya kalmalarına yol açabilecektir.

Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1998), 1988-1995 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan 80 ülkenin bankacılık verilerini kullanarak yapmış oldukları çalışmalarında, özetle; sektörde artan yabancı banka payının yerli bankaların kârlılığını düşürdüğü sonucuna ulaşmışlardır. Çalışma sonuçlarına göre; gelişmiş ülkelerde faaliyet gösteren yabancı bankalar yerli bankalardan daha düşük faiz marjı ve kârlılık ile çalışırken gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren yabancı bankalar ise yerli bankalara kıyasla daha yüksek faiz marjı, yüksek kârlılık oranları ile çalışmaktadırlar. Bu durum yabancı bankaların yurt dışı yatırımlarında neden özellikle gelişmekte olan ülkeleri tercih ettiklerinin kanıtı niteliğindedir.

Yabancı bankalar yatırım yaptıkları ülkeye ilk girişlerinde sektörün rekabet yapısını olumlu etkilemekte ve yerli bankaları daha verimli çalışmaya itmekte iken piyasada artan yabancı payı yerli bankaların kârlılığını azaltmakta, faiz dışı gelirlerini ve genel giderlerini de olumsuz etkilemektedir. Zira ucuz fon temini imkanına sahip olan yabancı banka, ulusal bankadan daha düşük faizle kredilandırmak yoluyla faiz marjını kendi lehine yükseltebilmektedir (Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 1998).

Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalar kredi dağıtım düzenlemeleri vb. kısıtlamalardan muaf oldukları için daha yüksek faiz marjı ile çalışabilmektedirler. Özellikle de kamu bankalarının baskın olduğu yerel bankacılık sektöründe kurumlar kredi dağıtımı yaparken ticari olmayan bazı kriterleri kullanmaktadırlar ki bu bankacılık

uygulamaları ve yaygın piyasa etkinsizliği faiz marjlarını yabancı bankalar lehine daha da artırmaktadır (Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 1998).

Anılan çalışmada yabancı bankaların sorunlu kredi miktarlarının da yerel bankalardan daha düşük olduğu belirtilmiş olup, bunun sebebi ise yabancı bankaların genellikle daha düşük riskli tüketici kredilerini tercih etmeleri ve kredi riskini yerli bankalardan daha iyi ölçebilmeleri olarak gösterilmiştir.

Literatürde, yabancı bankaların yatırım yaptıkları ülkelerde pazarın en kârlı bölümlerine ve müşterilerine hizmet verecekleri, dolayısıyla düşük gelir gruplarının ve KOBİ⁶’lerin kredi imkanlarının daralacağı düşüncesi yaygındır. Claessens ve Glaessner (1998) ve Song (2004) “Cherry picking”⁷ olarak tanımlanan bu ayrımcı kredi politikalarının uygulanması durumunda ulusal bankaların kredi kalitesinin ve dolayısıyla verimliliğinin düşeceğini savunmuşlardır.

Bu durumda kârlı müşteri ve projeleri kredilendirecek olan yabancı bankalar yüksek kâr marjları ve sorunsuz kredilerle faaliyetlerini sürdürürken, ulusal bankalar ise düşük kâr marjları ve daha riskli kredi grupları ile çalışmak zorunda kalacakları gibi ekonomideki düşük gelir gruplarının krediye ulaşım imkânları da kısıtlanmış olacaktır.

Yabancı banka girişlerinin sektöre etkisini belirlemede yabancı banka sayısının ve piyasadaki paylarının farklı etkileri olduğu kabulü mevcuttur. Zira, piyasa payları küçük çok sayıda bankanın sektöre girişi farklı tecrübe ve becerilerin harmanlanması yoluyla rekabetin artmasına yol açarken, piyasa payı büyük az sayıda yabancı bankanın sektöre girişi, sektörü ele geçirerek ulusal bankaların rekabet etmekte zorlanacakları piyasaya hakim bir yapıya ulaşmalarına yol açabilecektir (Claessens, Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 1998). Bu sebeple yabancı bankaların sektördeki olumlu etkilerinden söz edilebilmesi için sektördeki paylarının belirli bir sınırı geçmemesi gerekmektedir ki, söz

⁶ Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler kısaca "KOBİ" olarak adlandırılır. KOBİ’ler; İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmibeş milyon Türk Lirasını aşmayan ekonomik birimlerdir. www.kobi.org.tr

⁷ Cherry picking: “Kiraz toplama”, Yabancı bankaların gittikleri ülkelerde sadece en karlı müşteri ve piyasa segmentlerine odaklandıkları, düşük gelir grubu hane halkı ile KOBİ’lere yeterli desteği vermedikleri anlamında kullanılmaktadır (Işık, 2006; 72).

konusu sınırı nicel olarak tanımlamak mümkün değildir. Ancak bu sınırı yabancı bankaların yerel bankalarla rekabet etme zorunluluğunun kalmadığı, bir diğer ifadeyle sektördeki rekabetin yabancı bankalar lehine son bulduğu bir nokta olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Artan yabancı payının ekonomiye olumsuz etkilerini savunan bir diğer kesim ise söz konusu yabancı bankaların finansal kriz dönemlerinde faaliyetlerini durdurup ülkeyi terk etme eğiliminde olduklarını ve bu tepkinin ise krizi daha da derinleştireceğini ileri sürmektedir.

Yabancı bankaların ekonomideki kârlı sektörleri ele geçirip, düşük gelir gruplarını dışlayarak ulusal bankaların kredi kalitesini düşürdükleri, kriz dönemlerinde ekonomiyi terk ederek krizleri derinleştirdikleri, sahip oldukları uzmanlık, fonlara kolay erişim ve düşük maliyetler sayesinde haksız rekabet avantajına sahip oldukları vb. gibi diğer olumsuz görüşler ise bankacılıkta artan yabancı payının ekonomiyi kötü yönde etkileyeceğini iddia etmektedirler.

Kesin çizgilerle ayrılmış olumlu ve olumsuz görüşlerin yanında yabancı payındaki artışın farklı niteliklere sahip ülkelerde farklı etkilere yol açacağını savunan görüşler de bulunmaktadır.

Örneğin, Bayraktar ve Wang (2004) 1995-2002 yılları arasındaki dönemde gelişmiş ve gelişmekte olan 30 ülkenin bankacılık verilerini ele almak suretiyle yabancı banka girişi ile yerel bankaların verimliliği arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında yabancı banka girişlerinin finansal liberalizasyon derecesi farklı ülkelerde farklı etkiler yaratacağı sonucuna ulaşmışlardır. Ülkeler, finansal liberalizasyonlarının gelişmişliklerine göre; yerel finansal piyasaların, uluslararası borsaların ve sermaye hareketleri piyasasının öncelikli tutulduğu piyasalar olarak sınıflandırılacak olursa; yerel bankalardaki net faiz marjı, faiz dışı gelir, genel giderler ve sorunlu krediler göstergelerinin en düşük olduğu ülkeler uluslararası borsaların gelişmiş olduğu ülkelerdir. Bu, söz konusu ülkelerde rekabet ortamının geliştiğinin göstergesidir. Bu

göstergelerin en yüksek olduğu ülkeler ise yerel finansal piyasalarının gelişimine öncelik veren Asya ve Latin Amerika ülkeleridir.

Düşük kâr ve maliyetlere rağmen, yabancı banka girişinin verimlilik avantajından en çok yararlanan ülkeler uluslararası borsaları gelişmiş ülkeler olurken, yabancı banka payının sektör performansını en az etkilediği ülkeler ise sermaye hareketleri piyasasının öncelikli tutulduğu ülkeler olacaktır. Dolayısıyla farklı finansal liberalizasyon derecelerine sahip ülkelerde yabancı banka girişinin sektöre ve ekonomiye etkileri de farklılaşacaktır.

Çalışmada bankacılık sektöründe artan rekabetin yoksulluk üzerine etkileri de incelenmiş olup, bankacılık sektöründeki verimlilik artışının daha iyi bir büyüme performansı yaratarak yoksulluğu azaltabileceği gibi kısa dönemde yaratacağı rekabet artışının özellikle kırsal kesimde yaşayan yoksulların krediye ulaşım imkânını yok ederek yoksul kesime zarar vermesinin de mümkün olduğu ileri sürülmüştür.

Bahsi geçen çalışmalarda yabancı banka girişinin sektör ve ekonomi üzerindeki olumlu ve olumsuz birçok etkisine beraberce değinilmiş olup, literatürdeki yaygın kanı tüm risk ve maliyetlerine rağmen yabancı banka girişinin sektör ve ekonomi için olumlu olduğu yönündedir.

4. BÖLÜM

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YABANCI BANKACILIĞIN ARTIŞI

Bir önceki bölümde olumlu ve olumsuz etkilerine değinilen yabancı bankacılık 80'lerin ikinci yarısından sonra dünya genelinde hızlı bir artış eğilimi kazanmış, en büyük artış ise gelişmekte olan ülkelere yaşanmıştır. Sermaye yetersizliği, bankacılık becerisindeki ve teknolojiye yetersizlikler, bilgiye ulaşamama, dış borç temininde yaşanan güçlükler, bankacılık krizleri vs. gibi birçok sebeple gelişmekte olan ülkeler yabancı banka girişlerine sıcak bakmaya başlamışlardır.

Önceki bölümlerde yer verilen yabancı bankacılığın artış sebepleri ve yabancı banka payının sektör içindeki gelişimi bölgelere ve ülkelere göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla bu bölümde yabancı banka girişleri bölgesel bazda değerlendirmiş ve ileriki bölümlerde Türkiye ile karşılaştırma yapılabilmesi açısından seçilen bazı ülke deneyimleri ayrıca incelenmiştir.

Bankacılık sektöründe yabancı bankaların payındaki artış eğilimleri Latin Amerika, Orta - Doğu Avrupa ve Asya gibi yabancı katılımının en yoğun olduğu üç bölge ülkeleri için incelenmiştir. Söz konusu ülkelere yabancı girişlerinin arttığı dönemi kapsayan 1990-2004 yılları arasındaki verilere bakılacak olursa (Tablo 4.1.), Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin, Latin Amerika ülkelerinden daha hızlı bir gelişim gösterdiği, Asya ülkelerindeki yabancı payının ise diğer ülkelere kıyasla daha sınırlı kaldığı görülmektedir.

Tablo: 4.1. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Katılım Oranları %

	1990	2004	% GSYH	Milyar USD
Orta ve Doğu Avrupa				
Bulgaristan	0	80	49	13
Çek Cumhuriyeti	10	96	92	99
Estonya	-	97	89	11
Macaristan	10	83	67	68
Polonya	3	68	43	105
Latin Amerika				
Arjantin	10	48	20	31
Brezilya	6	27	18	107
Meksika	2	82	51	342
Peru	4	46	14	11
Şili	19	42	37	35
Venezüella	1	34	9	9
Asya				
Çin	0	2	4	71
Hong Kong	89	72	344	570
Hindistan	5	8	6	36
Güney Kore	4	8	10	65
Malezya	-	18	27	32
Singapur	89	76	148	159
Tayland	5	18	20	32

Kaynak: Altun (2007), s. 10

4.1.LATİN AMERİKA ÜLKELERİNDE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ

Çalışmamızda ele alınacak olan ülke grupları arasında; bankacılık sektörünün yabancılarla en erken tanıştığı ülkeler Latin Amerika ülkeleridir. Bu ülkelerde yaşanan ekonomik istikrarsızlıklar ve krizler sektörün yabancı bankalara açılmasının temel sebebi olarak görülebilir. Yabancı banka girişleri 90'ların başında sektörün yeniden yapılandırılması kapsamında öncülüğünü İspanyol finansal kurumların yaptığı satın alma programlarıyla ciddi artış göstermiştir.

4.1.1.Brezilya

1980’den 1990’a kadar yüksek enflasyonla yaşayan Brezilya, enflasyonu düşürerek istikrarlı bir ekonomik yapıya ulaşmak için 1994 yılında “Real Plan” adı verilen bir ekonomik planı uygulamaya koymuştur.

Bu plan enflasyonu düşürmekle birlikte, yüksek enflasyonun bankalara sağladığı; mevduata verilen negatif veya düşük faizlerden kaynaklı düşük maliyet imkanı ve yükümlülüklerin gerçek değerinin düşüklüğü dolayısıyla kolaylaşan geri ödeme imkanı gibi olumlu etkileri de ortadan kaldırmış ve bankacılık sektörünün kârlılığını azaltmak yoluyla sektörü sıkıntılı bir sürece sokmuştur (Erdönmez, 2000).

Bunun üzerine hükümet kamu bankalarının özelleştirilmesi, sorunlu bankalara müdahale edilmesi ve yabancı banka girişinin özendirilmesi gibi yöntemlerle bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma sürecini başlatmış ve PROER isimli özelleştirme programı kapsamında satışa çıkarılan bankalar sayesinde yabancı bankaların sektöre girişi hızlanmıştır.

Bunlara ek olarak, Erdönmez (2004), Brezilya bankacılık sisteminin yabancılara açılmasında; ürün ve hizmet arzını artırmak yoluyla rekabetin artırılması, etkin çalışan bankacılık sektöründe bu yolla maliyetlerin düşürülmesi, faiz marjlarının azaltılması ve ileri teknoloji transferi ile verimliliğin artırılması amaçlarının da önemli yer tuttuğunu belirtmektedir.

1990 sonrasında Avrupa bankalarının Latin Amerika ülkelerine özellikle de bölgenin en büyük ekonomisi olan Brezilya’ya yatırım yapmaları dikkat çekicidir. De Paula (2002)’de bunun en önemli nedenleri şöyle belirtilmiştir (Erdönmez, 2004; 26, 27).

1-Ekonomik ve parasal birlik çerçevesinde Avrupa bankalarının yeniden yapılandırılması sürecinde bazı bankalar sektördeki konumlarını güçlendirmek için yurtdışına açılmayı tercih etmişlerdir. AB ülkeleri arasında birleşme ve devralmayı engelleyen düzenlemelerin var olması; ayrıca, 1990’ların ikinci yarısından sonra Güneydoğu Asya ülkelerinde finansal kriz yaşanması Avrupa bankalarının Latin Amerika’yı tercih etmelerine neden olmuştur. Latin Amerika’da faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında özellikle İspanyol bankalarının ağırlığı fazladır. EMU’nun (Avrupa parasal birliği) uygulanması ve Euronun tedavüle girmesi ile birlikte Banco Bilbao Vizcaya (BBV), Banco Santander ve Banco Central Hispanico gibi büyük İspanyol bankaları piyasa güçlerini koruyabilmek için yurtdışında faaliyet gösterme yoluna gitmişler, bu süreçte Latin Amerika ülkelerinde agresif bir büyüme stratejisi benimsemişlerdir.

2-1990'ların başında Latin Amerika'da deregülasyon süreciyle birlikte gerçekleştirilen ekonomik ve politik reformlar yabancı şirketlerin bankacılık ve telekomünikasyon gibi temel sektörlerde girmelerinde etkili olmuştur. Ayrıca kamu sektörü reformlarının önemli bir kısmını oluşturan özelleştirme süreci de Avrupa bankalarını Latin Amerika'ya çeken etkenlerden biri olmuştur.

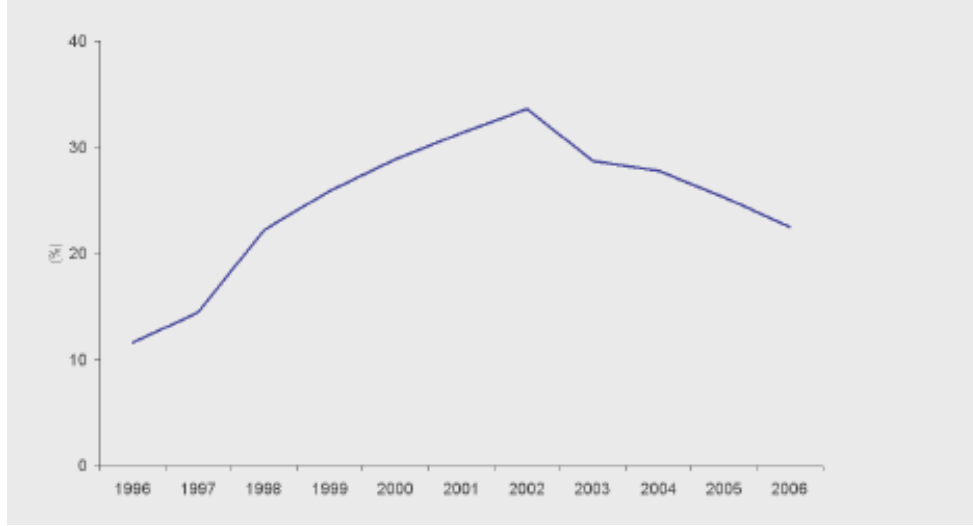
3-Latin Amerika bankacılık sektöründe aracılık marjlarının gelişmiş ülkelere göre yüksek olması, kârlılıklarını artırmak isteyen Avrupa finansal kuruluşları için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Nitekim, Latin Amerika'da yerel bankaların aktifler üzerinden ortalama marjları (net faiz gelirin toplam aktiflere oranı) 1988-95 döneminde % 5,76 olmuştur. (Brezilya'da bu oran % 6,6, Arjantin'de ise % 9,9'dur.) OECD ülkelerinde aynı dönemde bu oran % 2,80 olarak gerçekleşmiştir.

4-Latin Amerika'da banka etkinliği genelde gelişmiş ülkelere göre düşük kalmıştır. Bunun en önemli nedeni 1980'lerde ve 1990'lı yılların başında yaşanan yüksek enflasyon döneminin bankalara kolay kâr elde etme olanağı sunması nedeniyle bankaların maliyetlerini azaltmak için çok fazla baskı hissetmemeleridir. Yerel bankaların operasyon maliyetlerinin aktiflere oranı 1992-97 yılları arasında ortalama % 5,5 olarak gerçekleşirken, G3 ülkelerinde bu oran % 1,7, Doğu Asya'da % 1,6; merkezi Avrupa'da ise % 4,1 olarak gerçekleşmiştir. Banka etkinliğinin sağlanmasından fayda bekleyen finansal kuruluşlar için Latin Amerika önemli fırsatlar yaratmıştır.

Yabancı banka girişi açısından bakıldığında Brezilya diğer Latin Amerika ülkelerine göre daha muhafazakar yapısıyla dikkat çekmektedir. Son yıllarda yabancı banka girişlerinin yaşandığı bankacılık sektöründe, iyi yönetilen kamu bankalarının ağırlığı sebebiyle yabancı baskısı diğer Latin Amerika ülkelerine nazaran sınırlı kalmıştır.

Erdönmez (2004)'in yapmış olduğu çalışma sonuçlarına göre; Brezilya bankacılık sektöründeki yabancı banka artışı beklenilenin aksine kredi hacminin artması, portföy tercihlerinin çeşitlenmesi ve finansal sistem çeşitliliğinin artması gibi beklentileri tam olarak gerçekleştirilmemiş, sektörde ve ekonomide finansal istikrarın sağlanmasında etkili olmamıştır. Bu beklenen etkilerin gerçekleşmemesi durumu Brezilya'nın da içinde bulunduğu gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan finansal krizlerle ilişkilendirilmektedir.

Şekil: 4.1. Brezilya’da Yabancı Bankaların Piyasa Payları (1996-2006)

Kaynak: Fachada (2008) s.12

Brezilya’da yabancı banka girişlerindeki büyük artışlar 1997 yılında başlamış ve 2003 yılına kadar devam etmiştir, 2003 yılından sonra ise nispeten azalan girişlerin yanında yaşanan ciddi çıkışlar Brezilya’da yabancı banka payının düşüş eğilimine girmesine sebep olmuştur (Fachada, 2008). (Şekil 4.1.)

Fachada (2008) Brezilya’ya yabancı banka girişlerinin sağladığı en önemli katkının yerel bankaların maliyetlerindeki düşüşler olduğunu ileri sürmüştür. Brezilya’da yapılan bazı çalışmalardaki bulgular yerel bankaların yüksek bir rekabet baskısı altında çalışmak yerinde mevcut durumlarından fedakârlık edip maliyetleri düşürdükleri noktasında birleşmektedir. Söz konusu düşük maliyetler yabancı bankaların ya sektörü terk etmelerine ya da güçlü bir yerel bankaya ortak olmalarına yol açmaktadır. Bu çalışmalar Brezilya’nın, yabancı bankaların ulusal bankalara yenildiği nadir gelişmekte olan ülkelerden biri olduğunu göstermektedir. Son dönemde ise Brezilya’daki makroekonomik istikrar, hızlı milli gelir artışı ve yüksek kâr imkanları sebebiyle yabancı bankaların sektöre olan ilgilerinde yeni bir artış gözlenmektedir (Fachada, 2008).

4.1.2.Arjantin

1991 yılında uygulamaya konulan konvertibilite programı sayesinde dönüşüm sürecine giren Arjantin o yıla kadar sürekli hiperenflasyonla mücadele etmiştir. Konvertibilite programı sonrasında ekonomiye yoğun sermaye girişi finans sektörünün hızla büyümesine yol açarken, bankacılık sektörüne mevduat sigortası getirilmiş, etkin işlemeyen bankalar özelleştirilmiş, verimsiz kuruluşların tasfiyesi, her türlü denetimin güçlendirilmesi vb. gibi ek önlemler alınmış ve bankacılık sektörünün güçlenmesi sağlanmıştır. 1995 yılında Meksika’da yaşanan Tekila krizi⁸, Arjantin’de banka sayısının azalmasına yol açmış; bu dönemde 12 banka tasfiye edilmiş, 39’u birleşmiş ikisi ise belirli bir bekleme sürecinin ardından birleştirilmiştir (Erdönmez, 2004).

Yüksek enflasyon sebebiyle mali sistemde uygulanmakta olan tüm kısıtlamaların kaldırılması, yerli ve yabancı sermaye arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldıran düzenlemelerin kanunlaştırılması yabancı bankaların ülkeye girişini hızlandırmış ve yapılandırma sürecinde olumlu rol oynamıştır. Anılan düzenlemeler öncesinde yabancı bankaların sektördeki payı % 16 civarında iken söz konusu düzenlemeler bu payın Aralık 2001 yılında % 52’ye ulaşmasını sağlamıştır. (Tablo 4.2.)

Tablo: 4.2.Arjantin Bankacılık Sektöründe Piyasa Payının Dağılımı

	Kasım 1994		Aralık 1996		Aralık 2001	
Finansal kurumlar	Mevduat	Kredi	Mevduat	Kredi	Mevduat	Kredi
Ulusal kamu bankaları	14,5	18,1	13,5	18,9	16,0	14,3
Bölgesel bankalar	24,3	23,5	22,3	17,3	16,8	14,7
Kamu sektörü toplamı	38,8	41,6	35,8	36,2	32,8	29,0
Özel sektör yerel	33,4	32,4	22,7	19,7	12,7	18,4
Yabancı bankalar	16,1	16,2	38,5	41,0	51,8	48,4
Kooperatif bankaları	10,4	8,2	2,3	1,8	2,3	2,1
Özel bankalar toplamı	59,9	56,8	63,5	62,5	66,8	69,9
Bankacılık sektörü toplamı	98,7	98,4	99,3	98,7	99,6	97,9
Banka dışı kurumlar	1,3	1,6	0,7	1,3	0,4	2,01

Kaynak: Erdönmez (2004), s. 9

Erdönmez (2004) çalışmasında sektörde yabancı banka payının artmasının Arjantin bankacılık sektöründeki rekabetçi yapıyı olumlu etkilediğini ancak Brezilya’da olduğu

⁸ Aralık 1994 yılında Meksika hükümetinin peso’yu devalue etmesi sonucu ortaya çıkan ve akabinde yabancı sermayenin Arjantin, Brezilya, Şili’den kaçışıyla neredeyse tüm Latin Amerika ülkelerine yayılan ekonomik krizdir (TBB, 1996).

gibi Arjantin’de de yabancı banka payındaki artışın sektörün istikrarını sağlamada beklentileri karşılayamadığını vurgulamıştır. Ülkede faaliyet gösteren yabancı bankaların gerektiğinde ana bankalardan fon ve sermaye temin imkânlarının bulunması istikrarı sağlayıcı bir unsur olarak görülse de 2001-2002 finansal krizinde yabancı bankalar finansal sistemde istikrarı sağlayamamışlardır.

Arjantin örneği, makroekonomik dengeler iyileştirilmeden sadece ihtiyatlı düzenlemelerle sağlam bir bankacılık sektörü sağlanamayacağını, yabancı bankaların sektördeki varlıklarının bankacılık krizlerini önlemede yeterli olmadığını göstermektedir (Erdönmez, 2004; 30).

4.1.3.Meksika

Latin Amerika ülkeleri arasında yabancı banka kontrolünün en yüksek olduğu ülkelerden biri Meksika’dır. Meksika 1982 yılında yaşamış olduğu iç borç krizinden kurtulmanın yolunu ticari bankaların kamulaştırılmasında aramış, 80’li yılların sonuna doğru dünya daki genel eğilimle uyumlu olarak finansal liberalizasyon sürecine girmiştir. 1995 yılında ise, gerekli önlemleri almadan finansal liberalizasyon sürecine giren çoğu gelişmekte olan ülkenin yaşamış olduğu gibi, büyük çaplı bir bankacılık krizi ile karşı karşıya kalmıştır.

Kriz sonrasında uygulanmaya başlanan yeniden yapılandırma programıyla mevduatta tam güvence yerine sınırlı bir mevduat sigorta uygulamasına geçilmesi, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi vb. gibi çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Meksika otoritelerince kriz sonrasında hem genel ekonomiyi hem de bankacılık sektörünü istikrara kavuşturmak için Kanada ve ABD ile Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış, kurallar esnetilmiş ve bankacılık sektörünün aşamalı olarak yabancıların rekabetine açılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Meksika bankacılık sektörüne yabancı bankaların girişleri üç aşamada gerçekleşmiştir (Erdönmez, 2004; 30-31).

- 1991-1995 yılları arasında yabancı bankalar temsilcilik ofisleri ve iştirakler açmak suretiyle faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu bankalar ‘Foreign de Novo’ olarak adlandırılmıştır. Söz konusu bankaların başlangıçta sektördeki aktif payları % 3 civarında gerçekleşmiştir.

- 1996 yılında gerçekleşen ikinci aşamada ‘Foreign de Novo’ bankaları küçük yerel bankaları satın almış ya da kendileri perakende bankacılık⁹ yapmaya başlamışlardır.

⁹Mevduat bankacılığı, şube bankacılığı ve ticari bankacılık olarak da adlandırılan perakende bankacılık; küçük, orta ve büyük ölçekli firmaların yoğun kredi taleplerini karşılamak üzere kurulan söz konusu bankaların faaliyetlerini içermektedir. Perakendeci bankalar; vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, çek tahsilatı, akreditif, açık kredi kolaylıkları, kısa vadeli kredi, tüketici kredisi, kredi kartları, kambiyo işlemleri, havale, yatırım yönetimi, müşteriler adına menkul kıymet alım satımı gibi küçük montanlı standart işlemler yapmaktadırlar (Parasız, 2000).

Yabancı bankaların birleşme ve devralma yoluyla aldıkları bankalar 'Foreign MA' olarak nitelendirilmektedir.

- 1997-2004 yılları arasında gerçekleşen üçüncü aşamada gerçekleştirilen düzenlemelerle ise Meksika'nın en büyük bankalarının yabancı bankalar tarafından devralınmasına izin verilmiştir.

Aralık 1998'de yabancıların sisteme girişini kısıtlayan diğer düzenlemeler de kaldırılmış, mevduat sigorta sistemi geliştirilmiş, aktif yönetim şirketi –asset resolution agency- (IPAB) kurulmuştur. IPAB bazı finansal kuruluşları kontrol altına almış ve daha sonra yabancı bankalara ihale etmiştir.

Yapılan düzenlemelerin ardından, Meksika'ya yabancı banka girişleri hızlanmıştır, ülkenin en büyük bankalarının yabancı bankalarca devralınmasına izin verilen 1997-2004 tarihleri arasındaki verilere bakılacak olursa; bu aşamada ülkeye yabancı girişinin hızlandığı, 1997 yılında % 11,1 düzeyinde olan yabancı bankaların aktifler içerisindeki payının 2004 yılı ortasında % 82'ye ulaştığı görülmektedir.

Tablo: 4.3. Meksika'da Yabancı Bankaların Payı 1997 – 2004

Yıl	Yabancıların birleşme ve devralmalarla aldıkları bankaların payı (Foreign MA)	Yabancı şube ve iştiraklerin payı (Foreign de Novo)	Yabancı bankaların toplam payı
1997	7.4	3.8	11.1
1998	18.0	2.1	20.1
1999	17.5	1.9	19.4
2000	54.4	2.6	57.0
2001	49.4	5.1	54.5
2002	78.0	3.9	81.9
2003	76.5	5.7	82.1
2004*	75.5	6.2	82.0

*Haziran İtibariyle

Kaynak: Erdönmez (2004), s.11

Erdönmez (2004) çalışmasında Meksika bankacılık sektörüne yabancı banka girişinin özellikle sektörün yapılandırılmasına büyük katkısı olduğuna değinmekte, yabancı sermaye girişiyle ulusal bankaların; sermaye yapılarının güçlendiğinin, takipteki kredi miktarının azaldığının ve yabancı bankaların satın aldıkları bankaların maliyetlerini düşürmede ve kârlılığını artırmada başarılı olduklarının altını çizmektedir. Çalışmada ayrıca sektörde ağırlıkta yabancıların olmasının uygulanan bankacılık prensiplerinin dünya standartlarına erişmesini sağladığı ve bunun da rekabeti artırdığı ifade edilmiştir. Özetle, yabancı banka girişleri Meksika bankacılığına ve makro ekonomik dengelere istikrar getirmiştir.

Tüm bu olumlu gelişmelere karşın, Meksika bankacılık sistemine yabancıların girmesi sektörün tüm sorunlarının çözümünde yeterli olmamıştır. Bankacılık sektörünün en önemli sorunlarından birisi İcra İflas Kanununun şeffaf olmaması ve mahkeme sisteminin etkin işlememesi nedeniyle mülkiyet haklarının uygulanmasındaki zorluklardır. Bankalar bu sorunu yüksek kredi marjları uygulamak ya da tahsis ettikleri kredileri azaltmak suretiyle çözmeye çalışmaktadırlar. Özellikle 1995-96 krizinden sonra bankalar bireysel tüketiciler ve özel sektöre tahsis ettikleri kredileri önemli oranda azaltmışlardır. 1997 yılında Meksika’da krediler bankacılık aktiflerinin % 71’ini oluştururken, 2002 yılında bu oran ortalama aktiflerin % 59’una düşmüştür. Kredilerdeki düşüş yabancı bankalarda daha büyük oranda olmuştur. Yabancıların birleşme ve devralmalarla aldıkları bankalarda (Foreign MA) kredilerin aktiflere oranı 1997’de % 72 iken, 2002’de bu oran sadece % 54 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı şube ve iştiraklerde (Foreign de Novo) ise kredilerin toplam aktiflere oranı 1997’deki % 59 seviyesinden 2002’de % 20’ye kadar düşmüştür (Erdönmez, 2004; 32-33).

Görüldüğü gibi esas olan yabancı banka girişinden önce bankacılık sektöründeki yasal ve kurumsal eksikliklerinin tespit edilerek gecikilmeden önlemlerin alınmasıdır. Aksi halde yabancı banka girişleri dahi beklenen olumlu etkileri yaratamayacaklardır.

4.2. DOĞU-ORTA AVRUPA ÜLKELERİNDE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ

Doğu-Orta Avrupa ülkeleri ekonomileri için Avrupa birliğine üyelik süreci, kamu bankalarının özelleştirilmesi programları ve ülkeye yabancı sermaye girişini artırma isteği sektördeki yabancı banka payının artışında etkili olan temel faktörlerdir.

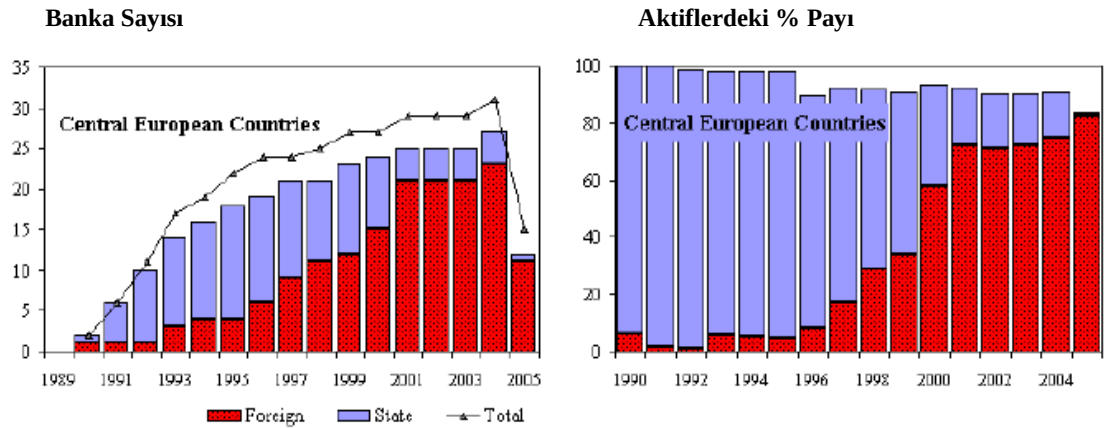
Macaristan ve Çek Cumhuriyeti bölgede yabancı bankaların en çok tercih ettiği ülkelerdir. Macaristan’da 80’li yılların başında yabancı bankacılık faaliyetlerine ulusal bankaların eksikliklerinin giderilmesi için izin verilirken, 1994 yılında daha fazla yatırım çekmek için sektörde yabancı banka faaliyetleri serbestleştirilmiş ve yerli bankalar blok satış halinde stratejik ortaklara satılmıştır. Bunun üzerine yabancı banka girişlerinin hızlandığı ülke 1997 yılında sektörünün yarısı yabancı kontrolünde olan ilk gelişmekte olan ülke konumuna gelmiştir (Ünver, 2007).

Konopielko (1999) Macaristan’daki bankaların kâr oranlarını karşılaştırdığı çalışmada yabancı bankaların ulusal bankalara kıyasla daha kârlı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Sebepler ise güçlü pozisyona sahip olan uluslararası bankaların kredi ve likidite risklerinin daha düşük olması, tüketici kredileri için daha az mevduat ve finansal kaynağa ihtiyaç duymaları ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamada daha istekli olmaları olarak belirtilmiştir.

Çek Cumhuriyeti'nde ise yabancıların sektöre girişi 1998 yılında başlatılan kamu bankalarının özelleştirilmesi programı çerçevesinde hızlanmıştır. Kamu bankalarının satıldığı özel bankaların yaşamış olduğu sorunlar ise hükümeti dört büyük kamu bankası için yabancı stratejik ortaklar aramaya itmiştir. 1998 ve 2000 yılları arasında Çek Cumhuriyeti'nin dört büyük kamu bankasından üçü yabancı bankalarca satın alınmıştır (BIS Papers, 2001; Uiboupin, 2005).

Uzun yıllar boyunca bankacılık sektörüne yabancı girişine karşı çıkılan Polonya, 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren ülkeye yabancı sermaye çekebilmek için yabancı bankaların sektöre girişinin önündeki engelleri kaldırmıştır. Yabancı bankalar ulusal bankacılık piyasasına, özelleştirilen bankalardan hisseler olarak girmişler ve ardından Varşova sermaye piyasasından halka açık payları satın almak suretiyle sektördeki kontrollerini artırmışlardır (Uiboupin, 2005). Bu sayede 1990 yılında 59 milyar USD olan GSYİH, yabancı girişinin serbestleşmesinin ardından 2004 yılına gelindiğinde çok ciddi bir artışla 242,2 milyar USD seviyesine ulaşmıştır (Işık, 2006).

Şekil:4.2.Orta Avrupa Ülkelerinde Bankaların Sahiplik Durumu

Kaynak: Aydın, (2008)

Orta Avrupa Ülkeleri'nde özellikle 1997 yılından sonra hem banka sayısı hem aktiflerdeki payı ile yabancı banka ağırlığı artmakla birlikte bu bölgede Alman, Fransız, İtalyan, Belçika ve Avusturya bankalarının ağırlığını görmek mümkündür (Aydın, 2008).

4.3. ASYA ÜLKELERİNDE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ

İncelenen ülke grupları arasında yabancı girişinin en geç başladığı ve en kısıtlı kaldığı ülkeler, uygulamakta oldukları korumacı politikalar sebebiyle Asya ülkeleri olmuştur. Söz konusu ülkeler uzun yıllardır sıkı sıkıya bağlı oldukları korumacı politikalardan 1997 finansal krizi ardından vazgeçmiş, krizden yabancı finansal destek ile çıkılabileceği ve faaliyetleri kriz sebebiyle olumsuz etkilenen yerli üretim sektörüne fon yaratılabileceği düşüncesi ile yabancı bankalara kapılarını açmışlardır. Krizden sonra birçok Asya ülkesinde liberalizasyon uygulamaları hız kazanmış ve yabancı banka girişlerine daha sıcak bakılmaya başlanmıştır.

Kriz sonrasında birçok ülkede yabancı girişleri hızlanırken yabancı banka payının en yüksek olduğu ülkeler Hong Kong ve Singapur olmuştur. Çin ise bankacılık sektörünün yabancılara açılımının oldukça ihtiyatlı bir süreçle gerçekleştiği bir ülkedir. İlk aşamada 1978 yılının sonunda uygulamaya konulan ekonomik reform programı ile yabancı bankalara bazı bölgelerde temsilcilik, 1985 yılında ise bazı bölgelerde şube açma izni verilmiş olup bu aşamada Çin bankacılık sektörüne ciddi bir yabancı girişi yaşanmıştır. 1996 yılından sonra ise tüm ülkede şube açmak serbest hale gelmiştir. 1992 yılında yabancı bankaların varlık miktarı 5,53 milyar dolar iken, 2000 yılında 34,4 milyar seviyesine yükselerek bankacılık sektörünün % 2'sine ulaşmıştır. 2000 yılının sonunda ise Çinin 23 farklı ilinde 161 şubeye sahip 74 yabancı banka faaliyette bulunmaktadır (Ünver, 2007).

Malezya 1957 yılında bankacılık sektörünün yaklaşık % 90'ı yabancı bankadan oluşan dolayısıyla yabancı bankaların ekonomisini çok iyi tanıdıkları bir ülkedir. 1966 yılında Malezya'da yabancı bankaların sektöre girişini kısıtlayan bazı düzenlemeler getirilmiş

olup 1997 finansal krizine kadar yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı % 16,7 civarında sabit kalmıştır (Altun, 2006).

Kriz dönemlerinde yabancı banka davranışlarını gözlemlemek için önemli bir örnek olan Malezya’da, Erdönmez (2004)’in çalışmasına göre krizden en çok etkilenen bankalar yerel bankalar ve Asya kökenli yabancı bankalar olmuştur. Aktif kalitelerinin yüksekliği, takipteki kredilerinin düşük olması ve finansman desteği konusunda sahip oldukları avantaj ise diğer yabancı bankaların krizden çok fazla etkilenmemeleri sonucunu doğurmuştur.

Tschoegly (2003) çalışmasında; krizlerin, sektördeki yabancı faaliyetlerinden değil, bu bankaların girişlerini engellemeye çalışan düzenlemelerden kaynaklandığına, söz konusu düzenlemelerin daha az olduğu ülkelerde krizlerin daha az yaşandığına değinmiş ve yabancı banka girişine olumlu bakan gelişmekte olan ülkelerdeki yerel bankaların daha etkin faaliyet gösterdiklerini vurgulamıştır.

Özet olarak, ister dışa açık ister muhafazakar olsun incelenen her üç bölge ülkelerinde de yabancı banka girişlerine sıcak bakılmasının temel nedeni gelişmekte olan ülkelerin karakteristik özelliği olan “sermaye yetersizliği” kaynaklıdır. Ülkeler içinde bulundukları ekonomik istikrarsızlık ve krizlerden kurtulmak, ağırlaşan borç yüklerini hafifletmek, büyümenin finansmanını sağlayacak fon temini imkanlarını artırmak, ülkeye yabancı sermaye çekmek, krizlerden sonra zarar görmüş bankacılık sektörlerini yeniden yapılandırmak gibi sebeplerle ülkelerinde mevcut olan yabancı banka giriş engellerini kaldırmaktadırlar.

Söz konusu engellerin kaldırılmasını takiben yabancı banka girişlerinde artış yaşanan ülke deneyimlerinin birleştiği ortak nokta yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerinin; gelişmekte olan ülkelerdeki yeniden yapılandırma faaliyetlerine büyük katkılar sağladığı, bankaların sermaye yapılarını güçlendirdiği, sektördeki rekabetçi yapıyı olumlu etkilediği ve maliyetleri düşürdüğü, takipteki kredi miktarını azalttığı ve bankacılık standartlarını yükselttiği yönündedir.

Bunun yanında Brezilya’da ve Arjantin’de sektöre yabancı banka girişlerinin kredi hacmini, portföy ve finansal hizmet çeşitliliğini artırmak gibi beklentileri tam olarak gerçekleştiremediği, sektörde ve ekonomide finansal istikrarın sağlanmasında etkili olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca yabancı bankaların; aktif kalitelerinin ve sermaye yeterliliklerinin yüksekliği ve takipteki kredilerinin düşüklüğü sayesinde kriz dönemlerinden daha az etkilendikleri fakat ekonomiyi istikrara taşıyamadıkları görülmektedir.

Sonuç olarak; yabancı bankalardan beklenen faydaların sağlanması için liberalizasyon sürecine geçişte gerekli düzenlemelerin gecikilmeden hayata geçirilmesi ve finansal sistemde güçlü bir denetim ve gözetim sisteminin kurulması gerekmektedir. Zira, ülkedeki makroekonomik dengeler iyileştirilmeden, finansal sistemin istikrarı için gerekli yasal ve kurumsal eksiklikler giderilmeden, mali yapı derinleştirilmeden sadece ihtiyatlı düzenlemelerle sağlam bir bankacılık sektörü oluşturulamayacak ve yabancı bankaların sektördeki varlıklarından yararlanılamayacaktır. Ayrıca bankaların sektör ve ekonomide yaratmış oldukları olumlu/olumsuz etkilerin bankaların yerli ya da yabancı olmalarından ziyade mali yapılarının güçlülüğü ile ilgili olduğu da unutulmamalıdır.

.

5.BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN GELİŞİMİ, ARTIŞ NEDENLERİ VE TÜRKİYE’DEKİ YABANCI BANKALAR

5.1.TÜRKİYE’DE BANKACILIK VE ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

Türkiye’de yabancı bankacılık faaliyetleri Cumhuriyet öncesine dayanmaktadır. Hatta 1847-1908 yılları arasında yabancı bankaların sektördeki egemenliği sebebiyle bu dönem “Yabancı Bankalar” dönemi olarak anılmıştır (Yazıcı, 1991).

Osmanlı’da bankacılık sektörü çok gelişmemiş; Osmanlı para piyasaları, yabancılar için spekülasyon kazançların elde edildiği, Osmanlı için ise bütçe açıklarını finanse edildiği bir sektör olmuştur. 1863’te İngiliz sermayeli Bank-ı Osmani (Ottoman Bank) ile Fransız mali grubu birleştirilerek Osmanlı Bankası (Bank-ı Osmani-i Şahane) kurulmuştur. Bank-ı Osmani-i Şahane, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu’nun resmi bankası ve hazinedarı olarak görev yapmış ve banknot basma imtiyazını elinde bulundurmıştır (Bozdemir, 2007).

Osmanlı Bankası ve İmparatorluğun yıkılmasına kadar kurulan diğer yabancı sermayeli bankaların ana faaliyet alanı Osmanlı Hazinesi için iç ve dış borç bulunması ve bunların ödenmesi ile ilgili işlemlerle uğraşmak olmuş ve bu nedenle Osmanlı Dönemi bankacılığı için “borçlanma bankacılığı” nitelendirmesi yapılmıştır. Osmanlı Devleti’nin 1875 yılında artık borçlarını ödeyemez duruma düşmesinin ardından, 1881 yılında Düyunu Umumiye’nin kurulması ve İmparatorluğun dış borçlarının idaresinin bu kuruluşa devredilmesiyle, borçlanma bankacılığında yeni bir döneme girilmiştir (Bozdemir, 2007; 11).

Osmanlı gelir kaynaklarının uluslararası bir kuruluşun denetimine geçmesi ile özellikle 1881’den sonra Osmanlı İmparatorluğu’na yabancı sermaye akışı hızlanmış ve bu doğrultuda birçok yabancı sermayeli banka faaliyete geçmiştir.

1908 yılında 2. Meşrutiyetin ilanı, milliyetçilik eğilimlerinin artması ve I.Dünya Savaşı ile birlikte milli karakterli bir bankacılık sisteminin oluşturulması amaçlanmış, bu amaç ancak Cumhuriyet döneminde T.C. Merkez Bankası'nın kuruluşundan sonra gerçekleşebilmiştir. 1909-1944 yılları ise “Ulusal Bankacılık ve Devlet Desteği'nin Yerleşmesi Dönemi” olarak tanımlanabilir (Yazıcı, 1991).

1924 yılında ülkede 17 yabancı banka, o yıl bağımsız bir şirket olan Ziraat Bankası, İtibar-ı Milli Bankası ve çoğu sermaye açısından önemsiz sayılabilecek büyüklükte 16 Türk bankası mevcuttur. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte ulusal bankacılık ön plana çıkmış ve devlet desteğiyle yeni bankalar; 1924 yılında İş Bankası, 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin bankası, 1930 yılında T.C.M.B. (ulusal bir emisyon kurumu olarak), 1933 yılında Şekerbank ve Halk Bankası, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank, 1946 yılında Türkiye Emlak Kredi Bankası kurulmuştur. Söz konusu dönemde yerli bankalara verilen devlet desteği ve dış ekonomik ilişkiler yabancı bankaların bu dönemde Türkiye'deki şubelerine yatırım yapmada isteksiz davranmalarına yol açmıştır. Mevduatın ulusal ve yabancı bankalar arasındaki dağılımı 1923 yılında sırasıyla % 59.7 ve % 40.3 iken bu oranlar 1932 yılında % 94.6 ve % 5.4 olarak gerçekleşmiştir. Dokuz yıllık bu süre içerisinde mudi sayısı ise ulusal bankalarda 36 kattan fazla artış gösterirken, yabancı banka mudilerinde ise yarıya yakın düşüş yaşanmıştır (Kızılöz, Ceran, 1991).

Tablo: 5.1. 1923-1932 Yılları Arasında Mevduat ve Mudi Sayısındaki Değişimler

	Mevduat (%)		Mudi	
	Ulusal Banka	Yabancı Banka	Ulusal Banka	Yabancı Banka
1923	59.7	40.3	3.184	4.874
1932	94.6	5.4	116.407	2.873

Kaynak: Kızılöz (1991)

II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bankacılık faaliyetleri durağan iken savaş sonrası dönemde hem dünya da hem ülkemizdeki ekonomik politikalarda yaşanan değişiklikler bankacılık sistemine de yansımış ve bu dönemde Batı ülkeleriyle yakın ekonomik ve politik ilişkilere girilmiş, yurt dışı kredi imkânları artmıştır. Bu dönemin en belirgin özelliği özel sektör bankalarının çoğalması ve hızlı bir gelişim göstermesidir. Bu

yıllarda kurulan özel bankalardan Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946) ve Akbank (1948) günümüzün en önemli ticaret bankaları olarak faaliyetlerine devam etmektedirler (Kızılöz, Ceran, 1991). Bu dönemde yeni bankalar kurulmasının yanı sıra bankaların şube sayılarındaki artış da dikkati çekmektedir. Nitekim 1944 yılında banka şube sayısı 405 iken, 1959 yılı sonunda 1759’a kadar yükselmiştir (Aytekin, 1991a).

1960 – 1980 döneminde Türk Bankacılığı kalkınma planları çerçevesinde şekillenmiş olup, uygulanmaya başlanan ithal ikameci sanayileşme stratejisi çerçevesinde bankacılık sistemi yurtiçi sanayiye fonlamada kullanılmıştır.

Bu dönemde 5’i kalkınma ve 2’si ticaret olmak üzere toplamda 7 yeni banka kurulmuştur. Söz konusu ticaret bankaları ise Cumhuriyet döneminde yabancı iştiraki ile kurulan ilk banka olan Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve yine yabancı sermaye ile kurulan Arap-Türk Bankası (1977) ’dır (Aytekin, 1991b).

“Planlı Dönem Bankacılığı” olarak tanımlayabileceğimiz bu dönemde bankacılıkta yatırım ve kalkınma bankaları ön plana çıkmış, 70’lerin ortalarından itibaren ise çok şubeli, büyük, holding bankacılığı¹⁰’na doğru bir eğilim gözlenmiştir.

Holding bankacılığındaki artışın sebepleri ise; planlı dönemde özel sektör yatırımlarını hızlandıracak düşüncesiyle devlet tarafından holding bankacılığının teşvik edilmesi ve 1958’de yürürlüğe giren, “bankaların en az % 25 sermayesine sahip bulundukları iştiraklerine açacakları kredi oranındaki üst sınırın kaldırılmasını” düzenleyen 7129 sayılı Bankalar Kanunu’nun 38. maddesine dayandırılabilir (İnci, 2001).

80’li yıllar ise daha önce de belirtildiği gibi hem dünya da hem ülkemizde Neo-Klasik iktisadi görüşten beslenen, deregülasyon politikalarının ivme kazandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde 24 Ocak kararları ile; ülkenin hiç olmadığı

---

¹⁰ Bir bankanın yönetim ve denetiminin bir holdinge bağlı olması şeklinde tanımlanabilecek holding bankacılığında amaç, bankayı elinde bulunduran grup ve holdinglere daha kolay kaynak aktarmaktır. Bankanın bağlı bulunduğu holdingin olası bir finansman ihtiyacında banka devreye girmekte ve kuruluşa büyük ölçekli krediler açarak finansman sağlamaktadır (Gürtuna, 2005).

karar dışı açık olduğu bir süreç başlamıştır. Bu açılımla birçok sektör yabancı sermayeye açık hale gelmiş ve yoğun yabancı girişiyle bankacılık sektörü açısından da gerçek anlamda rekabet koşulları oluşmaya başlamıştır.

Bu kararlar ile uzun zamandır dışı kapalı olan ekonomiyi yeniden dünya ekonomisi ile bütünleştirmek, ekonominin her alanında serbest piyasa mekanizmasını harekete geçirmek ve petrol krizi, döviz darboğazı, dış borç krizi ve yüksek enflasyon ile makro ekonomik dengeleri tamamen bozulan ekonomiyi yeniden yapılandırmak hedeflenmiştir.

Ekonominin her alanında başlatılan değişimlerin dış ticaretteki ayağında; kotalar kaldırılarak, gümrük tarife oranları düşürülerek, dış ticaret rejimi liberalleştirilmeye çalışılmış ve yabancı sermayeye yeni teşvikler sağlanmıştır. Yine bu kapsamda; kambiyo denetimi yumuşatılmış, esnek kur sistemine geçilmiş, faizler serbest bırakılmış ve her alanda serbest piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır (Seyidoğlu, 2003).

Yapısal dönüşümün finansal sistemdeki serbestleşme ayağında ise Temmuz 1980’de vadeli mevduat ve kredi faizleri serbest bırakılmıştır. Söz konusu uygulamalara, ekonomik altyapı ve yasal düzenlemeler gerçekleştirilmeden geçildiği için; faizdeki bu serbestleşme bankerlerin çoğalmasına, küçük bankaların artmasına ve bankaları birbirleriyle faiz yarıştırmak suretiyle tasarruf çekme yoluna itmiş ve bu da geniş çaplı bir bankacılık krizine; “bankerler krizi” ne yol açmıştır (Boratav, 2004).

İç finansal serbestleşme adına gerçekleştirilen; dış ticaret ve finansal sistemle ilgili bu iki gelişmeye ek olarak hiç zaman kaybedilmeden ve de hiçbir yapısal hazırlık yapılmaksızın bu kez dış finansal serbestleşmeye yönelik olarak; deregülasyon politikalarının üçüncü ayağı olarak nitelendirebileceğimiz önemli bir adım daha atılmış ve 1989 yılında Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında alınan 32 sayılı karar ile sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır. Ancak bu düzenlemeye de hem ekonomik birimler hem de bankacılık sektörü hazırlıksız yakalanmıştır (Kepenek, 2004; Kurt, 2006).

Anılan dönemde bankacılık sektörü, kamunun borç ihtiyacının karşılamada kullandığı bir sektör olarak şekillenmiştir. Esas faaliyet alanına yönelemeyen bankacılık sektörü, derinliği ve finansal krizler karşısında direnci olmayan kırılgan bir yapıya bürünmüştür.

1994, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde bankacılık sektörü önemli kayıplar vermiş, hatta ekonomik krizin derinleşmesinde rol oynamıştır. Bu nedenle bankacılığın dönüşümünde önemli bir rolü bulunan bu süreci finansal krizler bağlamında ele almak gerekmektedir.

5.2. TÜRKİYE’DE YAŞANAN FİNANSAL KRİZLER

80’li yıllarda dünya genelindeki eğilime bağlı olarak liberalleşme politikalarına ağırlık veren ülkemizde bankacılık sektöründeki rekabet artmış bu artış ise sektörde önemli yapısal değişikliklere yol açmıştır (Güenalp, Çelik, 2006). Fakat henüz altyapı tamamlanmamışken birçok alanda atılan büyük adımlar ülkemizde dışa açılımın sanıldığı kadar kolay gerçekleşmeyeceğini göstermiştir.

Bunun ilk örneği 1994 yılı krizinde kendini göstermiş olmasına rağmen çok iyi anlaşılamadığından olsa gerek ardından yaşanan 2000 ve 2001 yılı krizleri Türkiye’deki ekonomik dengeleri olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir.

5.2.1. 1994 Krizi

1989 yılında TL’nin konvertibl hale gelmesi ve dış finansal serbestlik sonucu ülkeye büyük çaplı bir sermaye girişi yaşanmıştır. Bu sermaye girişinin sebepleri arasında; birinci bölümde belirtilen ve 80’li yıllarda dünya daki finansal serbestleşmeye yön vermiş olan Neo-Klasik kuramın tasarruflar konusundaki görüşleri de yer almaktadır.

Şöyle ki; yurt içi tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda söz konusu ülkede uygulanacak yüksek faiz politikaları, tasarruf fazlası olan ülkelerdeki tasarrufları ülkeye çekecek ve büyüme için yeterli fonu sağlayacaktır.

Fakat sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile yatırım tasarruf dengesinin sağlanacağını savunan bu görüş; finansal piyasaların etkin çalıştığı ve finansal serbestleşmenin tasarrufların dünya ölçeğindeki dağılımını düzenleyeceği ve süreç sonunda ülkeler arasındaki faiz oranını eşitleyeceği kabulünü yapmıştır. Ayrıca anılan görüş, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile gelişmekte olan ülkelerde bazı sorunların ortaya çıkmamasını teminen önce kamu ve para piyasası dengesinin sağlanmış olması gerektiğini vurgulamıştır (Kepenek, 2004).

Kaminsky ve Reinhart (1999) tarafından 15 gelişmekte olan ve 5 gelişmiş ülke üzerinde yapılan bir çalışmada; finansal krizlerin özellikle düzensiz, hızlı ve kontrolsüz bir şekilde gerçekleştirilen liberalizasyon politikaları ve kredi hacminde yaşanan artışlar sonucunda ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Dede, 2007; 18).

Finansal piyasaları etkin çalışmayan, kamu ve para piyasası dengesi kurulmamış ve hiçbir önlem alınmadan dış finansal serbestlik adımı atılmış olan ülkemizde uygulanan yüksek faiz politikası ülkeye sermaye çekmiş ancak söz konusu tasarruflar reel yatırımlara yönelmemiştir. Yani söz konusu dönemde ülkeye giren yabancı sermaye sadece faiz avantajından yararlanmış, üretime yönelik bir sermaye girişi niteliği taşımamıştır.

Yine beklenilenin aksine faiz oranı uluslararası faiz oranına yaklaşma yönünde bir eğilime girmemiş, yüksek faiz zaten var olan kamu açıklarını daha da artırmış faiz giderleri katlanılamayacak boyutlara ulaşmıştır.

Bu dönemde bankacılık sektörü ise kendi faaliyet alanına yönelmemiş, yurt dışından döviz borçlanıp, elde ettiği söz konusu fonları ülke içinde yüksek faizle değerlendirmeye odaklanmıştır. Bu ilk bakışta kârlı görünen işlemin maliyeti ise öngörülemeyen “kur riski” ve üretime yönelmeyen fonlar sebebiyle “enflasyon” olarak ortaya çıkmıştır.

Yüksek faiz düşük kur politikasının uygulandığı bu dönemde TL yabancı paralar karşısında değer kazanmış olup, hem ülke içi tüketim hem de ithalat artışı yaşanmıştır. Üretimle desteklenemeyen söz konusu tüketim artışı enflasyonu beraberinde getirirken, ithalat artışı ise cari açığı inanılmaz boyutlara taşımıştır.

Göstergeler bu doğrultuda iken artan kamu açığı sebebiyle faizin düşürüleceği, aşırı boyutlara ulaşan cari açık sebebiyle ise TL'nin devalüe edileceği beklentileri dövize aşırı bir talep artışı yaratmıştır. Döviz olan aşırı talep artışı devleti döviz rezervlerini kullanmaya itmiş, fakat özellikle bankaların yurtdışından sağladıkları döviz borçlarından kaynaklı açık pozisyonları dövize olan talebi durduramamıştır. Sonuç;

Ocak 1994'de 19 000 TL/\$'lık döviz kuru Nisan 1994'de 38 000 TL/\$'a ulaşırken, 7 milyar dolarlık Merkez Bankası rezervlerinin 3 milyar dolara düşmesi olarak şekillenmiştir (Kepenek, Yentürk, 2004; 485).

Döviz olan aşırı talep, ancak faizi %400'lere ulaşan borçlanma kağıtları ile çözülebilmiş, kamu yükü olan faiz düşürülmek istenirken öngörülemeyen koşullar ve geç kalınan önlemler sebebiyle daha da artırılmıştır (Kepenek, Yentürk, 2004). Bankacılık sektörünün önemi ve ekonomiye olan etkisini anlamak için 1994 krizi ders alınması gereken ciddi bir örnektir.

Günalp ve Çelik (2004) Türk bankacılık sektörünün piyasa yapısı ve performansının test edildiği 1990-2000 dönemini içeren çalışmalarında; 1990-1993 yıllarında sektörün performansının önceki dönemlere kıyasla yüksek bir düzeyde seyrettiği, 1994 krizinin ise Türk bankacılık sektöründe etkinliğin azalmasına yol açtığı, 1997- 1998 Asya ve Rusya krizlerinin ise bu süreci hızlandığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

5.2.2. Kasım 2000, Şubat 2001 Krizleri

94 krizinin ardından 2000'li yıllara gelindiğinde yine aynı olumsuz ortam devam etmektedir; yoğun spekülatif sermaye girişi, bankacılık sektörünün asli görevini yürütmeyişi, yüksek enflasyon, yüksek faiz, düşük kur, büyük boyutlardaki cari açık, kamu açığı vs.

Bu olumsuzluklardan kurtulmak üzere IMF ile bir stand-by anlaşması imzalanmış ve “dezenflasyon politikası” uygulamaya konulmuştur. Amaç; enflasyonun düşürülmesi, özelleştirmeler yoluyla kamu açığının kapatılması, kamuda mali disiplin ve

sürdürülebilir büyümeyi sağlamaktır. Bunun için döviz kuru nominal çapa¹¹ olarak belirlenmiş ayrıca TCMB'nin emisyon yetkisine sınır getirilerek, döviz girişi olmadan emisyon yapılması engellenmiştir (Seyidoğlu, 2003).

Bu dönemde yüksek enflasyon oranının düşürülebilmesi ve fiyat istikrarının sağlanabilmesini teminen nominal çapa olarak kullanılan döviz kuru enflasyonun hedeflenen değerin üzerinde çıkması sonucu düşük seviyelerde kalmış, bu da TL'nin değerlenmesine ve 94 krizinde olduğu gibi ithalat artışı, ihracat azalışı yoluyla cari açığı artırmaya yol açmıştır. TL'nin değerlenmesi, devalüasyon beklentisi oluşturmuş; yabancı sermayenin ülkeden çıkmak için, bankaların ise açık pozisyonlarını kapatmak için dövize olan talebi artırmalarına yol açmıştır. Döviz talebi TL'ye talebi de beraberinde getirmiştir.

TCMB, döviz rezervlerini piyasaya sürerek döviz talebindeki artışı kırmış fakat, emisyon hacmine konulan politika engeli sebebiyle TL talebindeki artışa cevap verememiştir. Bu likidite sıkışıklığının daha da derinleşmesine ve faiz oranlarının üç haneli rakamlara ulaşmasına yol açmıştır.

Kasım 2000 krizi baş aktörü bankacılık sektörü olan bir likidite krizi olarak değerlendirilebilir. Anılan kriz, TCMB'nin döviz rezervlerinde meydana gelen kaybın IMF'den sağlanan kaynaklar sayesinde azaltılması ve birçok bankanın TMSF'ye devredilmesi yoluyla geçici olarak aşılmıştır.

Ancak, devalüasyon beklentisi kırılmadığından, ekonomik ve siyasi göstergelerdeki olumsuzluklar artarak devam ettiğinden; yabancı sermaye hızla çıkışa geçmiş bu durum döviz kurunun ve faizlerin hızla artmasına yol açarak, Şubat 2001'de beklenen krizin gerçekleşmesine yol açmıştır.

---

¹¹ Para politikası rejimlerinden olan döviz kuru çapası; yarı esnek sabit kur uygulamasından katı sabit kur uygulamasına kadar farklı uygulamalar içerir. Sabit katı kur uygulamasında ya tam dolarizasyon (ülke parası olarak dolar kullanılır) ya da para kurulu (ülke parası başka ülke parasına eşitlenir.) uygulanır. Döviz çapasında ülke parası enflasyonun düşük olduğu bir ülke parasına eşitlenerek fiyat istikrarı sağlanır ve kısa sürede enflasyonun düşürülmesi sağlanır (Keyder, 2002; Çağlar, 2003).

Cumhuriyet tarihinde yaşanan söz konusu krizlerin sebepleri konumuz dışında olup, esas vurgulanmak istenen nokta bankacılık sektörünün birinci bölümde ifade edilen ciddi işlevleri sayesinde sektörlerin ve ekonominin gelişimine yön vererek faiz, para arzı, milli gelir, gelir dağılımı gibi makro göstergeleri ve daha da önemlisi üretim, istihdam, vb. gibi reel faktörleri etkilemedeki kilit yeridir.

Özetle, bankacılık sektöründe yaşanan bir olumsuzluk veya yapısal eksiklik tüm ekonomiyi etkisi altına alabilmekte, aynı şekilde ekonomide yaşanan olumsuzluklar en kısa sürede bankacılık sektörüne yansımaktadır.

2001 Şubat Krizi'nin ardından krizin etkilerinin giderilmesi ve ekonomide istikrarın tekrar sağlanması amacıyla Mayıs 2001 tarihinde "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" uygulanmaya başlanmıştır. Programın beş temel unsuru;

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadelenin kararlı biri biçimde sürdürülmesi,
- Bankacılık sektörünün, kamu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankalar başta olmak üzere hızlı ve kapsamlı şekilde yeniden yapılandırılması ve böylece bankacılık kesimi ile reel sektör arasında sağlıklı ilişkiler kurulması,
- Kamu finansman dengesinin bir daha bozulmayacak şekilde güçlendirilmesi,
- Enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikasının sürdürülmesi,
- Bütün bunların etkin, esnek ve şeffaf bir yapıda gerçekleştirilmesini sağlayacak yapısal unsurların yasal altyapısının oluşturulması şeklinde belirlenmiştir (Erdönmez, 2003).

Ekonominin tümünü kapsayan bu yapılandırma programının sadece bankacılık sektörünü ilgilendiren kısmına değinilecektir.

5.3.FİNANSAL KRİZLER SONRASI BANKACILIK SEKTÖRÜN'DE YENİDEN YAPILANDIRMA

Bankacılık sektörü için; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından Mayıs 2001'de "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konulmuştur.

Program;

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması
- TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması,
- Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, olarak dört temel unsura dayandırılmıştır (BDDK, 2003).

5.3.1.Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması finansal ve operasyonel yeniden yapılandırma olmak üzere 2 çerçevede yürütülmüştür. Finansal yeniden yapılandırma büyük ölçüde tamamlanmış olup, operasyonel yeniden yapılandırma ise özelleştirme çerçevesinde sürdürülmektedir (BDDK, 2003). Finansal yeniden yapılandırma programı şu alt başlıklarla özetlenebilir;

- Görev zararlarının tasfiyesi,
- Kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması,
- Sermaye yapısının güçlendirilmesi,
- Kamu Bankalarının mevduat faizlerinin piyasa faizlerine uyumlu hale getirilmesi ve kredi portföyünün etkin yönetimi.

Bu çerçevede kamu bankalarının piyasadan borçlanması yerine mümkün olduğunca TCMB kaynaklarından borçlanması hedeflenmiş, bunun için TCMB'den olan borçların

vadeleri uzatılmıştır. Ayrıca tüm kredilendirme işlemlerinde kaynak maliyeti esas alınmış, kredi değerliliği olmayan işlemlere kredi kullandırılmamış, verimlilik ve etkinlik ilkesi ön planda tutulmuştur (Işık, 2006).

Operasyonel yeniden yapılandırma ile ilgili olarak; bu bankalara profesyonel yöneticilerden oluşan ortak bir yönetim kurulu atanmış, üç kamu bankasının yeniden yapılandırılarak özelleştirmeye hazırlanması yetkisi verilmiştir. Yine bu çerçevede Emlak Bankası Ziraat Bankası'na devredilmiş ve kamu bankalarının verimsiz ve kârlı olmayan şubeleri kapatılarak personel sayısı azaltılmıştır (BDDK, 2003).

5.3.2.TMSF Bünyesindeki Bankaların Çözümlemesi

1997 yılından günümüze kadar toplam 22 banka çeşitli yasal gerekçelerle TMSF'ye devredilmiştir. Şu an TMSF bünyesinde köprü banka olarak seçilmiş ve fona devredilen diğer bankaların tasfiye işlemleri ile görevlendirilmiş bir tane banka "Birleşik Fon Bankası A.Ş." bulunmaktadır.

Söz konusu bankaların TMSF'ye devri kamuya ciddi bir maliyet yüklemiş olmakla beraber, tamamının tasfiyesi seçeneğine göre sorun daha düşük bir maliyetle çözüme kavuşturulmuştur. Devri gerçekleştirilen bankalar ya doğrudan tasfiye edilmiş ya da birleştirme ve satış gibi yöntemlerle yapılandırılmıştır. 1997-2003 yılları arasında TMSF'ye devredilen bankaların bankacılık sektöründe başlayan yeniden yapılandırma çerçevesindeki gelişimleri şu şekilde gerçekleşmiştir;

- 6 Aralık 1997 yılında fona devredilen Türk Ticaret Bankası A.Ş.'nin 09.08.2002 tarihinde yapılan Olağanüstü Genel Kurulu'nda bankanın tasfiyesine karar verilmiş ve bu karar 14.08.2002 tarihinde tescil ettirilmiştir.
- 1999 yılında fona devredilen İnterbank ve Esbank 15 Haziran 2001 tarihinde Etibank ile birleştirilmiştir.

- 18.01.2002 tarihinde EGS Bank, 05.04.2002 tarihinde İktisat Bank, Kentbank ve Etibank, 30.09.2002 tarihinde ise Toprakbank Bayındırbank'a devredilmiştir. Bayındırbank A.Ş.'nin Ticaret ünvanı 14.12.2005 tarihinde Birleşik Fon Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiş olup, halen Fon bünyesinde çerçeve bankası olarak faaliyetini yürütmektedir.

- 26.01.2001 tarihinde Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank Kapital ve 17.04.2001 tarihinde Ulusal Bank Sümerbank ile birleştirilmiştir. Birleşik Sümerbank 10.08.2001 tarihinde Oyak Grubu'na satılmıştır.

- Bank Ekspres 30.06.2001 tarihinde Tekfen Grubu'na satılmıştır. Tekfenbank'ın %70'lik hissesi Mayıs 2006 tarihinde Yunan kökenli EFG Eurobank'a 182 milyon ABD dolarına satılmış ve Ocak 2008 tarihinde ticaret ünvanı Eurobank Tekfen A.Ş. olarak değiştirilmiştir.

- Temmuz 2001'de Fon'a devredilen Sitebank, Aralık 2001 tarihinde Portekiz kökenli Millenium BCP Grubunun sahibi olduğu Yunanistan'da faaliyette bulunan Novabank S.A.'ya 3 milyon ABD doları karşılığında satılmıştır. Bankanın ticaret ünvanı 2003 yılında Bank Europa, 2006 yılında ise Millenium Bank olarak değiştirilmiştir.

- Pamukbank, Kasım 2004 tarihinde Halkbank A.Ş. ile birleşmiştir.

- Aralık 2000 tarihinde TMSF'ye devredilen Demirbank, 20 Eylül 2001 tarihinde 350 milyon ABD dolarına İngiliz kökenli HSBC PLC'ye satılmıştır. HSBC ünvanıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.

- Milli Aydın Bankası (Tarişbank) Aralık 2002 tarihinde Denizbank A.Ş.'ye devredilmiştir. Denizbank A.Ş.'nin % 75 hissesi Mayıs 2006 tarihinde 2.44 milyar ABD doları karşılığı Fransız- Belçika ortaklığı olan Dexia Bank'a satılmış, Eylül ayında devir işlemleri tamamlanmıştır.

- Fon'a devredilen İmar Bankası 2003 yılında tasfiye edilmiştir.

- Temmuz 2003 tarihinde TMSF'ye devredilen Adabank'ın %99.99 oranındaki hissesi, Temmuz 2006 tarihinde 29.1 milyon ABD doları (45.1 milyon TL) karşılığı Kuveyt kökenli The International Investor (TII) Grubu'na satılmıştır. (www.tbb.org.tr ve basın haberleri)

Tablo: 5.2. TMSF'ye Devredilen Bankalar ve Son Durumları

<i>Hisselerin Fona Geçiş Tarihi</i>	<i>Devralınan Bankalar</i>	<i>Birleştirilen Bankalar</i>	<i>Satışı Yapılan Bankalar</i>	<i>Tasfiye Edilen Bankalar</i>	<i>TMSF Bünyesindeki Bankalar</i>
6.12.1997	T.Ticaret Bankası	Sümerbank	Sümerbank	T.Ticaret Bankası	Bayındırbank (Birleşik Fon Bankası)
12.12.1998	Bank Ekspres	-Egebank	Bank Ekspres	Imarbank	
07.01.1999	Interbank	-Yurtbank	Demirbank		
22.12.1999	Egebank	-Yaşarbank	Sitebank		
22.12.1999	Yurtbank	-Bank Kapital	Milli Aydın Bankası (Tarişbank)		
22.12.1999	Sümerbank	-Ulusalbank	Adabank		
22.12.1999	Esbank	Bayındırbank			
22.12.1999	Yaşarbank	-Kentbank			
27.10.2000	Etibank	-İktisat Bankası			
27.10.2000	Bank Kapital	-Toprakbank			
06.12.2000	Demirbank	-EGS Bank			
27.02.2001	Ulusal Bank	-Etibank			
15.03.2001	İktisat Bankası	<u>-İnterbank</u>			
09.07.2001	Sitebank	<u>-Esbank</u>			
09.07.2001	Tarişbank				
09.07.2001	Bayındırbank	-Pamukbank (Halk Bankası ile)			
09.07.2001	Kentbank				
09.07.2001	EGS Bank				
30.11.2001	Toprakbank				
19.06.2002	Pamukbank				
03.07.2003	Adabank				
03.07.2003	Imarbank				
TOPLAM	22	13	6	2	1

Kaynak: BDDK, 2003 s. 21, Tabloda tarafımızca bazı düzenlemeler yapılmıştır.

5.3.3.Özel Bankacılık Sisteminin Daha Sağlıklı Bir Yapıya Kavuşturulması

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra bankacılık sektörü;

- Yaklaşık 9 milyar dolar bilanço içi yabancı para açık pozisyonu ile önemli miktarda sendikasyon kredisi kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan yüksek kur riski,
- Çok kısa vadeli kaynak yapısı nedeniyle artan likidite ve faiz riski,

- Canlı krediler arasında gösterilen ve dolayısıyla karşılık ayrılmamış olan sorunlu kredilerde artış,
  - Etkinliği azaltan küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısına bağlı olarak kârlılık performansında yaşanan düşüş,
  - Özkaynak yetersizliği,
  - Yetersiz iç denetim ve risk yönetim sistemleri,
- gibi temel yapısal sorunlar nedeniyle, iç ve dış şoklara karşı duyarlı bir yapı arz etmekteydi (BDDK, 2003; 45).

Bankacılık sektörüne karşı oluşan güvensizliğin giderilmesini teminen bankalardan, her bankanın mali yapısına göre değişiklik göstermekle birlikte; sermaye artırımı, sermaye benzeri kredi temini, birleşme, şube ve personel sayısının rasyonelize edilmesi, maliyetlerin düşürülmesi, yoğunlaşmış kredilerin yeniden yapılandırılması, iştirak ve gayrimenkul satışı ve hisselerin bir kısmı ya da tamamının yabancı ve yerli ortaklara satışı hususlarının belirli bir takvim dahilinde yerine getirilmesini içeren taahhütler alınmıştır (Işık, 2006; 59).

Tablo: 5.3. Sermaye Artışları İle İlgili Taahhütler ve Gerçekleşmeler

(Ocak-Eylül 2003 dönemi Milyar TL)	Ticari Bankalar				Kalkınma ve Yatırım Bankaları			Toplam
	Kamu	Özel	Yab.	Yb.Bank. Şb	Kamu	Özel	Yab.	
Taahhüt Edilen	1.111	722.990	30.402	1.310	25.000	57.104	-	837.917
Gerçekleşen	1.111	713.990	30.402	1.310	-	43.552	-	790.365

Kaynak: BDDK,2003 s. 47

Anılan bu önlemler sayesinde bankacılık sektörünün sermayesi ve kârlılığı artmıştır. Özel bankalar 2001 yılında 2.269 trilyon lira ve 2002 yılında 1.020 trilyon TL olmak üzere toplam 3.289 trilyon TL tutarında sermaye artışı gerçekleştirmiştir. 2003 yılı Ocak- Eylül döneminde ise özel bankalarca gerçekleştirilen sermaye artışı 714 trilyon TL seviyesinde olmuştur. Kârlılık göstergelerine bakıldığında ise 2001 yıl sonu itibarıyla negatif olan aktif kârlılığı, 2002 yıl sonu itibarıyla % 2.4'e yükselmiştir (BDDK, 2003; 47).

5.3.4.Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi ve Sektörde Etkinliğin Artırılması

Türkiye’de yaşanan finansal krizleri incelediğimiz önceki bölümlerde denetim ve gözetimin eksikliği sebebiyle krizlerin bankacılık sektöründe başladığını veya bu sektör yoluyla derinleştiği ifade edilmiş idi. Dolayısıyla bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde yeri çok önemli olan gözetim ve denetim güçlendirilmesi ve sektöre olan güvenin yeniden kazanılabilmesi için yasal çerçevelerin uluslararası standartlara uyumlaştırılması hedeflenmiştir.

Bu hedef çerçevesinde; sermaye yeterliliği, risk düzenlemeleri, kredi ve iştirak sınırlamaları ile karşılıklara ilişkin düzenlemeler, muhasebe standartları, bağımsız denetim, devir ve birleşmelere ilişkin düzenlemeler, banka sermayelerinin güçlendirilmesi programı kapsamında yapılan düzenlemeler, özel finans kurumlarına ilişkin düzenlemeler ve yabancı ülkelerle yapılan denetim ve işbirliği anlaşmaları yapılmıştır (BDDK, 2003; 60).

Bankacılık Sistemi’nin Yeniden Yapılandırılması kapsamında alınan önlemler ve uygulamaya konulan politikalar sayesinde bankacılık sektörüne yeniden güven duyulmaya başlanmış, sermaye ve kârlılık artışları sağlanmış, yasal düzenlemelerle sektör denetim ve gözetim altına alınmış, sermaye yetersizliğinin önündeki sınırlar kaldırılarak yabancı bankaların ülkeye girişi özendirilmiştir.

Sektörün yeniden yapılandırılması, ülkeye giriş engellerinin kaldırılması, uluslararası standartlarla uyumlu yasal çerçevenin oluşturulması vb. gelişmeler; sadece Fon’a devredilen bankalara değil sektördeki çoğu bankaya olan talebi artırarak aşağıdaki satış işlemlerinin gerçekleşmesini sağlamıştır;

- Koçbank’ın % 99.8’lik kısmına sahip olan Koç Finansal Hizmetler’in %50’lik kısmı Mayıs 2002 tarihinde 240 milyon ABD doları karşılığında İtalyan UniCredit tarafından satın alınmıştır. Yapı ve Kredi Bankası’nın %57.4’lük hissesi Mayıs 2005 tarihinde 1.484 milyon ABD doları karşılığı Koçbank tarafından satın alınmıştır.

Böylece Koçbank'ın % 50'sine sahip olan UniCredito Yapı ve Kredi Bankası'nın % 28.7 sine sahip olmuştur. 1 Ekim 2006 tarihinde Koçbank A.Ş. tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleri ile birlikte Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir.

- T.Ekonomi Bankası'nın ana sermayedarı ve % 84.25'lik hissesine sahip olan TEB Mali Yatırımlar A.Ş.'nin % 50'si Şubat 2005 tarihinde 216.8 milyon ABD doları karşılığında Fransız BNP Paribas'a satılmış olup, BNP'nin TEB'deki payı % 42.12 olarak şekillenmiştir.
- Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.'nin Doğan Grubu'na ait olan % 89.3'lük hissesi Temmuz 2005 tarihinde Hollanda- Belçika sermayeli Fortis Bank NV-SA tarafından 1.140 milyon ABD dolarına satın alınmıştır. Banka Kasım 2005 tarihinden bu yana Fortis Bank A.Ş. olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.
- Amerikan menşeli General Electric Grubu ve Doğuş Grubu Garanti Bankasına eşit ortaklık konusunda mutabakata varmış olup, GECEF, Doğuş Grubundan Garanti Bankası'na ait % 25.5'lik hisse senedini 1.556 milyon ABD doları karşılığında satın almıştır.
- Fiba Bank A.Ş. Nisan 2003 tarihinde Finansbank A.Ş.'ye devredilmiştir. Finansbank hisselerinin % 46'sı 2.760 milyon ABD doları karşılığında Yunan Ulusal Bankası'na (National Bank of Greece S.A) satılmıştır.
- Şekerbank'ın % 34 oranındaki hissesi 21.06.2006 tarihinde 257 milyon ABD dolarına (425 milyon TL bedelle) Kazakistan'ın en büyük bankalarından olan Bank Turan Alem Grubu'na satılmıştır.
- Toprak Yatırım Bankası A.Ş.'nin ticaret ünvanı Ocak 2003 tarihinde C Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. olarak değişmiştir. Bankanın %57.55'lik hissesi Aralık 2005 tarihinde 113 milyon ABD doları karşılığında İsrail'in en büyük bankası olan Bank Hapoalim'e satılmış olup, banka ünvanı Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir.

- MNG Bank A.Ş. hisselerinin %50'si Arapbank PLC ve % 41'i Lübnan merkezli Bankmed tarafından 160 milyon ABD doları karşılığında satın alınmış ve bankanın ticaret ünvanı Turkland Bank A.Ş. olarak değiştirilmiştir.
- Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş.'nin ticaret ünvanı 2005 tarihinde Ak Uluslararası Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiş ve aynı yıl banka tüm hak, alacak ve borçları ile Akbank T.A.Ş.'ye devrolmuştur. Ekim 2006 tarihinde Akbank'ın %20'lik hissesi ABD kökenli Citigroup tarafından 3.1 milyar ABD doları karşılığı satın alınmıştır.
- Tat Yatırım Bankası Eylül 2006 tarihinde ABD kökenli yatırım bankası Merrill Lynch'e 6 milyon ABD dolarına satılmış ve Ocak 2007'de ticaret ünvanı Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş. olarak değiştirilmiştir.
- Alternatifbank'ın % 47'lik hissesi Kasım 2006 tarihinde Yunan kökenli Alpha Bank tarafından 204.8 milyon ABD doları bedelle satın alınmıştır.
- Oyakbank A.Ş.'nin tamamı Haziran 2007 tarihinde 2.673 milyon ABD doları karşılığında Hollanda kökenli ING Bank N.V.'ye satılmış ve Aralık 2007 tarihinde devir işlemleri tamamlanmış olup, Temmuz 2008 itibariyle bankanın ticaret ünvanı ING Bank A.Ş. olarak değiştirilmiştir. (www.tbb.org.tr ve basın haberleri)

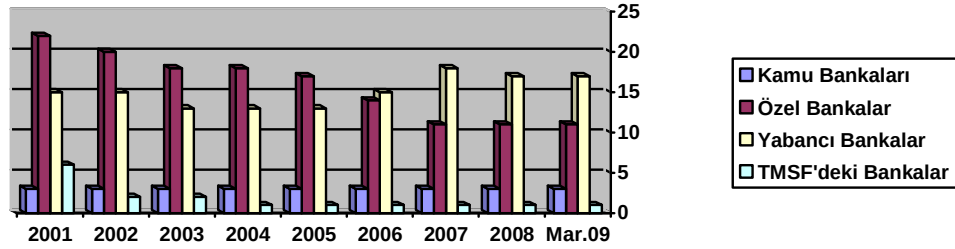
Tablo: 5.4. Yapılandırma Sonrası Yabancılar Devredilen Bankalar

Satılan Banka	Yabancıların Aldığı Hisse Oran (%)	Satın Alan Banka	Satın Alan Bankanın Menşei	Satış Tarihi	Satış Tutarı (Milyon \$)
Demirbank	100	HSBC Plc	İngiltere	Eylül 2001	350
Sitebank	100	Novabank	Portekiz	Aralık 2001	3
Tatbank	100	Merrill Lynch	ABD	Eylül 2006	6
Oyakbank	100	ING Bank	Hollanda	Haziran 2007	2.673
Adabank	99.9	T.Intern. Investor	Kuveyt	Temmuz 2006	29,1
Mng Bank	91	Bankmed-Arapbank	Lübnan-Ürdün	Eylül 2006	160
Dışbank	89.3	Fortis	Hollanda-Belçika	Nisan 2005	1.140
Denizbank	75	Dexia	Fransa- Belçika	Mayıs 2006	2.437
Tekfenbank	70	EFG Eurobank	Yunanistan	Mayıs 2006	182
C Kredi	57.5	Bank Hapoalim	İsrail	Aralık 2005	113
Koçbank	50	UniCredito	İtalya	Mayıs 2002	240
Alternatifbank	47	Alphabank	Yunanistan	Kasım 2006	204,8
Finansbank	46	NB of Greece	Yunanistan	Nisan 2006	2.760
TEB	42.1	BNP Paribas	Fransa	Şubat 2005	216,8
Şekerbank	33.9	Bank Turan Alem	Kazakistan	Haziran 2006	257
Yapı Kredi	28.7	Unicredito	İtalya	Mayıs 2005	1.484
Garanti	25.5	GE Finance	ABD	Ağustos 2005	1.556
Akbank	20	Citigroup	ABD	Ekim 2006	3.100
TOPLAM					16.911,70

Kaynak: Bumin, (2007) Tabloda tarafımızca bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Anılan dönemde bankacılık sektöründeki gelişmeler tabloda sunulmuş olup, 2001 yılından sonra ülkemizde 18 adet banka hissesi satın alınmıştır. Bu alımların 11 tanesinde yabancı bankalar ulusal bankaların % 50 ve üstündeki hisselerine sahip olmuştur. Söz konusu satın almalar neticesinde ülkeye 16.912 milyon ABD doları giriş olmuştur.

Şekil: 5.1. 2001-Mart 2009 döneminde Sektördeki Bankaların Dağılımı

Kaynak: TBB verilerinden derlenmiştir.

Anılan satın almalarla birlikte Mart 2009 sonu itibariyle sektörde 3 tane kamu bankası, 11 tane özel banka, 17 tane yabancı banka ve TMSF bünyesinde 1 tane banka olmak üzere toplam 32 tane mevduat bankası yer almaktadır. Söz konusu yabancı bankalar; ABN AMRO Bank N.V., Arap Türk Bankası A.Ş., Bank Mellat, Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., Eurobank Tekfen A.Ş., Finans Bank A.Ş., Fortis Bank A.Ş., Habib Bank Limited, HSBC Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., JPMorgan Chase Bank N.A., Millennium Bank A.Ş., Société Générale (SA), Turkland Bank A.Ş. ve WestLB AG'dir.

5.4.YABANCI BANKALARIN TÜRKİYE'Yİ TERCİH SEBEPLERİ

Yeniden Yapılandırma Programı'nın ardından Türk bankacılık sektörüne yoğun bir yabancı ilgisi olmuş ve 18 adet banka, gerek ortaklık gerekse satış suretiyle çoğunluğu Avrupa menşeli yabancı bankalar ile tanışmıştır.

Yapılandırma Programı ile ülkeye girişteki kısıtlamaların kaldırılması, girişlerin özendirilmesi vb. gibi düzenlemelerin yanı sıra sektörün bazı özellikleri de yabancı bankaları çekmede önemli yere sahiptir.

Şöyle ki; banka satın alma veya ortak olma yoluyla ülkemize giren yabancı bankaların çoğunlukla bankacılık sektörünün doygunluğa ulaştığı, bu sebeple de kâr marjlarının azaldığı ülkelerden geldiği görülmektedir. Kâr marjlarının daraldığı sektörde kârlılık ise ancak aktif büyütmek yolu ile sağlanabilecektir ki doygunlaşmış bir sektörde aktif

büyütmek mümkün değildir (Babuşcu, 2007). Bu sebeple söz konusu ülke bankaları aktiflerini ve dolayısıyla kârlılıklarını artıracabilecekleri, henüz doyumluğa ulaşmamış gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmaktadırlar. Bu sebeple ülkemiz yabancı banka girişleri için cazip bir nitelik taşımaktadır.

Yabancı bankaların ülkemizi tercih etme nedenlerinden bir diğeri de bankacılık sektöründeki düşük penetrasyon oranlarıdır. Penetrasyon oranı dediğimiz oran nüfusun ne kadarının bankacılık hizmetlerinden yararlandığını, banka müşterisi olduğunu gösterir. Ülkemizde nüfusun önemli bir bölümünün kırsal alanda yaşıyor olması ve henüz banka hesapları bulunmayan genç nüfusun fazlalığı, anılan oranın düşük kalmasına sebep olmaktadır (Babuşcu, 2007).

Tablo: 5.5. AB ve Türkiye Karşılaştırması

	Nüfus (Milyon Kişi)	Penetrasyon Oranı (%)	Müşteri Sayısı (Milyon Kişi)	Artış (Milyon Kişi)
AB				
2005	450	92	415	
2015	450	95	425	10
TÜRKİYE				
2005	75	28	20	
2015	80	60	48	28

Kaynak: Babuşcu (2007)

Avrupa Birliği ülkeleri ile ülkemizin karşılaştırıldığı tabloya bakılacak olursa; 2005 yılı rakamlarına göre Avrupa Birliği ülkelerindeki toplam nüfus, ağırlığını yaşlı nüfusun oluşturduğu 450 milyon kişiden oluşmaktadır. Penetrasyon oranının % 92 düzeyinde olduğu bu ülkelerde, nüfusun % 92'sini oluşturan 415 milyon kişi banka müşterisidir. Türkiye'de ise penetrasyon oranı % 28 olup, bu oran 75 milyon kişilik nüfusun % 28'lik kısmının yani 20 milyon kişinin banka müşterisi olduğunu göstermektedir.

Nüfus tahminlerine göre 2015 yılında ise Avrupa nüfusu yine aynı düzeylerde kalacak, penetrasyon oranı % 95'e çıkacaktır. Dolayısıyla banka müşteri sayısı 425 milyona ulaşacak ve gelecek on yılda 10 milyon kişi artacaktır. Oysa ülkemizde, 2015 yılında nüfusun 80 milyon kişiye ulaşacağı olacağı tahmin edildiğinden ve penetrasyon

oranının da % 60'a çıkması beklendiğinden, banka müşteri sayısının 28 milyon kişi artarak 48 milyona ulaşacağı hesaplanmaktadır. Bu hesaplamalar çerçevesinde, gelecek 10 yılda Avrupa bankacılık sistemine 10 milyon müşteri girerken, Türk bankacılık sistemine 28 milyon yeni müşteri girecektir. Bu rakamlar da, ülkemizde çok büyük bir potansiyel olduğunu göstermektedir.

Yabancı bankaların kendi aralarındaki rekabet de ülkemizde banka satın almalarının önemli nedenleri arasındadır. Örneğin; İtalyan bankası Unicredito'nun 2002 yılında Koçbank'a ortak oluşunu, bir diğer İtalyan bankası Intesa'nın Türk bankaları ile satınalma görüşmelerine başlaması izlemiştir. Belçika'nın rekabet halindeki iki bankasından Fortis Dışbank'ı satın alırken Dexia Denizbank'ı satın almıştır. Yine Yunanistan menşeli üç banka National Bank Of Greece– Eurobank EFG – Alphabank birbirlerini izleyerek Türk bankacılık sektörüne girmişlerdir. Görüldüğü gibi kendi ülkelerinde rekabet halinde olan bankalardan birinin kârlı bir pazara girişi rakiplerini de çok geçmeden aynı pazara yönlendirmektedir (Babuşcu, 2007).

Günümüzde yabancı banka sahiplerinin ülkemizdeki bankalara göstermiş olduğu ilgiye ek olarak yerli banka sahiplerinin bankalarını satma yönündeki eğilimleri de süreçte etkili olmuştur. Yerli banka sahiplerinin bankalarını satmak istemelerinin sebebi ise; bankaların maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçme, finansal sistemde güven ve istikrarı sağlama, piyasa disiplini oluşturma, ulusal ve uluslararası denetim uygulamaları geliştirme, şeffaflık ve rekabeti artırma gibi amaçlarla bankaların uyması gereken çalışma kriterlerini belirleyen Basel II¹² düzenlemelerine geçilecek olmasıdır. Babuşcu (2007)'ya göre yerli banka sahiplerinin bankalarını satmalarındaki nedenlerden biri de söz konusu düzenlemelerin uygulamaya koyulmasından sonra ortaya çıkacak sermaye gerekliliğini karşılamada yaşanacak güçlüklerdir.

Zira, Basel II düzenlemesi; uygulamaya koyacağı ileri ölçüm yaklaşımları ile bankaların kredili müşterileri için içsel derecelendirme notları belirlemelerini ve bu notları baz

---

¹² Bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS) tarafından yayımlanan standartlar bütünüdür. www.bddk.org.tr

olarak sahip oldukları sermaye düzeylerini maruz kaldıkları risklerle uyumlu hale getirmelerini amaçlamaktadır.

Basel-II’de bir kredi dolayısıyla bankanın bulundurması gereken sermaye, kredi müşterisinin derecelendirme notunun yanında, kredi için alınan ve “risk azaltım araçları” olarak ifade edilen teminat ve garantilere de bağlıdır. Basel-II kapsamında hangi kıymetlerin risk azaltım aracı olarak kabul edileceği, bankaların kullanacakları ölçüm yaklaşımlarının gelişmişlik seviyesine göre değişmektedir. Basel-II’de, bankalar daha gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını kullanmaya başladıkça, risk yönetim sistemlerine ilişkin kurallar daha sıkı hale gelmekte, buna karşın kullanılabilecek risk azaltım araçlarının kapsamı genişlemekte ve bu araçların riskleri ne düzeyde azalttığı belirlenmesinde bankaların kendi hesaplamalarına ve tecrübelerine daha fazla yer verilmektedir. Krediler için risk azaltım araçlarının varlığı, bankaların tutmakla yükümlü olacakları sermaye tutarını azaltacak ve dolayısıyla kredi maliyeti açısından avantaj sağlayacaktır (Özince, 2005).

Özetle, 2000’li yıllardan sonra yabancı bankaların yaptıkları sınırlar ötesi yatırımlarda yoğun bir şekilde ülkemizi tercih etmelerinde; 2000-2001 krizi ardından bankacılık sektöründe başlatılan yeniden yapılandırma programı önemli bir yer tutmakla birlikte, ülkenin yapısal özellikleri, müşteri potansiyeli, AB ile ilişkileri de diğer etkenler olarak görülebilir.

6. BÖLÜM

YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE VE EKONOMİYE ETKİLERİ

Bankacılık sektöründe artan yabancı payının sektöre ve ekonomiye etkilerinin inceleneceği bu bölümde; bankaların birinci bölümde belirtilen ve ekonomideki diğer sektörleri de etkileyen “tasarruf-yatırım eşitliği”ni sağlama işlevinden yola çıkılarak öncelikle bankacılık sektörü ardından da yabancı bankaların sektördeki etkileri farklı açılardan incelenecektir.

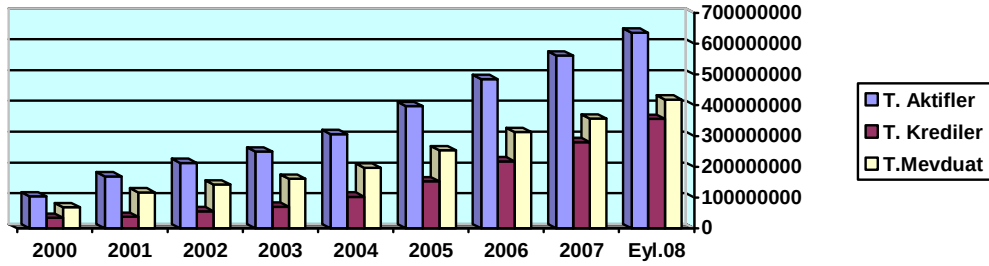
Söz konusu incelemede TBB ve BDDK tarafından bankacılık sektörünün performansı değerlendirilirken kullanılan bazı ölçütlerden yararlanılacaktır. Bunlar sektördeki,

- aktif kalitesini gösteren; krediler/mevduat, krediler/toplam aktifler oranları,
- sermaye yeterliliğini gösteren; özkaynaklar/toplam aktifler oranı ve
- kârlılık hakkında bilgi veren; dönem net kârı/ toplam aktifler oranıdır.

Anılan rasyolar bankacılık sektöründeki tasarrufların yatırıma dönüşüm oranları, bankacılık sektörünün asli fonksiyonlarını yerine getirip getirmediği, özkaynak yeterliliği ve sektör kârlılığı hakkında bilgi vermektedir. Çalışmamızda ağırlıklı olarak yabancı banka girişinin arttığı 2000’li yıllar ele alınmış olup, söz konusu rasyoların oluşumunda kullanılacak verilerin 2000 - 2008 tarihleri arasındaki gelişim trendi esas alınacaktır.

Söz konusu dönemde bankacılık sektörünü değerlendirmede kullanacağımız toplam aktif, kredi ve mevduat kalemlerinin değişimine bakılacak olursa tamamının artış eğiliminde olduğu görülmektedir. (Şekil 6.1.) Söz konusu değişimlerde kriz sonrasında bankacılık sektöründe uygulanan yeniden yapılandırma programının ve bu kapsamda sektörde asli bankacılık faaliyetlerine verilen önemin de ciddi etkisi bulunmaktadır.

Şekil: 6.1. Bankacılık Sektöründe 2000-Eylül 2008 Arası Dönemde Aktif, Kredi ve Mevduatın Gelişimi

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Sektördeki bu artış eğilimi ile beraber aktifler, krediler ve mevduatlar içindeki yabancı banka payı da artmış olup, artış oranları Tablo 6.1'de sunulmuştur.

Tablo: 6.1.Yabancı Bankaların Aktif, Mevduat ve Krediler İçindeki Payları

Milyon TL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Eyl.2008
Sektörün Toplam Aktifi	104.283	169.221	212.675	249.750	306.452	396.970	484.857	561.172	655.434
Yab.Bank. Toplam Aktifi	5.631	5.246	6.593	6.993	10.419	20.642	59.152	84.176	97.521
Yab.Bank. Sektördeki Aktif Oranı %	<u>5,4</u>	<u>3,1</u>	<u>3,1</u>	<u>2,8</u>	<u>3,4</u>	<u>5,2</u>	<u>12,2</u>	<u>15,0</u>	<u>14,9</u>
Sektörün Toplam Kredileri	34.213	37.086	56.370	69.990	103.241	153.059	218.064	280.453	356.096
Yab.Bank. Toplam Kredileri	958	1.335	2.255	2.800	4.749	10.408	33.364	52.725	65.165
Yab.Bank. Sektördeki Toplam Kredi Oranı %	<u>2,8</u>	<u>3,6</u>	<u>4,0</u>	<u>4,0</u>	<u>4,6</u>	<u>6,8</u>	<u>15,3</u>	<u>18,8</u>	<u>18,3</u>
Sektörün Toplam Mevduatı	68.442	116.647	142.388	160.812	197.394	253.579	312.832	356.984	418.839
Yab.Bank. Toplam Mevduatı	2.190	2.449	3.417	3.538	6.120	12.172	37.540	51.406	57.381
Yab.Bank. Sektördeki Toplam Mevduat Oranı %	<u>3,2</u>	<u>2,1</u>	<u>2,4</u>	<u>2,2</u>	<u>3,1</u>	<u>4,8</u>	<u>12</u>	<u>14,4</u>	<u>13,7</u>

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

2000-2008 Eylül tarihleri arasında bankacılık sektöründeki aktif, kredi ve mevduat miktarındaki gelişimler göstermektedir ki, özellikle 2003 yılından sonra yerel bankacılık sektörü üzerinde yabancı banka etkisi giderek artmıştır.

Sektör içindeki yabancı payının ölçülmesinde kullanılan aktif payının gelişimine bakılacak olursa; 2000 yılında yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı % 5,4 iken bu oran 2003 yılında en düşük seviyesine inmiştir. Ekonomide yaşanan krizi içine alan bu dönemde yabancı payının azalması yabancı bankaların kriz dönemlerinde ülkeyi terk edeceği yönündeki görüşleri destekler niteliktedir. Yabancı bankaların sektöre girişinin arttığı 2003 yılından sonra toplam aktifler içindeki yabancı banka payı giderek artmış Eylül 2008 sonu itibariyle % 14,9 olarak açıklanmıştır. Söz konusu oran BDDK verilerine göre ise Aralık 2008 itibariyle % 19,8 olarak gerçekleşmiştir. Aktiflerdeki söz konusu artışın belirleyicisi ise krediler kalemi olmuştur.

Ayrıca Tablo 6.1. göstermektedir ki; 2000- Eylül 2008 döneminde yabancı bankaların sektör içindeki kredilendirme oranı % 2,8'den 18,3'e, mevduat oranı ise % 3,2'den 13,7'lere ulaşmıştır. Mevduat ve kredi oranlarındaki söz konusu artışlar da 2003 yılından sonra hızlanmıştır.

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların, aktif paylarını ve sermaye yapılarını içeren Tablo 6.2.'ye göre; Aralık 2008 tarihi itibariyle Türk bankacılık sektöründe kamu sermayesinin payı % 28,1, özel sermayenin payı % 34,5 düzeyinde iken küresel/yabancı sermayenin payı ise % 19,8 düzeyindedir. Yabancı sermayenin anılan payına yurt dışı yerleşik yatırımcılar tarafından elde tutulan banka hisseleri (% 17,5 oranındaki borsa payları) eklendiğinde bankacılık sektörü içindeki toplam yabancı sermaye payı % 37,4'e ulaşmaktadır.

Tablo: 6.2.Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyet Gösteren Bankalar ve Sermaye Yapıları

ARALIK 2008	Bankanın Toplam Aktifler İçindeki Payı (%)	Hissedarların Kamu, Özel ve Yabancı Dağılımı (%)				
		Kamu	Özel	Küresel Sermaye Payı (%)		
				Oransal Pay(*)	Borsa Payı	Toplam (**)
Banka Adı						
ABN AMRO BANK N.V.	0,2	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
ADABANK A.Ş.	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
AKBANK T.A.Ş.	11,7	0,0	63,9	10,3	25,8	36,0
ALTERNATİFBANK A.Ş.	0,5	0,0	99,9	0,0	0,0	0,0
ANADOLUBANK A.Ş.	0,5	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	0,1	15,4	20,6	64,0	0,0	64,0
BANK MELLAT	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
BANKPOZİTİF KREDİ VE KALKINMA BANKASI A.Ş.	0,2	0,0	35,0	65,0	0,0	65,0
BİRLEŞİK FON BANKASI A.Ş.	0,1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
CALYON YATIRIM BANKASI TÜRK A.Ş.	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
CITIBANK A.Ş.	0,7	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
AKTİF YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
DENİZBANK A.Ş.	2,6	0,0	0,2	75,0	24,8	99,8
DEUTSCHE BANK A.Ş.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
DİLER YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
FİNANSBANK A.Ş.	3,6	0,0	0,2	61,4	38,3	99,8
FORTİS BANK A.Ş.	1,6	0,0	5,7	65,0	29,2	94,2
GSD YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
HABİB BANK LİMİTED	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
HSBC BANK A.Ş.	2,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
İLLER BANKASI	2,3	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
JP MORGAN CHASE BANK NATIONAL ASSOCIATION	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
MERRILL LYNCH YATIRIM BANK A.Ş.	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
MILLENNIUM BANK A.Ş.	0,2	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
NUROL YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
ING BANK A.Ş.	0,2	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
SOCIETE GENERALE S.A.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
ŞEKERBANK T.A.Ş.	1,1	0,0	59,3	0,0	40,7	40,7
T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.	14,3	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.	2,0	0,0	4,9	70,2	24,8	95,0
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	12,1	0,0	39,9	20,8	39,3	60,1
TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	7,0	75,0	2,2	0,0	22,8	22,8
TÜRKİYE İHRACAT KREDİ BANKASI A.Ş.	0,7	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	13,4	0,0	78,8	0,0	21,0	21,0
TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.	0,1	99,1	0,9	0,0	0,0	0,0
TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	0,8	8,4	85,7	0,0	6,0	6,0
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	7,1	74,5	8,4	0,0	16,8	16,8
TAİB YATIRIM BANKASI A.Ş.	0,0	0,0	0,7	99,3	0,0	99,3
İMKB TAKAS VE SAKLAMA BANKASI A.Ş.	0,9	0,0	95,1	4,9	0,0	4,9
EUROBANK TEKFEN A.Ş.	0,5	0,0	29,1	70,0	0,0	70,0
TEKSTİL BANKASI A.Ş.	0,4	0,0	90,7	0,0	9,3	9,3
TURKISH BANK A.Ş.	0,1	0,0	60,0	40,0	0,0	40,0
TURKLAND BANK A.Ş.	0,1	0,0	9,0	91,0	0,0	91,0
WESTLB A.G.	0,1	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0
YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	8,7	0,0	58,1	38,1	3,8	41,9
ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	0,7	0,0	26,4	61,9	10,9	72,8
ASYA KATILIM BANKASI A.Ş.	1,1	0,0	81,1	0,0	18,9	18,9
KUVEYT TÜRK EVKAF FİNANS KURUMU A.Ş.	0,8	0,0	19,8	80,2	0,0	80,2
TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI A.Ş.	1,0	0,0	35,3	64,7	0,0	64,7
Toplam (%)	100,0	28,1	34,5	19,8	17,5	37,4

Yabancı (oransal ve borsa) ve kamunun (Türkiye) payları dışında kalan ve gerçek kişileri, vakıf, münzam sandık, yurt dışı yerleşiklerce tutulmayan borsa paylarını ve benzeri hissedarları da kapsayan paydır.

(*) Oransal hesaplama = (bankadaki yabancı hisse oranı * bankanın aktifleri) / sektörün toplam aktifleri

(**) Toplam = oransal hesaplama + borsa payları.

Kaynak: BDDK, MKK, Bankalardan Alınan Veriler. Aylık veriler geçici olup, yuvarlamadan ve bilgi kaynakları arası farklılıklardan oluşan ufak hatalar bulunabilir.

Kaynak: BDDK, (2008a). Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 12, Aralık 2008

Finans sektörünün % 77,3'ünü oluşturan bankacılık sektöründeki yabancı payının % 37,4 olduğu hususu göz önünde bulundurulduğunda finans sektörünün de yaklaşık % 29'unun yabancı sermayenin kontrolünde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (BDDK, 2008a).

Tablo: 6.3. Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü

(Milyar TL)	2003	2004	2005	2006	2007	Mar.08	Haz.08	Eyl.08	Ara.08	% Dağılım Ara.08	Aktif/GSYİH (%) Ara.08
Bankalar	255	313,8	406,9	499,5	581,6	634,0	656,9	679,9	732,8	77,3	77,1
Finan. Kiralama Şirketleri	5,0	6,7	6,1	10,0	13,7	15,3	15,2	15,4	17,2	1,8	1,8
Faktoring Şirketleri	2,9	4,1	5,3	6,3	7,4	7,9	8,7	9,2	7,8	0,8	0,8
Tüketici Fin. Şirketleri	0,8	1,5	2,5	3,4	3,9	4,3	4,4	4,5	4,7	0,5	0,5
Sigorta Şirketleri	7,6	9,8	14,4	17,4	22,1	22,7	23,5	25,0	25,0	2,8	2,8
Emeklilik Şirketleri	3,3	4,2	5,7	7,2	9,5	11,0	10,3	11,3	11,3	1,3	1,3
Menk. Kıym. Aracı Kur. (1)	1,3	1,0	2,6	2,7	3,8	4,0	3,9	4,3	4,3	0,5	0,5
Menk. Kıy. Yat. Ortaklıkl.	0,2	0,3	0,5	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,1	0,1
Menk. Kıym. Yat. Fonları	19,9	24,4	29,4	22,0	26,4	26,6	24,4	24,9	24,0	2,5	2,5
Gayrmmk. Yat. Ortaklıkları	1,2	1,4	2,2	2,5	3,9	3,8	4,0	4,1	4,3	0,5	0,5
TCMB (2)	76,5	74,7	90,1	104,4	106,6	114,5	109,8	111,1	113,4	12,0	11,9
Toplam	370,4	437,7	560,0	668,6	770,1	844,7	861,8	890,3	947,8	100,0	99,8

Kaynak: BDDK, TCMB, HM, SPK, TSRSB, TSPAKB, TÜİK
(1) TSPAKB üyesi kuruluşları kapsamaktadır ve Eylül 2008 verisidir.
(2) TCMB verileri, TCMB analitik bilançosundan elde edilmiştir.

Kaynak: BDDK, (2008a). Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 12, Aralık 2008

Ayrıca Türk bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün GSYİH'ya oranı 2007 yılı sonunda % 69 iken, 2008 yılı sonunda % 77,1'e yükselmiştir. Bankaların Aktif/GSYİH oranı bankaların ekonomideki işlerliğini ve etkinliğini göstermektedir (BDDK, 2008a).

6.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN RASYOLAR (ÖLÇÜTLER) ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1.1. Kredi/Mevduat Rasyosu

Kredi/Mevduat Rasyosu bankacılık sektörünün tasarruf-yatırım eşitliğini sağlamadaki yani finansal aracılık yapmadaki başarısını ölçmede kullanılmaktadır. Ekonomideki tasarrufların tamamının yatırımlara dönüşmesi mümkün olmasa da, ne kadar büyük bir kısmı kredi olarak ekonomiye dönüyorsa bu durum ekonomik büyüme açısından o

kadar olumlu değerlendirilir. Piyasaya dönen kredilerin niteliği ve hangi faaliyetleri fonladığı ise ayrıca önem taşımaktadır.

Tablo: 6.4. Bankacılık Sektörü Kredi/Mevduat Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Eyl.2008
0,499	0,318	0,395	0,435	0,523	0,603	0,697	0,786	0,850

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Söz konusu rasyonun sektörün genelindeki değişim trendine bakıldığında; özellikle kriz döneminde tasarrufların sadece % 32'sinin kredi olarak ekonomiye geri döndüğü görülmektedir. 2002 yılından itibaren düzenli bir artış gösteren kredi/mevduat rasyosu 2008 yılı ilk üç çeyreğinde artarak % 85'lere ulaşmıştır. Yani ekonomik birimlerce tasarruf edilen fonların % 85'i bankacılık sistemi sayesinde ekonomiye geri dönmektedir. BDDK küresel piyasalarda yaşanan olumsuzluklar sebebiyle 2008 yılının son çeyreğinde kredi artış hızındaki yavaşlama sonucu söz konusu rasyonun % 81'lere düştüğünü, makroekonomik göstergelerde ve ekonomik beklentilerdeki olumsuzlukların devam etmesi halinde kredilerdeki yavaşlamanın süreceğini ifade etmiştir (BDDK, 2008a).

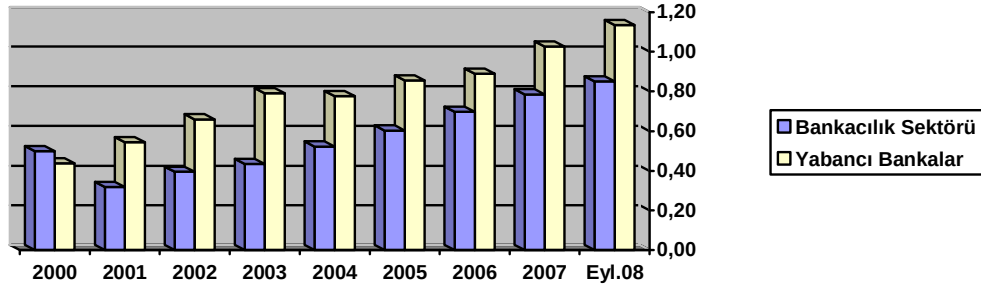
Tablo: 6. 5. Yabancı Bankaların Kredi/Mevduat Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Eyl.2008
0,437	0,545	0,659	0,791	0,776	0,855	0,889	1,025	1.135

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Öte yandan yabancı bankalara ait kredi/mevduat rasyosunun seyri incelendiğinde ise sektörle uyumlu bir artış eğilimi gözlenmekle birlikte, yabancı bankalar rasyosunun dönemin tümünde sektörün üzerinde olduğu, hatta 2007 ve 2008 yıllarında yabancı bankaların yurtdışından temin ettikleri fonlar sayesinde topladıkları mevduattan daha fazlasını kredi olarak piyasaya sundukları görülmektedir.

Şekil: 6.2. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Mevduat Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Yabancı bankalar ve sektör genelindeki rasyoların karşılaştırılması sonucu; sektör rasyosundaki artışın özellikle yabancı banka girişlerinin yoğunlaştığı 2003 yılından sonra daha da hız kazanması, yabancı bankaların sektöre olumlu bir etkisi olarak değerlendirilebilecektir. Anılan rasyonun artışı sektörün finansal aracılık işlevindeki olumlu gelişimin göstergesi olup, bu olumlu gelişimde bankacılık sektöründe uygulanan yapılandırma çalışmalarının etkisi de göz ardı edilmemelidir.

6.1.2.Kredi/Toplam Aktifler Rasyosu

Kredi/Toplam Aktifler Rasyosu bankacılık sektörünün sahip olduğu fonların ne kadarının krediye dönüştürüldüğünü, yani bankacılık sektörünün ekonomide üstlenmiş olduğu asli işlevini yerine getirmedeki başarısını göstermektedir.

Önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi bankacılık sektörünün asli görevini yerine getirmeyip başka amaçlarla kullanılması hem bankacılık sektörünün gelişmesini hem de finansal sistemin derinlik kazanmasını engellemekte ve ekonomiyi finansal krizlerin eşiğine getirmektedir. Örneğin bankacılık sektörünün kamu finansmanını sağlamak için kullanıldığı 2000 yılında; toplam aktifler içindeki kredi oranı büyük ölçüde düşerken, bankaların spekülatif kazanç sağlama, piyasadaki yüksek faiz oranlarından yararlanma amacıyla satın aldıkları DİBS¹³'lerin aktifler içindeki payı ciddi ölçüde artmıştır.

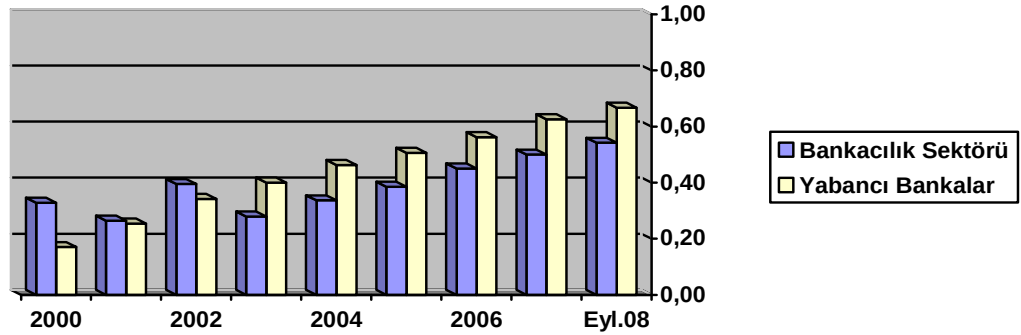
¹³ Devletin cari yıl bütçe kanununa dayanarak bütçe açıklarının finansmanı amacıyla gerçek ve tüzel kişilerden aldığı borçlar karşılığında verdiği senet "Devlet İç Borçlanma Senedi"dir. Tahvil ya da bono niteliğinde olabilen bu kıymetli kağıtların ikici el tahvil/bono piyasasında iskonto ile alınıp satılmaları mümkündür (Keyder, 2002).

Tablo: 6.6. Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

Milyon TL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Eyl.2008
Sektör Rasyosu	0,328	0,220	0,265	0,280	0,337	0,386	0,450	0,500	0,543
Yabancı Bankalar Rasyosu	0,170	0,254	0,342	0,400	0,463	0,506	0,563	0,626	0,668

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Tablo 6.6.'da 2001 yılında bankacılık sektöründeki toplam aktiflerin yalnızca % 22'sinin kredilerden oluştuğu, takip eden yıllarda ise bankacılık sistemindeki yapılandırmalar sayesinde asli işlevine yönelen bankacılık sektöründe söz konusu oranın artarak 2008 yılının ilk üç çeyreğinde % 54'lere ulaştığı görülmektedir. Aynı yılda yabancı bankaların aktifleri içindeki kredi oranı ise yaklaşık % 67 olup, bu durum yabancı bankaların asli işlevlerini yerine getirmede sektör ortalamasının üzerinde bir performans gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Şekil: 6.3. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

2000-2008 Eylül tarihleri arasında kredi/toplam aktifler rasyosunun seyri incelendiğinde; yabancı bankaların oranları sektör oranlarının üzerinde olmakla birlikte her iki oranın da sabit bir artış eğilimi sergilediği görülmektedir. Sektörde artan yabancı banka payının anılan rasyo üzerinde doğrudan bir etkisi göze çarpmamaktadır.

6.1.3. Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosu

Bankaların sermaye yeterliliği konusundaki durumlarını yani bir anlamda bankaların gücünü göstermede önemli bir gösterge özkaynaklar/toplam aktifler rasyosudur.

Söz konusu rasyo özellikle 2000-2001 yıllarında yaşanan krizlerin ardından daha da önem kazanmış, bankacılık sisteminin daha güçlü bir yapıya kavuşturulmasına yönelik olarak kriz sonrası yeniden yapılandırma programında banka sermayelerinin güçlendirilmesine yönelik tedbirler alınmıştır.

2001 yılında sektör genelindeki ve yabancı bankalardaki özkaynaklar/toplam aktifler rasyosu değerlendirilecek olursa; yabancı bankaların sermaye yapılarının, sektördeki bankalara kıyasla ciddi ölçüde güçlü olduğu dikkat çekmektedir.

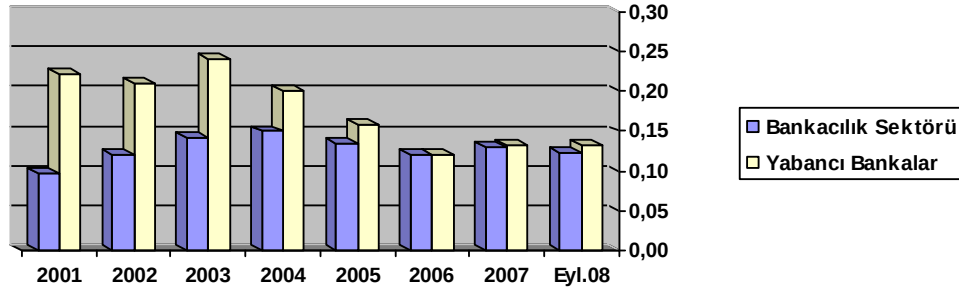
Tablo: 6.7. Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

Milyon TL	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Eyl.2008
Sektör Rasyosu	0,097	0,120	0,142	0,150	0,134	0,120	0,131	0,122
Yabancı Bankalar Rasyosu	0,222	0,210	0,240	0,201	0,159	0,120	0,132	0,133

Kaynak: TBB'nin yıllık bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması programı çerçevesinde anılan tedbirler sonucu 2001 yılında sektörün sermaye yapısı güçlenmiş, oran artmış; 2005 yılından sonra ekonomik istikrarın sağlanması sayesinde düşüş eğilimine girmiş ve nihayet 2007 yılında ise yabancı banka oranları ile aynı seviyeye gelmiştir. Yabancı bankaların sektör paylarındaki artışın anılan oranın seyri üzerinde doğrudan bir etkisi saptanmamıştır.

Şekil: 6.4. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Kredi/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Küresel ekonomideki durgunluğun 2008 yılı son çeyreğinde belirginleşmesiyle Aralık 2008 itibariyle Özkaynaklar/Toplam Aktifler Rasyosunun 11,8 olarak gerçekleştiği belirtilmiştir (BDDK, 2008a). İçinde bulunulan dünya ekonomik krizi her ne kadar varlıklarda değer kaybı yaratıyorsa da bankacılık sektörünün krizler karşısında sağlam durabilmesi için sermaye yapılarını güçlü tutmaları şarttır.

6.1.4. Dönem Net Kârı/ Toplam Aktifler Rasyosu

Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler rasyosu sektördeki kârlılığın yıllar itibariyle değişimini göstermektedir. 2000-2008 Eylül tarihleri arasında anılan rasyonun değişimine bakıldığında; 2002 sonrası dönemde sabit bir seyir izleyen kârlılık rasyosunun seyri 2005 yılında Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin 2.996.274.000.-TL'lik zarar rakamı açıklamasıyla bozulmuştur. 2005 yılında toplam aktifler içindeki %6'lık payı ile Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. değerlendirme dışında tutulacak olursa bankacılık sektörünün kârlılığı % 23 gibi bir oranla sektör trendi ile uyumludur. 2005 yılından sonra sabit seyrine devam eden söz konusu rasyonun 2008 yılında düşüşe geçtiği gözlenmektedir.

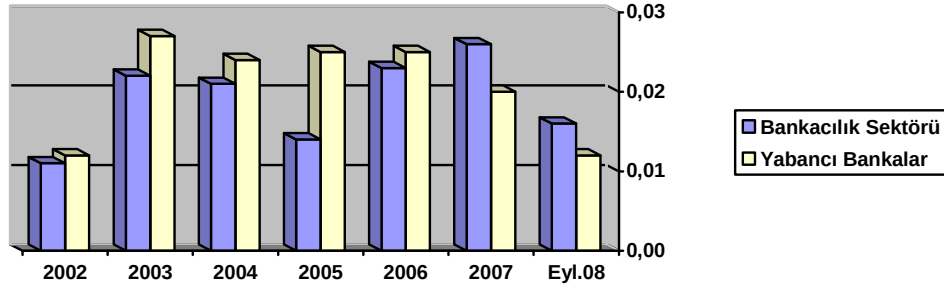
Tablo: 6.8. Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Yıllar İtibariyle Gelişimi

Milyon TL	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Eyl.2008
Sektör Rasyosu	-0,066	-0,057	0,011	0,022	0,021	0,014*	0,023	0,026	0,016
Yabancı Bankalar Rasyosu	0,006	0,222	0,012	0,027	0,024	0,025	0,025	0,020	0,012

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

*Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. zarar açıklamıştır.

Yabancı bankalara ait dönem net kârı/toplam aktifler rasyosu da dönem içinde sabit ve bankacılık sektörünün üzerinde bir seyir takip etmiş, 2007 ve 2008 yıllarında ise sektör oranlarının altında kalmıştır.

Şekil: 6.5. Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankaların Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler Rasyosunun Gelişimi

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

2008 yılının ilk üç çeyreğine ait veriler ise hem bankacılık sektörü hem de yabancı bankalar için kârlılık oranlarının düştüğü yönündedir. Sektörde artan yabancı payının yerel sektörün kârlılığını düşüreceğini savunan bazı görüşlerin aksine, kârlılık oranındaki bu düşüşü dünya da yaşanan ekonomik krizin bir sonucu olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Dolayısıyla yabancı banka payındaki artışın kârlılık göstergeleri üzerinde doğrudan olumlu ya da olumsuz bir etkisi tespit edilmemiştir.

Özet olarak, 2000-2008 yılları arasında rasyolar (ölçütler) bakımından yerli ve yabancı bankalar karşılaştırması sonucunda yabancı bankaların yerli bankalar üzerinde doğrudan olumlu ya da olumsuz bir etkisi gözlenmemiştir. Anılan bu dönemde bankacılık sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler sektörde artan yabancı banka payına bağlanabileceği gibi kriz sonrası dönemde yeniden yapılandırma programının sonuçları olarak da değerlendirilebilecektir. Aynı şekilde olumsuz gelişmeler için de yabancı banka payının artışı sebep gösterilebilirken içinde bulunulan küresel krizin olumsuz etkileri de dikkate alınmalıdır.

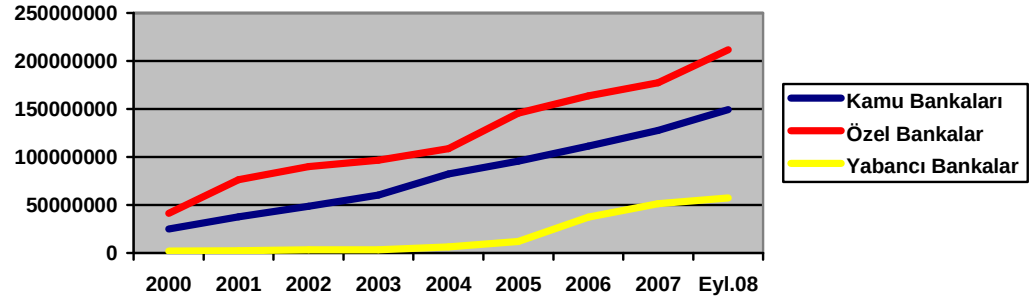
6.2.YABANCI BANKALARIN EKONOMİYE ETKİLERİ

Yabancı bankaların bankacılık sektöründeki etkileri ekonomiye de yansıtacak; sektördeki olumlu veya olumsuz gelişmeler ekonomiyi de aynı paralelde etkileyecektir. Aralık 2008 itibariyle bankaların Aktif/GSYİH oranının % 77,1 olduğu hususu göz önünde bulundurulduğunda bankacılık sektörünün ekonomiyi etkileme potansiyeli daha net görülecektir. Söz konusu etkilerden bazıları hemen gözlenebilecekken bazıları ise uzun vadede ortaya çıkacaktır.

Bankacılık sektöründe yaşanan olumlu/olumsuz bir gelişmenin ekonomi üzerindeki etkileri kredilendirme süreci yoluyla oluşmaktadır. Sektördeki kredi genişlemesi ekonomik büyüme ortamı yaratırken kredi daralması ise ekonomiyi küçültücü bir etkiye sahiptir. Yabancı bankalar özellikle tasarrufların yatırımlara dönüşümünü sağlamadaki başarıları, bir başka deyişle mevduatın krediye dönüşüm oranlarının yüksekliği sebebiyle doğrudan, sektörde bu oranın artışını sağladıkları için ise dolaylı olarak ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiye sahiptirler.

Bankacılık sektörünün ekonomi üzerindeki etkilerinin temel belirleyicisi krediler, kredilerin kaynağı ise mevduatlardır. Bankacılık sektöründe mevduatın bankalar arasındaki dağılımına bakılacak olursa; özel bankalar topladıkları mevduatla ilk sırada yer alırken, özel bankaları kamu bankaları izlemekte, yabancı bankalar ise üçüncü sırada yer almaktadır. (Şekil 6.6.)

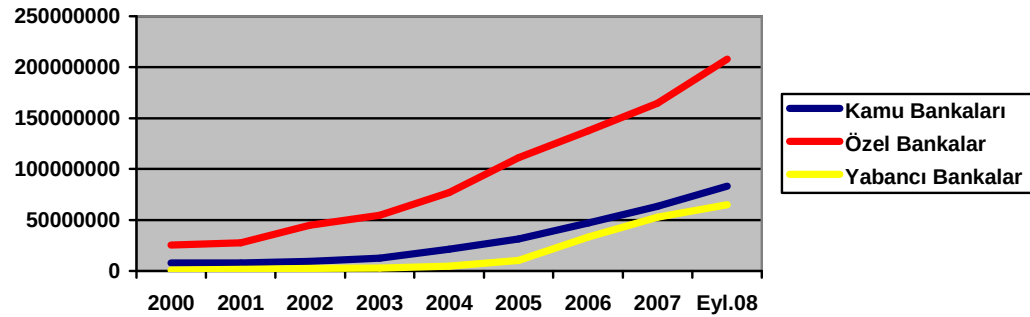
Şekil. 6.6. Mevduatların Dağılımı

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Bankalar arasındaki kredi dağılımı da mevduatla paralel bir seyir izlemekte olup, ilk sıradaki özel banka kredilerini, kamu bankaları ve ardından yabancı bankalar izlemektedir. (Şekil 6.7.)

Şekil: 6.7. Kredilerin Dağılımı

Kaynak: TBB'nin bankalarımız verilerinden derlenmiştir.

Bankacılık sektörü toplam aktifleri 2008 yılında bir önceki yıla göre % 14 reel büyümeyle 733 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2008 yılı boyunca sektörde toplam 158 milyar TL'lik fon akımı olmuş, fonların temel kaynağını % 62 pay ile mevduat oluştururken, fon akımı içinde alınan krediler % 14, özkaynaklar ise % 7'lik bir paya sahip olmuştur. Sağlanan fonların % 52'si kredi olarak kullanılırken, % 21'i bankalardan alacaklar hanesinde, % 18'i ise menkul kıymetlere plasman şeklinde kullanılmıştır. Sektörün kredi hacmi yıl boyunca % 29'luk bir artış göstermiştir (BDDK, 2008a).

Bankacılık sektöründeki değişimlerin ekonomi üzerindeki etkileri ve etkilerinin büyüklüğü ise daha önce de belirtildiği gibi kredilerin hangi faaliyetleri fonladığı ile ilgilidir. Kredi türleri içinde 2007 yılı sonuna göre % 23,7 artan bireysel kredilerin % 32,1’lik payı göze çarpmaktadır. İşletme kredilerinin toplam krediler içindeki payı ise yıl içinde 2,1 puanlık bir artış göstermiştir.

Tablo: 6.9. 2008 Yılında Bankacılık Sektöründe Kredilerin Gelişimi

	Milyon TL					Önceki Çeyreğe Göre % Artış			
	2007	03.08	06.08	09.08	12.08	Mar.08	Haz.08	Eyl.08	Ara.08
Tüketici Kredileri	67.668	73.577	79.075	84.885	83.194	8,7	7,5	7,3	-2,0
İşletme Kredileri	58.149	68.580	72.350	76.665	82.744	17,9	5,5	6,0	7,9
Kredi Kartları	27.806	28.840	32.052	33.878	34.853	3,7	11,1	5,7	2,9
İhracat Kredileri	21.807	26.638	26.783	28.428	30.428	22,2	0,5	6,1	7,0
Diğer Yat. Kred.	13.776	17.265	17.723	18.755	23.633	25,3	2,7	5,8	26,0
Diğer Krediler	96.411	104.664	114.687	118.472	106.232	8,6	9,6	3,3	-10,3
Toplam	285.616	319.564	342.670	361.083	368.154	11,9	7,2	5,4	2,0

Kaynak: BDDK, (2008a). Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 12, Aralık 2008

Toplam bireysel kredilerde ise tüketici kredileri büyük paya sahiptir. 2002- 2009 yılları arasında tüketici kredisindeki gelişim incelendiğinde; konut kredileri ve tüketici kredilerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir.

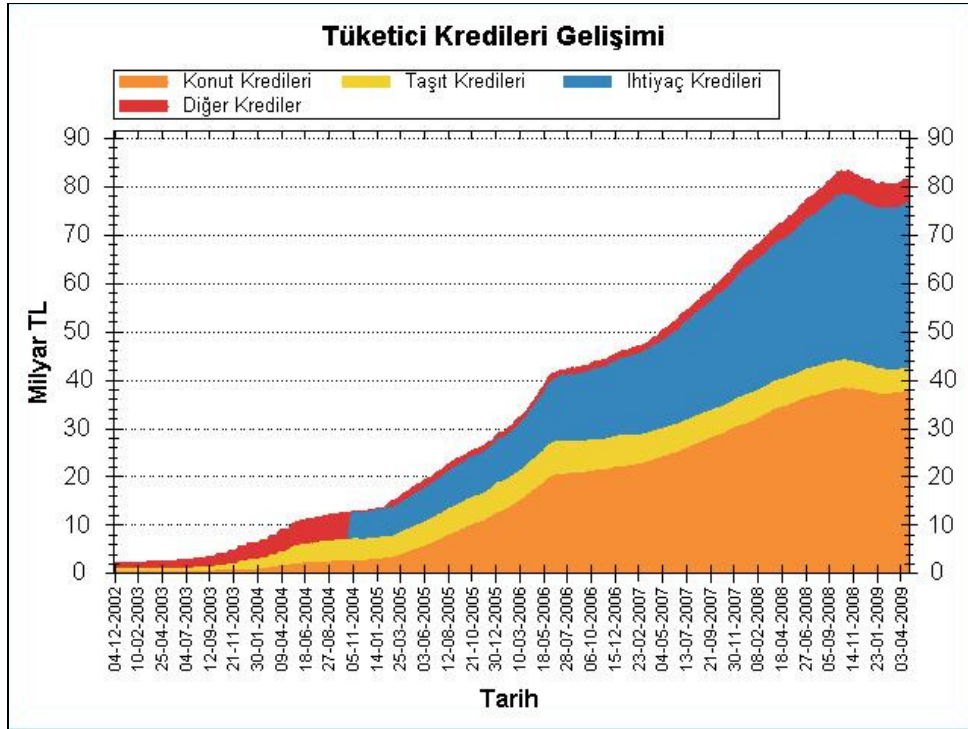
Tablo: 6.10. Bireysel Kredilerin Dağılımı

Milyon TL	2004	2005	2006	2007	Mar.08	Haz.08	Eyl.08	Ara.08
Tüketici Kredileri	12.731	29.462	47.575	67.877	73.368	79.100	85.109	83.219
Konut	2.631	13.037	23.377	32.448	35.445	37.919	39.831	39.278
Taşıt	4.194	6.445	6.661	6.154	6.012	6.049	6.101	5.530
İhtiyaç	5.585	8.715	15.719	25.860	28.178	30.936	34.303	33.206
Diğer	320	1.264	1.818	3.414	3.734	4.196	4.875	5.205
Kredi Kartları	13.920	17.259	21.526	27.103	27.598	30.607	32.875	34.230
Taksitli	3.784	6.103	9.027	10.772	10.878	11.851	12.672	12.384
Taksitsiz	10.137	11.156	12.499	16.331	16.720	18.755	20.203	21.847
Toplam Bireysel	26.651	46.721	69.101	94.980	100.966	109.707	117.984	117.449

Kaynak: BDDK, (2008a). Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 12, Aralık 2008

Tüketici kredilerinin kullandırımlarındaki ağırlıklara bakıldığında ise yabancı bankalar ve özel bankaların konut kredisi kullandırımlarının ağırlıkta olduğu bunu ihtiyaç ve taşıt kredilerinin izlediği, kamu bankalarında ise ihtiyaç kredilerinin ağırlıkta olduğu bunu konut kredilerinin takip ettiği görülmektedir. Yani tüketici kredilerinin dağılımına bakıldığında yabancı bankalar ile yerli bankalar arasında bir farklılık göze çarpmamaktadır.

Şekil:6.8. Tüketici Kredileri Gelişimi

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Grafik/Grafik.aspx>

Ayrıca yabancı bankalar uyguladıkları gelişmiş risk ölçüm yöntemleriyle takipli kredilerin miktarını azaltmak yoluyla kaynakların etkin kullanımında da önemli rol oynamaktadırlar.

Yabancı bankalar daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere ürün çeşitliliğini, müşteriye hizmet verecek şube sayısını, sektörde kullanılan teknoloji düzeyini ve finans sektöründe istihdam edilen işgücünü artırmak yoluyla finansal gelişmişliği artırmakta ve ekonomide olumlu etkiler yaratmaktadırlar.

Mart 2008 tarihinde 1.795 olan yabancı banka şube sayısı bir yıl içinde 237 artarak 2.032'ye ulaşmıştır. (Tablo 6.11.) Ayrıca son dönemde telefon ve internet bankacılığının kullanımındaki artışlarda, dolayısıyla bankacılık işlem maliyetlerinin azalmasında da yabancı bankaların etkisi bulunmaktadır.

Tablo: 6. 11. Bankacılık Sisteminde Banka ve Şube Sayısı

	Mart 2008		Aralık 2008		Mart 2009	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat bankaları	33	7.801	32	8.741	32	8.776
Kamu bankaları	3	2.246	3	2.416	3	2.443
Özel bankalar	11	3.759	11	4.290	11	4.300
Fondaki bankalar	1	1	1	1	1	1
Yabancı bankalar	18	1.795	17	2.034	17	2.032
Kalkınma ve yatırım bankaları	13	51	13	49	13	50
Toplam	46	7.852	45	8.790	45	8.826

Kaynak: TBB verileri

Yabancı bankaların ekonomi üzerindeki etkilerinden bir diğeri ise sağladığı istihdam olanaklarıdır. Ocak-Mart 2009 dönemi itibariyle, banka çalışanlarının % 25'i kamusal sermayeli mevduat bankaları, % 48'i özel sermayeli mevduat bankaları, % 24'ü yabancı sermayeli mevduat bankaları ve % 3'ü ise kalkınma ve yatırım bankaları tarafından istihdam edilmektedir. (Tablo 6.12.)

Tablo: 6.12. Bankacılık Sisteminde Çalışanlar

	Mart 2008	Aralık 2008	Mart 2009
Mevduat bankaları	157.938	166.325	165.768
Kamu bankaları	41.393	43.333	43.561
Özel bankalar	77.648	82.158	81.975
Fondaki bankalar	288	267	269
Yabancı bankalar	38.609	40.567	39.963
Kalkınma ve yatırım bankaları	5.357	5.273	5.280
Toplam	163.295	171.598	171.048

Kaynak: TBB verileridir.

Yabancı bankalar söz konusu istihdam olanakları dışında bankacılık sektörünün eğitimi konusunda da önemli katkıda bulunmaktadır. Anılan bankalarda çalışan iş gücü uluslararası standartlarda bankacılık becerisi kazanmaktadır, bu beşeri sermaye yatırımı olarak da değerlendirilebilir.

Ülkemize yabancı banka satın alarak ya da ortak olarak giriş yapan bankaların ekonomiye sokmuş oldukları kaynaklar da ciddi boyutlardadır. 2001 yılından sonra yabancı bankalarca devralınan ve ortak olunan bankalar sayesinde ülkeye 16.912 milyon ABD doları fon girişi olmuştur. 2008 yılında cari işlemler açığının 41.416

milyon ABD doları olarak gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda söz konusu girişlerin demeler dengesi üzerindeki olumlu etkileri daha net ortaya çıkacaktır.

Yabancı bankaların ekonomide yaratmış olduğu bazı olumlu etkilere değinilmiş olup, söz konusu girişlerin ekonomi üzerinde yaratacağı olumlu ve/veya olumsuz birçok etki de uzun vadede ortaya çıkacaktır. Kısacası, nceki bölümlerde de değinildiği gibi bankacılık sektöründe yaşanan bir olumsuzluk veya yapısal eksiklik tüm ekonomiyi etkisi altına alabilmekte, aynı şekilde ekonomide yaşanan olumsuzluklar en kısa sürede bankacılık sektörüne yansımaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1980’lerden sonra dünya finans piyasalarının hızla entegre hale gelmesi, finansal liberalizasyonun gelişmiş ekonomilerde bir gereklilik olduğu düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Bu doğrultuda neredeyse tüm ülkeler izledikleri deregülasyon politikaları ile finans piyasalarındaki sınırları kaldırarak ülkelerini yabancı fon girişlerine açmışlardır. Ülkeler arası sermaye hareketlerinin hızlandığı bu dönemde finans piyasalarının temel aktörü olan bankacılık sektörünün de önemi artmıştır. Bu sayede bankacılık sektörü kârlı bir sektör haline gelmiş, yerel bankacılık sektörleri farklı ulus bankaları için cazip bir pazar olarak görülmeye başlanmış ve çalışmamızın konusunu oluşturan çokuluslu bankacılık faaliyetleri ciddi artışlar göstermiştir.

Kendi ülkesi sınırları ötesinde bankacılık hizmeti sunmak isteyen bankaların amaçları, diğer tüm ticari kuruluşlarda da olduğu gibi şüphesiz yüksek kâr elde etmektir. Bu sebeple gelişmiş ülke bankaları; şube, temsilcilik vs. açmak, bir bankaya ortak olmak veya banka satın almak için özellikle kendilerine yüksek kâr imkanları sunan gelişmekte olan ülke piyasalarını tercih etmektedirler.

Gelişmekte olan ülkeler ise çoğunlukla; içinde bulundukları ekonomik istikrarsızlık ve krizden kurtulmak, ağırlaşan borç yüklerini hafifletmek, büyümenin finansmanını sağlayacak fon temini imkanlarını artırmak, ülkeye yabancı sermaye çekmek gibi temeli “sermaye yetersizliği”ne dayanan sebeplerle bankacılık sektörlerini yabancı girişlerine açmaktadırlar. Gelişmekte olan Latin Amerika, Asya ve Doğu-Orta Avrupa ülkelerinin yabancı banka girişlerini teşvik etmeleri de söz konusu nedenlerle ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla yabancı bankacılığın dünya genelindeki yükselişinde hem yabancı bankanın hem de hedef ülkenin karşılıklı ekonomik fayda teminine dayanan bir dizi etkileşim bulunmaktadır.

Yabancı bankaların ekonomiye girişı hem bankacılık sektörü hem ekonomi üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Bu etkiler olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilmektedir. Söz konusu etkiler değerlendirilirken göz önünde bulundurulması gereken temel nokta bankacılık sektörünün ekonomideki işlevidir. Zira, bankacılık sektörü fon fazlası olan ekonomik birimlerden fon açığı olan ekonomik birimlere kaynak aktarmak yoluyla, bir anlamda ekonomideki kaynakların etkin dağılımından sorumludur, bu işlev ise ekonominin reel anlamda büyüebilmesi için ciddi bir önem arz eder. Bu bağlamda, bankacılık sektöründe yaşanan bir gelişme (olumlu ya da olumsuz) çok kısa bir sürede tüm ekonomiyi etkisi altına alabilmekte, aynı şekilde ekonomide yaşanan gelişmeler de bankacılık sektörüne yansımaktadır.

Yabancı bankaların sektörde yaratabilecekleri olumlu etkilerden bazıları şöyle sıralanabilir; yabancı bankaların sektöre girişleri sektörde rekabet ortamı yaratarak bankacılık sektörünün daha verimli çalışmasını ve sektörde kârlılığı artırabilecektir. Yabancı bankalar sahip oldukları ürün çeşitliliği, ileri teknoloji, donanımlı insan gücü ve gelişmiş bankacılık becerileri ile ulusal bankacılık sektöründe söz konusu niteliklerin gelişmesinde etkili olarak, sektörde modern bir bankacılık anlayışının oluşumuna yardımcı olabilecektir.

Yabancı bankaların sektördeki varlığı sektördeki şeffaflığı artırmak ve bilgiye erişimi kolaylaştırmak yoluyla bankacılık sektörünün istikrarını ve bankacılığa olan güveni artırabilecek ve sektörde mevcut olan kamu ağırlığını azaltmak yoluyla kredilendirmede daha rasyonel göstergelerin esas alınmasını sağlayabilecektir.

Sektörde uluslararası standartlarda muhasebe teknikleri ve risk yönetim sistemlerinin kullanılması mümkün olacak, bu durum operasyonel risklerin ve sorunlu kredi miktarının azaltılmasına yardımcı olabilecektir. Ayrıca, ulusal bankalar, yabancı bankalardan finansal denetim ve gelişmiş kurumsal yönetim becerileri konusunda bilgi alarak, kurumsal altyapı eksikliklerini giderebileceklerdir.

Finansal kriz dönemlerinden sonraki sermayelendirme ve yeniden yapılandırma süreçlerinde yabancı bankalardan yararlanılabilecektir. Yabancı bankalar, uluslararası piyasalara erişimi kolaylaştırarak özellikle kriz dönemlerinde fon temin imkanlarını artıracak, sağladıkları kredilendirme imkanlarıyla reel sektörün ve ekonominin büyümesine katkı sağlayabileceklerdir. Ayrıca yabancı bankaların ülkedeki varlığı, ülke ekonomisine olan güveni artırmak yoluyla yabancı sermaye çekmede etkili olabilecektir.

Yabancı bankaların sektörde yaratabileceği olumsuz etkiler ise şöyle sıralanabilir; yabancı bankalar sahip oldukları bankacılık becerileri ve düşük maliyet imkanlarını kullanarak, ulusal bankalar aleyhine haksız rekabet yaratabilecek ve yerel bankaların kârlarını düşürebileceklerdir. Ayrımcı kredi politikaları izleyen yabancı bankalar “Cherry picking” diye bilinen bu yolla sektörün düşük risk ve yüksek kâr imkanları sunan müşterilerini ele geçirilerek ulusal bankaların müşteri portföyünde bozulmalar yaratabilecek ve Kobi'lerin kredi imkanlarını kısıtlayabileceklerdir.

Yabancı bankalar kendi ekonomik çıkarlarını ekonominin yararından önde tutacaklarından kriz dönemlerinde ülkeyi terk edebilecekleri gibi kendi ülkelerinde yaşanan olumsuz ekonomik gelişmeleri de ulusal ekonomiye yansıtabileceklerdir. Ayrıca yabancı bankalar ülkede uygulanan ulusal politikalara destek vermeyebilecekleri gibi bölgesel kalkınmaya yönelik kredi kullandırma yönünde de istekli olmayabileceklerdir.

Saptanan olumlu ve olumsuz etkilerin sektörü ve ekonomiyi etkileme potansiyeli ekonominin istikrarı, büyüklüğü, finansal piyasaların derinliği, ülkedeki yabancı bankaların yoğunluğu ve piyasa payları ile doğrudan ilişkilidir. Ayrıca yabancı bankaların sektör ve ekonomideki etkilerini tamamen olumlu ya da olumsuz olarak nitelendirmek doğru olmayacaktır. Zira, olumlu etkilerin olumsuz etkilere üstünlüğü ya da tersine olumsuz etkilerin olumlu etkilere üstünlüğü söz konusu olabilmekte yani dinamik bir süreç işleyebilmektedir.

Bahsi geçen etkilerin değerlendirilmesinde yabancı sermayeli bankaların sektördeki hakimiyeti de önemlidir, hakimiyet arttıkça yabancı bankaların olumlu etkilerinin sektöre yansımaları daha kolay gözlemleneceği gibi olumsuz etkileri de daha büyük çaplı riskler oluşturacaktır. Yabancı bankaların sektördeki hakimiyetlerinin gereğinden fazla artışı ise olumlu sayılan etkilerin olumsuz etkilere dönüşmesine sebep olabilecektir. Yabancı banka girişleri başta sektörde rekabeti artıracak için olumlu görülürken; yabancı bankalar sektör hakimiyetini ele geçirdiklerinde artık ulusal bankalarla rekabet etme gereği duymayacakları ve kendi ticari çıkarları doğrultusunda hareket edecekleri için, yabancı banka girişleri olumsuz bir hale dönüşebilecektir.

Türkiye dünya ekonomisindeki konjonktüre ayak uydurarak 1980’li yılların başında finansal liberalizasyon sürecini başlatmıştır. Bu süreç ülkeye yabancı banka girişlerini artırmış olmasına rağmen 2000’li yılların başına kadar yabancı bankaların toplam aktifler içindeki payı % 5’leri geçmemiştir. Yabancı bankaların sektöre bu dönemdeki olumlu katkıları; beraberinde getirdikleri sermaye, modern bankacılık teknikleri ve donanımlı insan gücü şeklinde ifade edilebilir.

1990-2001 yılları arasında yaşanan iki büyük çaplı ekonomik kriz, yabancı bankaların sayısında önemli bir düşüşe sebep olduğundan Türkiye yabancı bankaların kriz dönemlerindeki davranışlarını gözlemlene/değerlendirme fırsatı bulmuştur. Kâr odaklı faaliyet yürüten yabancı bankalar kriz dönemlerinde sektörel ve ekonomik istikrarın geri kazanılması anlamında bir endişe gütmemiş ve bu yönde bir çaba sarf etmemişler aksine kendi kârlılıklarını düşünerek, varlıklarını yurtdışına çıkarmaya hazır bir duruş sergilemişlerdir. 2000 – 2001 dönemi verilerine göre sektör zarar ederken sadece yabancı bankalar kâr elde etmişlerdir.

Yaşanan krizlerden sonra Latin Amerika, Doğu-Orta Avrupa ve Asya ülkelerinde yaşanan süreç Türkiye’de de yaşanmış ve ülkeye yabancı banka girişleri artmıştır. Yabancı bankaların kriz sonrası ülkeye göstermiş oldukları bu ilgi ise, sektörün yeniden yapılandırılması ve ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olmaktan öte kriz ortamından fayda sağlayarak sektör payı elde etmeye yönelik olarak değerlendirilebilir.

Yaşanan krizlerden sonra bankacılık sektöründe yürütülen yeniden yapılandırma programının ve 2005 yılında başlayan AB'ye tam üyelik sürecinin etkisiyle ülkeye yabancı ilgisi artmış ve bankacılık sektöründeki yabancı sermayenin payı % 37,4'lere ulaşmıştır. (Borsa payları dahil.) Söz konusu oran gelişmiş ülkelerde % 10 ila 20 arasında değişmekle birlikte genel olarak düşük seyretmektedir. Gelişmekte olan ülke gruplarında ise Orta Avrupa ortalama % 80'ler seviyesindeki yabancı katılım oranı ile ilk sırada yer alırken, Latin Amerika'da ortalama yabancı katılımı % 50, Asya ülkelerinde ise ortalama % 15'ler civarındadır.

Yabancı bankaların ülkemiz bankacılık sektörüne girişlerinin artmış olduğu bu dönemde bankacılık sektöründe; rekabetin arttığı, ulusal bankaların tasarrufu yatırıma dönüştürme, başka bir deyişle “asli işlev”ini yürütmedeki başarılarının yükseldiği ve sermaye yapılarının güçlendiği gözlemlenmiştir. Yabancı banka payındaki artışın ulusal bankaların kârlılıklarını azaltacağı görüşünün aksine, ulusal bankaların kârlılık oranları azalmamış 2008 yılına kadar sabit bir seyir izlemiştir. 2008 yılında ise yabancı banka kârları da dahil olmak üzere bankacılık sektörü kâr oranlarında küresel krizle ilişkilendirilmesi mümkün bir düşüş yaşanmıştır.

Ayrıca yabancı bankaların; ekonomiye enjekte ettikleri fonlarla kredi tabanının genişlemesine katkıda bulundukları, daha etkin bankacılık sektörünün oluşumuna aracı olarak finansal piyasaları derinleştirdikleri, gelişmiş risk ölçüm ve kredi analizi teknikleriyle verimli alanlara kaynak aktarımını sağlayarak ve yeni istihdam imkanları yaratarak ekonomik gelişmeye ve büyümeye yardımcı oldukları söylenebilir.

Yabancı bankaların sektördeki kontrol payı ülkeden ülkeye değişebildiği gibi girişlerin ülkelerde yaratmış olduğu etkiler de farklılık gösterebilmektedir. Bazı Doğu-Orta Avrupa ülkelerinde yabancı bankalardan beklenen faydalar sağlanmış ve yabancı kontrol oranı % 80'lere ulaşmışken, Brezilya'da olduğu gibi bazı ülkelerde sektöre yabancı banka girişleri ulusal bankalarca olumlu karşılanmamış, bazı ülkelerde ise girişlerden beklenen faydalar sağlanamamıştır.

Çalışmanın yabancı bankaların sektöre ve ekonomiye etkilerinin detaylıca incelendiği üçüncü bölümünden yola çıkılarak bankacılık sektöründe yabancı bankaların artışından azami faydanın sağlanabilmesi için;

- Öncelikle finansal istikrarın sağlanmasına yönelik olarak ciddi disiplinle takip edilen gelişmiş bir denetim ve gözetim sisteminin oluşturularak, ulusal finans piyasasının; altyapısı güçlü, krizlere ve ani sermaye hareketliliklerine dayanıklı ve mali derinliği yüksek bir duruma getirilmesinin gerektiği,

- Ülkemizde faaliyet göstermek üzere sektöre girmek isteyen yabancı bankaların, özellikle finans piyasasının ihtiyaçlarına cevap verecek gelişmiş bankacılık becerisine ve kriz dönemlerinde ekonomiyi terk etmeyecek sağlam bir sermaye yapısına sahip olması ve geniş istihdam olanakları yaratması gerektiği, bu sebeple kendi kâr imkanlarının yanı sıra ülke istikrarını da önemseyecek ve reel ekonomiyi finanse edecek yabancı banka girişlerinin teşvik edilmesinin gerektiği,

- Yabancı bankacılığa açılım sürecinin ülkemizle benzerlik gösterdiği Arjantin örneğinden de görüldüğü üzere yabancı bankaların kriz dönemlerinde ülkeyi terk etme potansiyelinin bulunduğu göz önünde bulundurulmasının gerektiği,

- Sektöre giren yabancı bankaların sayısındaki artış rekabeti artırmakla birlikte, yabancı bankaların sektördeki paylarının artışı bu olumlu rekabet etkisini tersine çevirebileceğinden sektördeki yabancı banka kontrolü dikkatle izlenmesinin, buna ek olarak ülke ekonomisi için arz ettiği önem defalarca vurgulanan bankacılık sektöründe; kontrol gücü çok yüksek olmamakla birlikte, modern bankacılığa ayak uydurmuş, finansal yenilikleri, kurumsal yönetim ilkelerini uygulayan ve en önemlisi tamamen rasyonel kıstaslara göre faaliyet gösteren, politik baskıları bertaraf etmiş bir kamu bankasının varlığının gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ALTUN, F. (2006). “Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Girişi ve Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri”, Marmara Üniversitesi, Sermaye Piyasası ve Borsa AnaBilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AYDIN, B. (2008). “Banking Structure and Credit Growth in Central and Eastern European Countries”, IMF Working Paper, Eylül 2008.
- AYTEKİN, H. (1991a). “1945-1960 Dönemi: Özel Sektör Bankacılığının Yükselişi” *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30.
- AYTEKİN, H. (1991b). “1960-1980 Dönemi: Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyor, Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor...” *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30.
- BABUŞCU, Ş. (2007). “Yabancı Bankalar Neden Geliyor ?”, *Ekonomist-2*. 8 Mayıs 2009, http://www.senolbabuscu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=49
- BAIN, E. A., Fung, J. G. ve Harper, I. R. (2003). “Multinational Banking: Historical, Empirical And Case Perspectives” Working Paper, Melbourne Business School.
- BIS PAPERS. (2001). “The Banking Industry In The Emerging Market Economies: Competition, Consolidation And Systemic Stability”, Monetary And Economic Department, No:4, Ağustos, 2001.
- BIS PAPERS. (2004). “Foreign Direct Investment in the Financial Sector of Emerging Market Economies” Committee on the Global Financial System, Mart 2004.
- BAYRAKTAR, N. ve Wang, Y. (2004). “Foreign Bank Entry, Performance of Domestic Banks and the Sequence of Financial Liberalization.”, Şubat, 2004. 1

- Mayıs 2009, <http://www.personal.psu.edu/nxb23/papers/Bayraktar-Wang-04version4-feb.pdf>
- BDDK. (2003). Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu – (VII). 23 Nisan 2009, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/1525BSYYP_Gelisme_102003.pdf
- BDDK. (2008a). Finansal Piyasalar Raporu, Sayı 12, Aralık 2008. 9 Nisan 2009, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/6320Finansal_Piyasalar_Raporu_Aralik_2008.pdf
- BDDK. (2008b). Küresel Finansal Yapı ve 2007 Yılı Dalgalanmaları, Sayı 2, Nisan 2008. 12 Nisan 2009. http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/4726K%C3%BCresel%20Finansal%20Yap%C4%B1%20ve%20007%20Y%C4%B1%C4%B1%20Dalgalanmalar%C4%B1.pdf
- BORATAV, K. (2004). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*, (8. Baskı). İmge Kitabevi, Ağustos 2004.
- BOZDEMİR, T. (2007). “Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma” İstanbul Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- BUMİN, M. (2007). “Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemine Yabancı Banka Girişi”, Ankara Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- CANPOLAT, N. ve Özel H. (2008). “Evolutionary Dynamics of Globalization” Turkish Economic Association, Discussion Paper, 2008/16, Ekim 2008.
- CELASUN, M. (1991). “Trade And Industrialization in Turkey” UNU/WIDER Conference, Ağustos-Eylül 1991.

- CLAESSENS, S., Demirgüç-Kunt A. ve Huizinga H. (1998). “How Does Foreign Entry Affect the Domestic Banking Market?” The World Bank., Haziran 1998.
- CLAESSENS, S., ve Glaessner T. (1998). “Internationalization of Financial Services in Asia” The World Bank., Mayıs 1998.
- CLAESSENS, S. ve Lee J. (2002). “Foreign Banks in Low-Income Countries: Recent Developments and Impacts” The World Bank., Haziran 2002.
- CORUPBEKOV, M. (2005). “Kırgızistan’da Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bu Yatırımları Belirleyen Etkenler Üzerine Bir Araştırma”, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bişkek.
- ÇAĞLAR, Ü. (2003). *Döviz Kurları, Uluslararası Para Sistemi ve Ekonomik İstikrar*, İstanbul, Alfa Yayınları, Ekim 2003.
- ÇAKAR, V. (2003). “Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri”, T.C.M.B. Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- DEDE, A. G. (2007). “Türk Bankacılık Sektörünün Yapısal Dönüşüm Sürecine Yabancı Sermayeli Bankaların Etkisi”, Osmangazi Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Temmuz 2007.
- DURUSOY, S. (2000). “Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri”, *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı 18, s. 15-25, Temmuz 2000.
- ERDÖNMEZ, P. A. (2000). “Brezilya’da Banka Yeniden Yapılandırması ve Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi” *Bankacılar Dergisi*, Sayı 35., Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, Aralık 2000.
- ERDÖNMEZ, P. A. (2003). “Türkiye’de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılandırma” *Bankacılar Dergisi*, Sayı 47.

- ERDÖNMEZ, P. A. (2004). “Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar” *Bankacılar Dergisi*, Sayı 51., Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık ve Araştırma Grubu, Haziran 2004.
- FACHADA, P. (2008). “Foreign Banks’ Entry and Departure: the Recent Brazilian Experience (1996-2006), Banco Central Do Brasil., Working Paper Series 164, Haziran 2008.
- FELTON, A. ve Reinhart C. (2008). “The First Global Financial Crisis of The 21st Century, Centre of Economic Policy Research, Haziran 2008.
- GENÇKOL, M. (2002). “Bank Privatization and Foreign Entry In Emerging Countries” University of Illinois at Urbana – Champaign.
- GRAHAM, E. (2001). “Opening up Banking to Foreign Competition” Open Doors: Foreign Participation in Financial Systems in Developing Countries”, 2001.
- GÜNALP B. ve Çelik T. (2004). “Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı ve Performans İlişkilerinin Etkinlik İçin Doğrudan Bir Ölçüt Kullanılarak Test Edilmesi”, *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt 6, sayı 3, ss.31-57.
- GÜNALP B. ve Çelik T. (2006). “Competition in the Turkish Banking Industry”, *Applied Economics*, Cilt 38, ss. 1335-1342.
- GÜRTUNA, S. M. (2005). “Türkiye’de Bankacılık Sektörü’nün Gelişimi ve Reel Kesime Etkisi”, İstanbul Üniversitesi, İktisat Politikası Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- HAAS, de R.T.A. ve Lelyveld van I.P.P. (2002). “Foreign Bank Penetration and Private Sector Credit in Central and Eastern Europe” DNB Staff Reports, Temmuz 2002.

- IŞIK, M. (2006). “Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payı ve Ekonomik Gelişmeye Katkısı”, Marmara Üniversitesi, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- İNCİ, A. (2001). “Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Vergi Yükünün Değerlendirilmesi.” Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Ü.S.B.E., 2001.
- KAZGAN, G. (2004). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- KEPENEK, Y. ve Yentürk N. (2004). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- KEYDER, N. (2002). *Para Teori-Politika-Uygulama*. Ankara, Bizim Büro Basımevi.
- KEYNES, J. M. (1936). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. 28 Mart 2009, http://ebooks.adelaide.edu.au/k/keynes/john_maynard/k44g/
- KIZILÖZ, B. ve Ceran Y. (1991). “1923-1933: Cumhuriyet ve Ulusal Bankacılığın Doğuşu” *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30.
- KONOPIELKO, L. (1999). “Foreign Banks’ Entry Into Central and East European Markets: Motives and Activities.”, *Post- Communist Economies*, No:4.
- KURT, Ç. (2006). “Türk Bankacılık Sektörünün Ekonomiye Yabancı Kaynak Kazandırmadaki Rolü”, Gazi Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2006.
- LEVINE, R. (1996). “Foreign Banks, Financial Development And Economic Growth ” 11 Nisan 2009, http://www.econ.brown.edu/fac/Ross_Levine/finance/rlevine/Publication/1996_Book_Barfield_ForeignBank%20&%20Growth.pdf
- MOROVA, T. (1996). “Meksika Peso Krizi’nin Uluslararası Finans Açısından Değerlendirilmesi” *Bankacılar Dergisi*, Sayı 17, Haziran 1996.

- ÖZİNCE, E. (2005). “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısında Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 53, Mayıs 2005.
- PARASIZ, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları.
- POMERLEANO, M. ve Vojta G. (2001). “Foreign Banks in Emerging Markets: An Institutional Study” Open Doors: Foreign Participation in Financial Systems in Developing Countries”, 2001.
- SANDER, O. (2001). *Siyasi Tarih*, 9. Baskı, İmge Kitabevi.
- SAKARYA, B. (2008). “Küresel Finansal Yapı ve 2007 Yılı Dalgalanmaları” BDDK Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Çalışma Tebliği, Sayı 2, Nisan 2008.
- SEYİDOĞLU, H. (2003). *Uluslararası İktisat Teori, Politika ve Uygulama*, İstanbul, Güzem Yayınları, Mart 2003.
- SONG, I. (2004). “Foreign Bank Supervision and Challenges to Emerging Market Supervisors” IMF Working Paper, No:82, May 2004.
- ŞIKLAR, İ. (2007). *Para Teorisi ve Politikası*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- TANYERİ, İ. (1994). “Keynes’de Faiz Oranı, Sermayenin Marjinal Etkinliği ve yatırım Analizi”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt 12, 1994.
- TSCHOEGL, A. (2003). “Financial Crises And The Presence of Foreign Banks” The Wharton Financial Institutions Center, Working Paper 03-35, Aralık 2003. 3 Mayıs 2009, <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/03/p0335.html>
- Türkiye Bankalar Birliği. (2005). Bankacılık ve Araştırma Grubu, “ Türkiye’de Yabancı Bankalar” *TBB Bankacılar Dergisi*, Sayı 52, Mart 2005.

- UIBOUPİN, J. (2004). “Effects of Foreign Bank Entry on Bank Performance in the CEE Countries.” Tartu University Pres, No:569.
- UIBOUPİN, J. (2005). “Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Bank Performance in Selected CEE Countries” 2 Mart 2009, <http://cosmic.rrz.uni-hamburg.de/webcat/hwwa/edok05/ee5t/wp2005-04.pdf>
- ÜNVER, M. (2007). “Türkiye’den Seçilmiş Makroekonomik Göstergelere Yabancı Banka Girişlerinin Olası Etkileri (1990-2005)” Dumlupınar Üniversitesi, İktisat AnaBilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- WEZEL, T. (2004). “Foreign Bank Entry Into Emerging Economies: An Empirical Assessment of The Determinants And Risks Predicated On German FDI Data”, Discussion Paper, Studies of The Economic Research Centre, No:01.
- YAZICI, Z. (1991). “1900-1923 Dönemi: Osmanlıdan Cumhuriyete” *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Zahide İpek BÜYÜKKIRCALI
Doğum Yeri ve Tarihi: 30.09.1983 – KONYA

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar: T.C.M.B. Piyasalar Genel Müdürlüğü
Tepe Emlak A.Ş./ Tepe Grubu

Çalıştığı Kurumlar: Tepe Emlak A.Ş./ Tepe Grubu
T.Vakıfbank Genel Müdürlüğü/ Takip İşleri Başkanlığı
/Kurumsal Takip Müdürlüğü

İletişim

E-posta adresi: ZahideIpek.BUYUKKIRCALI@vakifbank.com.tr

Tarih: 09.06.2009